

WOORD VOORAF

Voor het eerst komt de PSP met een voorontwerp voor het nieuwe programma. De bedoeling hiervan is dat de gezamenlijke inbreng van zoveel mogelijk partijgenoten, via themagroepen en afdelingen, of individueel, ervoor zorgt dat straks een zo goed mogelijk ontwerp naar de afdelingen gaat ter amendering. Hopelijk wordt zo de gebruikelijke stroom van amendementen enigszins ingedamd, doordat al eerder het programma in overeenstemming is gebracht met de wensen die in de partij leven. Op deze manier is er ook tijd om rustig formuleringen te kiezen en voorstellen met vergelijkbare strekking in elkaar te schuiven.

In het voorontwerp dat nu gereed is ontbreekt helaas het gedeelte buitenland. Hiervoor kwam niet tijdig een tekst gereed die bruikbaar is voor een programma. Uiteraard moet straks in het ontwerpprogramma wel hierin voorzien zijn. Ook is de volgorde nog volstrekt willekeurig,

eigenlijk ongeveer de volgorde van binnenkomst. Het is in ieder geval de bedoeling dat het hoofdstuk Socialistische Democratie vooraan komt, onmiddellijk na het inleidende Waarom PSP.

Iets over de opzet van dit voorontwerp. Ieder hoofdstuk (soms ook gedeelten van hoofdstukken) bestaat uit drie delen:

- a. Een beschouwend gedeelte over de huidige situatie en ontwikkelingen;
- b. de PSP-zienswijze ("De PSP vindt...");
- c. onze daaruit voortvloeiende eisen ("Daarom wil de PSP:...").

Een indeling in lange- en korte-termijneisen is niet gebruikt. De achtergrond daarvan is het volgende. Voorzover men met lange-termijneisen bedoelt: die eisen die niet binnen het kapitalisme zijn te verwezenlijken (wat vaak niet zonder meer duidelijk is - wat dat betreft zijn er voldoende voorbeelden van inmiddels verwezenlijkte eisen die eerst strijdig met het wezen van het kapitalisme werden geacht), is ernaar gestreefd deze in het gedeelte b. te verwoorden en ook aan te geven dat het socialisme voorwaarde is voor verwezenlijking. Bedoelt men daarentegen: eisen die niet onmiddellijk haalbaar zijn, dan loopt men het gevaar de kracht van deze eisen te verzwakken door vast in de plaats van de heersende klasse te treden en bij voorbaat zelf deze eisen als onhaalbaar te bestempelen. Iedere eis is onhaalbaar zolang hij niet, en haalbaar wanneer hij wel voldoende ondersteund wordt door de strijd van de betrokkenen. Om deze reden is in het algemeen ook niet gewerkt met vormen als: "We willen dit maar zolang dat niet lukt willen we dat".

Steeds heeft de vraag voor ogen gestaan: kan een actiegroep of belangengroep op dit gebied een bruikbaar uitgangspunt vinden in onze tekst, en sluiten de eisen aan bij de acties die gevoerd kunnen worden? Daarom is ook geprobeerd de hoofdstukken in te delen naar de verschillende aktiegebieden in onze maatschappij. Dit mag ook de verklaring zijn voor de titel 'Aktieprogramma '77-'81'. Al eerder is de term 'Verkiezingsprogramma', die minder gelukkig is voor een buitenparlementaire beweging, vervangen door 'Werkprogramma'. Maar dit is een programma van aktie, niet van werkwijze. Zo'n programma zal er in de toekomst ook moeten komen, en onze strategische keuze en de gevolgen daarvan voor de organisatie moeten vastleggen. Het "'77-'81" geeft aan dat dit programma tijdsgebonden is en over vrij korte tijd weer herzien zal worden.

= = = = =

De wijzigingsvoorstellen die op dit voorontwerp binnenkomen gaan naar een programmakommissie, die het ontwerp voorbereidt. Dit ontwerp moet door het partijbestuur worden goedgekeurd, en gaat dan de partij in ter officiële behandeling.

Het moet benadrukt worden dat de huidige voorronde in het geheel niet officieel is. Ieder die dat wil kan zijn steentje bijdragen, ook niet-PSP'ers (aktiegroepen!). Aan voorstellen is alles welkom, van kleine tekstverbeteringen tot volledige nieuwe of herschreven hoofdstukken. Het is van belang na te gaan of wel alle belangrijke punten aan de orde komen, of de beschouwingen juist en begrijpelijk zijn, of de eisen inderdaad bruikbaar zijn. Men moet echter beseffen dat dit actieprogramma van een handelbare omvang moet blijven en dat het weinig zin heeft lange sinterklaasverlanglijsten op te nemen van alle schoons dat men kan verzinnen. Onze eisen moeten in het brandpunt staan van de tegenstellingen die het kapitalisme oproept en als hefboom gebruikt kunnen worden om deze maatschappij te wrikken.

Alle hoofdstukken zijn natuurlijk belangrijk, maar het is goed speciaal te wijzen op het hoofdstuk Socialistische Democratie. Daar is voor het eerst geprobeerd uit te werken wat de PSP onder democratie verstaat en onze kritiek op het parlementarisme uiteen te zetten. Zoals bij de Portugal-verklaring van de PSP vorig jaar is gebleken, kunnen we verwachten dat dit tot gevolg zal hebben dat we voor 'ondemokratisch' worden uitgemakt. Daar mogen we niet voor terugschrikken, maar het betekent wel dat we op dit punt zo sterk mogelijk voor de dag moeten komen. Ook wordt steeds duidelijker dat we in onze propaganda meer de nadruk moeten leggen op het onderwerp "zelfbeheer en direkte democratie". Daarom wordt over dit ontwerp op 18 september een studiedag gehouden, waar ook het voorontwerp van dit hoofdstuk besproken wordt. Verdere gegevens zijn naar de afdelingen gestuurd (Aprop-14) en komen in Radikaal nr 15.

Alle voorstellen moeten gericht worden aan:
PSP-Programmakommissie
Postbus 700
Amsterdam

Voorstellen kunnen alleen in behandeling genomen worden als zij ontvangen zijn uiterlijk 24 september. (Zeer binnenkort dus)
Alleen en uitsluitend voor de hoofdstukken Arbeid en Inkomen, Milieu en Volkshuisvesting kan dit ook een week later, tot uiterlijk 2 oktober.

Enkele praktische wenken. Maak het de programmakommissie niet te moeilijk en

- Schrijf duidelijk of gebruik een schrijfmachine.
- Gebruik het papier maar aan één kant.
- Behandel verschillende hoofdstukken op verschillende vellen.
- Laat een redelijke kantlijn en wit tussen verschillende voorstellen over.
- Noem bij ieder voorstel opnieuw hoofdstuk en regelnummers. De voorstellen worden namelijk losgeknipt en naar plaats gerangschikt.
- Stuur zo mogelijk drie kopieën op.
- Als het even kan, probeer dan een goed lopende tekst op te stellen in dezelfde stijl als de rest.
- Als een voorstel niet volledig vanzelf spreekt - dat is meestal zo - geef dan een duidelijke toelichting. Houd er rekening mee dat op praktische gronden in deze voorronde geen discussie mogelijk is, maar geef voor alle zekerheid zo mogelijk een telefoonnummer.

WAAROM PSP

1 Hoewel de maatschappij waarin we
2 leven vaak "het vrije Westen" wordt ge-
3 noemd, is er in diezelfde maatschappij
4 zeer veel onvrijheid. Velen kunnen niet
5 beschikken over een goede woning,
6 worden in het arbeidsproces lichame-
7 lijk of geestelijk gesloopt, zijn
8 niet in staat die scholing te ontvan-
9 gen die hun mogelijkheden tot hun
10 recht doet komen, worden in hun ge-
11 zondheid aangetast door milieuvervui-
12 ling. De democratie waarin het Westen
13 zou uitblinken houdt op met het in-
14 vullen van een stembiljet. Wie in fa-
15 briek of kantoor van het grondwette-
16 lijk recht op vrijheid van menings-
17 uiting gebruik maakt om openlijk te
18 zeggen wat hij *werkelijk* vindt, zal
19 merken dat hij zijn baan op het spel
20 zet. Groeperingen als vrouwen en bui-
21 tenlandse arbeiders worden onder-
22 drukt; soms ondanks wetten die hun
23 gelijke rechten toekennen maar die
24 een dode letter blijken, maar vaak
25 ook door wetten die rondt diskrimi-
26 neren.

27 Nog veel scherper worden uitbui-
28 ting en onderdrukking zichtbaar in de
29 Derde Wereld. Die worden uitgeoefend
30 door een plaatselijke elite, maar in
31 stand gehouden door de westerse maat-
32 schappij. Al kan men zich hier niet
33 alleen verzetten tegen zijn eigen
34 uitbuiting, maar ook tegen die uit-
35 buiting elders — en velen doen dat
36 ook —, het blijkt niet mogelijk daar
37 onmiddellijk een einde aan te maken.
38 Ook dat is een vorm van onvrijheid.

39 De westerse maatschappij is een
40 *kapitalistische* maatschappij. Dat wil
41 zeggen dat de middelen waarmee de
42 produktie tot stand komt — zoals be-
43 drijven, machines, grond — in handen
44 zijn van een kleine groep mensen. Het
45 gaat hen er bij de produktie niet om
46 in de maatschappelijke behoeften te
47 voorzien, maar om daarmee zoveel mo-
48 gelijk winst te maken. Dat bepaalt
49 *wat* er geproduceerd wordt, en *waar*,
50 *wanneer*, *hoe* en *hoeveel*. Dit systeem
51 heeft gezorgd voor een groeiende
52 stroom konsumptiegoederen, ook wel
53 aangeduid met "welvaart", een stroom
54 die overigens zeer ongelijk wordt
55 verdeeld. Maar het kapitalisme heeft
56 bewezen ondanks deze welvaart niet te
57 kunnen leiden tot een werkelijke be-
58 vrijding van de mens. Integendeel,
59 het kan slechts in stand blijven door
60 de verhouding van uitbuiting en on-
61 derdrukking te bestendigen. Deze
62 maatschappij is erop gericht de be-
63 voorrechte positie van de bezitters
64 van de produktiemiddelen te bescher-
65 men en zonodig met geweld te verdedi-
66 gen.

67 Met dat geweld hebben volkeren in
68 de Derde Wereld die voor hun vrijheid
69 strijden kennis gemaakt, in zijn

70 meest openlijke en vernietigende vorm.
71 1 Maar geweld bestaat overal waar de
72 2 maatschappelijke structuur mensen tot
73 3 voorwerp van uitbuiting en onderdruk-
74 4 king maakt en daarmee hun mogelijke-
75 5 den tot een zinvol bestaan belemmert.
76 6 Zowel de omvang van het opgebouw-
77 7 de geweldsapparaat, als de wijze
78 8 waarop de produktie, terwille van de
79 9 winst, rooibouw pleegt op het milieu
80 en de grondstoffen, brengen het
81 1 voortbestaan van de mensheid in ge-
82 2 vaar.

83 3 De PSP strijdt voor een wereld
84 4 zonder uitbuiting, onderdrukking en
85 5 geweld. Een noodzakelijke voorwaarde
86 6 daarvoor is dat het bezit en het be-
87 7 heer van de produktiemiddelen in han-
88 8 den komt van de gemeenschap, en dat
89 9 daarmee de tegenstelling tussen de
90 heersende klasse die de produktie-
91 1 middelen bezit en de arbeidersklasse
92 2 die door haar arbeid de produktie tot
93 3 stand brengt, wordt opgeheven. Want
94 4 socialistische economische verhoudin-
95 5 gen zijn een voorwaarde voor de
96 6 grootst mogelijke keuzevrijheid van
97 7 de mensen om samen hun samenleving in
98 8 te vullen. Op zich bieden socialisti-
99 9 sche verhoudingen nog geen garantie
100 dat de keuzen die gedaan worden ook
101 1 de beste zijn — daarvoor blijven de
102 2 mensen gezamenlijk verantwoordelijk.
103 3 Pas in een socialistische maatschap-
104 4 pij wordt het mogelijk die vrijheid
105 5 te gebruiken om gezamenlijk de arbeid
106 6 te richten op een zo zinvol mogelijk
107 7 menselijk bestaan. Alleen in een so-
108 8 cialistische en dus klassenloze we-
109 9 reld is geweld niet langer noodzake-
110 lijk om de uitbuiting van de ene
111 1 klasse door de andere te handhaven,
112 2 en zijn dus de voorwaarden aanwezig
113 3 voor een organisatie van de maat-
114 4 schappij die de toepassing van geweld
115 5 voorkomt.

116 6 Nog nooit in de geschiedenis
117 7 heeft een bevoorrechte klasse zich
118 8 laten overtuigen vrijwillig afstand
119 9 te doen van haar voorrechten. Het ge-
120 tuigt niet van werkelijkheidszin aan
121 1 te nemen dat een maatschappelijke om-
122 2 wenteling zoals de PSP voorstaat, tot
123 3 stand kan komen zonder dat de onder-
124 4 drukte meerderheid daarbij het geweld
125 5 van de heersende klasse op haar weg
126 6 vindt. Maar het wordt de bevoorrech-
127 7 ten moeilijk een gewelddadig antwoord
128 8 te geven op een geweldloze socialisti-
129 9 sche massastrijd: een strijd die
130 uitgaat van de belangen van de meer-
131 1 derheid van de bevolking en die ook
132 2 door die meerderheid actief wordt on-
133 3 dersteund.

134 4 Aan een socialistische omwente-
135 5 ling gaat een langdurig proces vooraf
136 6 van bewustwording en machtsvorming
137 7 van onderop. Dat proces komt nu al

138 tot uiting op veel gebieden: het op-
 9 treden van actiegroepen, huurderspro-
 140 test, demokratiseringsbewegingen in
 1 het onderwijs en in het leger, en een
 2 toenemende strijdbaarheid van de vak-
 3 beweging. Wat al deze ontwikkelingen
 4 gemeen hebben, is dat ze gedragen
 5 worden door groeperingen die in ver-
 6 zet komen tegen de gevolgen van het
 7 kapitalistisch systeem. Zij nemen het
 8 gewoon niet meer dat de omstandighe-
 9 den waaronder mensen moeten werken,
 150 wonen, leren — kortom, leven — worden
 1 bepaald door normen waaraan alle men-
 2 selijkheid vreemd is: zij eisen de
 3 macht op zelf te beslissen over hun
 4 eigen bestaan.

5 De PSP maakt deel uit van deze
 6 beweging en ziet het als haar voor-
 7 naamste taak deze te versterken. Als
 8 machtsfaktor in de Nederlandse poli-
 9 tieke verhoudingen lijkt de PSP niet
 160 zo belangrijk, maar door haar manier
 1 van werken heeft de PSP een betekenis
 2 die de grootte te boven gaat. Door de
 3 tegenstellingen van het kapitalisme
 4 met elkaar in verband te brengen,
 5 door samen te leren van de ervaringen
 6 in de praktische strijd opgedaan en
 7 door de bundeling van krachten te be-
 8 vorderen, wil de PSP het verzet tegen
 9 de gevolgen van het kapitalisme om-
 170 zetten in de strijd voor het socia-
 1 lisme en bouwen aan de eenheid van
 2 links die voor deze strijd noodzake-
 3 lijk is.

4 *De PSP in de Nederlandse politieke* 5 *verhoudingen*

6 Sinds het midden van de jaren
 7 zestig zijn de politieke verhoudingen
 8 in Nederland sterk veranderd. De ver-
 9 lammende werking van de koude oorlog,
 180 die links bevreesd maakte voor stap-
 1 pen naar het socialisme, is doorbro-
 2 ken. Aan de basis van de vakbeweging
 3 en van de linkse partijen heeft een
 4 radikaliserende plaatsgevonden, zowel
 5 in strijdmethoden als in doeleinden.
 6 Naast de bestaande organisaties van
 7 de arbeidersbeweging ontstonden op
 8 nieuwe deelterreinen strijdorganen in
 9 de vorm van actiegroepen. Na een pe-
 190 riode van berusting en illusies over
 1 economische bloei door klassensamen-
 2 werking, die volgde op crisisjaren en
 3 oorlog, heeft links Nederland de
 4 noodzaak van strijd tegen het kapi-
 5 taal opnieuw ontdekt. De heropleving
 6 van de klassenstrijd in bedrijven en
 7 buurten ging gepaard met een politie-
 8 ke polarisatie, waarin de arbeiders-
 9 beweging en daardoor de linkse par-
 200 tijen scherp tegenover de ondernemers
 1 en de rechtse partijen kwamen te
 2 staan. Het konfessionele middenblok
 3 brokkelde af. Hierdoor ontstonden ook
 4 in het zuiden normale politieke ver-
 5 houdingen, en het NKV ontdeed zich
 6 van konfessionele politieke invloe-

7 den. Dit leidde tenslotte tot een
 8 samengaan met het NVV in de Federatie
 9 Nederlandse Vakbeweging.

210 Veel opvattingen die jarenlang
 1 alleen door de PSP naar voren zijn
 2 gebracht, zijn tegenwoordig aan de
 3 gehele linkerzijde gemeengoed. Hier-
 4 door kwamen velen tot de gedachte dat
 5 het zelfstandig voortbestaan van een
 6 PSP niet langer nodig was. Dat werd
 7 ook zichtbaar in afnemende verkie-
 8 zingsresultaten voor de PSP. De PSP
 9 is in de eerste plaats een buitenpar-
 220 lementaire beweging, maar doet ook
 1 aan verkiezingen mee om ook zo bij te
 2 dragen tot de machtsvorming en de be-
 3 wustwording die nodig zijn voor een
 4 socialistische omwenteling. Door een
 5 groter zeteltal in de vertegenwoordig-
 6 ende lichamen kan zij ook daar be-
 7 langrijke initiatieven nemen en meer
 8 steun geven aan de buitenparlementai-
 9 re strijd tegen het kapitalisme. Bo-
 230 vendien blijkt dat het overnemen van
 1 PSP-opvattingen door anderen helaas
 2 meestal niet wordt gekoppeld aan een
 3 socialistisch toekomstperspectief en
 4 evenmin aan een strategie om de
 5 strijd daarvoor tot een goed einde te
 6 brengen.

7 Dit is vooral gebleken door de
 8 ontwikkelingen in de jaren zeventig.
 9 Toen in een tijd van toenemende werk-
 240 loosheid de tegenstellingen tussen
 1 kapitaal en arbeid steeds scherper en
 2 duidelijker werden, heeft de politie-
 3 ke polarisatie zich niet doorgezet.
 4 De radikalisering van de basis van
 5 PvdA en PPR is doodgelopen op het on-
 6 geduld van de leidingen van deze par-
 7 tijen om te kunnen regeren. Zij ble-
 8 ken bereid om ook regeringsverant-
 9 woordelijkheid te dragen zonder een
 250 door buitenparlementaire strijd on-
 1 dersteunde linkse kamermeerderheid
 2 die mogelijkheden biedt tot ingrij-
 3 pende wijzigingen in de economische
 4 machtsverhoudingen. Daardoor konden
 5 de hervormingsplannen uit het regeer-
 6 akkoord *Keerpunt '72* — door toedoen
 7 van D'66 toch al sterk afgezwakt —
 8 geen serieuze kans krijgen. De kon-
 9 fessionele partijen wensten een einde
 260 aan de polarisatie, die niet past in
 1 hun keuze voor klassenvrede en die
 2 ertoe leidde dat hun aanhang naar
 3 links of naar rechts wegliep. Zij
 4 vreesden dat hun laatste vakbondsaa-
 5 hang verloren zou gaan als ze met de
 6 VVD bleven regeren. Daarom hoopten ze
 7 door een regeringskoalitie met sommi-
 8 ge linkse partijen (de "Keerpuntpar-
 9 tijen") de arbeidersbeweging te ver-
 270 delen, medeverantwoordelijk te maken
 1 voor voortzetting van een kapitalis-
 2 tisch beleid en haar hervormingsdrang
 3 af te remmen.

4 De PSP heeft er bij de vorming
 5 van het kabinet Den Uyl in 1973 voor
 6 gewaarschuwd dat de hervormingsplan-

nen op de lange baan geschoven zouden worden en dat het de konfessionelen er alleen om ging door linkse regeringsdeelneming de vakbeweging te onderwerpen aan het kabinetsbeleid. Dit is overtuigend bevestigd door de wijze waarop het kabinet Den Uyl heeft gereageerd op de kapitalistische crisis, een crisis die heeft geleid tot massale werkloosheid. In plaats van die crisis te gebruiken om het kapitalisme af te breken, werd de crisis een argument voor het aanvaaran van een verdergaande onderwerping aan de eisen van het kapitaal. Het kabinet kreeg steeds meer tot taak het kapitalisme weer een tijdje gezond te maken op kosten van de arbeiders. In de bezuinigingen op de lonen en kollektieve voorzieningen, in het voeren van een rechtse buitenlandse politiek en in het vervullen van haar NAVO-taken week dit kabinet nauwelijks af van rechtse kabinetten. Alle traditieonele fouten van de sociaal-democratie, die zich door rechts laat misbruiken om een kapitalistisch beleid aan de arbeiders te verkopen, werden herhaald.

Velen die de illusie hadden dat het door de PSP gestelde doel van een socialistisch Nederland in een socialistische wereld sneller en beter door grotere partijen als PvdA en PPR zou kunnen worden verwezenlijkt, zijn bedrogen uitgekomen. De weg die PvdA en PPR hebben gevolgd - overhaaste regeringsdeelneming in plaats van strijd aan de basis - blijkt voor de arbeidersbeweging niet tot stappen vooruit te kunnen leiden. De methode Den Uyl kan niet leiden tot vestiging van een socialistische democratie.

Sommigen leiden daaruit af dat het socialisme niet mogelijk is en vervallen daardoor tot politieke onverschilligheid. Voor anderen is deze ervaring daarentegen een reden om de strijd tegen het kapitalisme des te scherper te voeren. Daardoor is een nieuwe stroom naar de PSP toe ontstaan.

De PSP wil al diegenen bundelen die beseffen dat voor het tot stand brengen van een socialistische democratie machtsvorming en bewustwording van de arbeidersklasse tegenover het kapitaal nodig is. Daarbij zoekt zij samenwerking met alle antikapitalistische belangenorganisaties, zoals vakbonden, aktiegroepen, huurdersverenigingen.

Ook die linkse partijen die hun falen hebben getoond in de regering Den Uyl moeten worden gewonnen voor de socialistische strijd. De PSP is altijd bereid met hen samen te werken tegen rechts en de ondernemers, maar zolang zij zich gedragen als handlangers van de heersende klasse is een scherpe bestrijding van hun politieke

opstelling noodzakelijk. Hun optreden heeft de PSP gesterkt in haar opvatting dat een grote linkse eenheidspartij niet mogelijk is zolang dit betekent dat socialistten worden onderworpen aan een centrale politieke leiding die in meerderheid het voortbestaan van kapitalistische machts-, bezits- en inkomensverhoudingen aanvaardt.

De PSP heeft in 1975 uitgesproken dat zij voorstander is van een linkse meerderheidsregering die het perspectief voorop stelt van de overneming van de politieke en economische macht door de meerderheid van de bevolking, die thans nog behoort tot de onderliggende klasse. Het PSP-kongres heeft toen vastgesteld dat een door de PSP gesteunde regering ten minste moet werken aan:

- a. democratische zeggenschap over de investeringen, mede ten behoeve van een goede spreiding van de werkgelegenheid;
- b. socialisatie, dat wil zeggen, nationalisatie onder arbeiderskontrolle, van de voornaamste produktiemiddelen: banken, grond, transportwezen, verzekeringswezen, pensioenfondsen (die worden opgenomen in één algemeen staatspensioenfonds) en andere grote bedrijven;
- c. een staatsmonopolie op de handel met het buitenland;
- d. het scheppen van een wettelijk kader waarbinnen democratisering van de maatschappij op alle niveaus mogelijk wordt, onder andere in de vorm van arbeiderszelfbeheer en zeggenschap van de huurders over de woningen, als eerste stap naar socialisatie van het grote woningbezit;
- e. gratis onderwijs voor iedereen;
- f. ontwapening en een anti-imperialistische politiek, onder andere tot uiting komend in het uittreden uit de NAVO.

Mede door het gebrekkige tegenspel van PvdA en PPR in het kabinet Den Uyl tegen de druk van de ondernemers en de konfessionele partijen, is het uitzicht op zo'n regering voorlopig afgenomen. Aan het tot stand brengen van zo'n regering zal nog veel vooraf moeten gaan. In de komende jaren zal de PSP met vernieuwde kracht in en buiten het parlement de strijd tegen het kapitalisme ondersteunen en die initiatieven nemen die bijdragen tot de overgang naar een socialistische maatschappij.

RUIMTELIJKE ORDENING

1 Kenmerkend voor de huidige ruim-
2 telijke chaos is dat voornamelijk
3 economische belangen bepalen hoe de
4 schaarse ruimte in ons land wordt be-
5 nut. De technische kennis van plano-
6 logen en de keuze van politici passen
7 zich aan bij de behoeften van het ka-
8 pitaal. De marges om binnen het
9 marktmechanisme toch nog enige leef-
10 baarheid te bewerkstelligen, lopen
1 vaak dood op het technokratisch door-
2 draven van bestuurders en ontwerpers.

3 De grote industriële concerns
4 vestigen hun bedrijven daar waar door
5 een gunstige verkeersligging de hoog-
6 ste opbrengsten en de laagste kosten
7 worden verwacht. Dit heeft sinds de
8 industriële revolutie geleid tot een
9 sterke opeenhoping van werken en wo-
10 nen in enkele gebieden. Deze zuigen
1 arbeidskrachten aan uit andere lands-
2 delen, waar de weigering van de on-
3 dernemers om te investeren in moder-
4 ne bedrijven met groeikansen leidt
5 tot een permanente werkloosheid.
6 Zelfs uit andere, ver weg gelegen
7 staten worden arbeiders aangezogen.
8 Onder kapitalistische verhoudingen
9 wordt het werk niet naar de mensen
30 gebracht, maar de mensen naar het
1 werk.

2 In de volle gebieden ontstaan wo-
3 ningsoord, verkeerschaos, landschapbe-
4 derf en milieuvergiftiging. In de le-
5 ge gebieden blijven de sociaal-kultu-
6 rele voorzieningen en het openbaar
7 vervoer sterk achter. De bouwonderne-
8 mers bouwen in landstreken met veel
9 werkgelegenheid woningen op die gron-
40 den die hun toevallig het goedkoopste
1 in handen vallen, in plaats van op
2 erfpachtgronden of plaatsen die in
3 bestemmingsplannen zijn aangewezen.
4 Het scheppen van verkeers- en rekrea-
5 tievoorzieningen door rijk, provin-
6 cies en gemeenten is erop gericht de
7 door het kapitaal opgelegde indeling
8 van de ruimte zo draaglijk mogelijk
9 te maken.

50 Deze gang van zaken heeft in deze
1 eeuw ingrijpende gevolgen gehad voor
2 de spreiding van wonen en werken in
3 ons land. De grote industrie, en
4 daardoor ook de bevolking, heeft zich
5 vooral gekoncentreerd aan diep vaar-
6 water in de Randstad Holland (Rijn-
7 mond en Noordzeekanaalgebied) en
8 langs de verbindingssassen van de kust
9 met het industriële achterland (zui-
60 delijke Veluwezoom, Brabantse steden-
1 rij). De helft van Nederland ten
2 noordoosten van de lijn Alkmaar-Arn-
3 hem heeft zich daarentegen in ekono-
4 misch opzicht niet kunnen ontwikke-
5 len. Door deze regionale onderontwik-
6 keling huisvest dit landsdeel, na een
7 massale uittocht naar het westen, nog

8 slechts een kwart van alle Nederlan-
9 ders. Mensen die zich er vestigen,
70 zoals bezitters van een tweede woning
1 of bejaarden, doen dat meestal niet
2 om er te werken.

3 In het volle deel van ons land
4 heeft de concentratie van kantoren
5 het wonen goeddeels uit de oude bin-
6 nensteden verdrongen: cityvorming.
7 Door de omzetting van woongebieden in
8 werkgebieden neemt in de grote steden
9 het aantal inwoners af en de werkge-
80 legenheid toe, zodat een steeds gro-
1 ter deel van de arbeidsplaatsen wordt
2 vervuld door mensen die buiten de
3 stad wonen en dagelijks moeten pende-
4 len naar hun bedrijf. Het scheppen
5 van ruimte voor autowegen en parkeer-
6 terreinen, de sterke toeneming van
7 het aantal, overwegend kleine, huis-
8 houdens en de moderne woonwensen
9 (meer vloeroppervlak per persoon en
90 meer groen eromheen) leiden ertoe dat
1 in nieuwe en vernieuwde woonwijken
2 een naar verhouding gering aantal wo-
3 ningen per oppervlakte-eenheid wordt
4 gebouwd. De steden en hun randgemeen-
5 ten groeien sterk in oppervlakte, on-
6 danks een massale uittocht van jonge
7 gezinnen en hoger betaalden. Ruimte
8 voor de bouw wordt gevonden door de
9 voor milieu en recreatie onmisbare
100 groene ruimte rondom de steden op te
1 vullen en door op enige tientallen
2 kilometers buiten de instreekzones
3 slaapsteden zonder voldoende eigen
4 werkgelegenheid neer te zetten. De
5 hoogstbetaalden trekken weg naar fo-
6 rensendorpen in een aantrekkelijke
7 natuurlijke omgeving, ver van de in-
8 dustrie. Zo vindt een ruimtelijke
9 scheiding plaats van de bevolking
110 naar leeftijd, beroep en inkomen, die
1 uitgebreide verkeersvoorzieningen no-
2 dig maakt.

3 Zolang de partikuliere grondei-
4 gendom en de vrijheid van ondernemen
5 voortbestaan, kan de bestaande wetge-
6 ving met betrekking tot de ruimte-
7 lijke ordening tot weinig anders lei-
8 den dan tot het optekenen en bevesti-
9 gen van voldongen feiten, en het zo-
100 veel mogelijk opvangen van de nadelen
1 van een onverantwoord ruimtebeheer.
2 De doeleinden van de stimuleringspre-
3 mies voor het bedrijfsleven en de
4 plannen uit de Tweede Nota Ruimte-
5 lijke Ordening (1966), die erop ge-
6 richt waren het ruimtelijk evenwicht
7 enigszins te herstellen, zijn vol-
8 strekt niet bereikt. Sindsdien is het
9 regeringsbeleid meer en meer gericht
130 op toegeven aan het kapitalistische
1 spreidingsmechanisme.

2 Naast economische onmacht zijn er
3 ook militaire belangen (ruimte voor
4 militaire opslag- en oefenterreinen
5 in ontvolkte gebieden) die de rijks-
6 overheid beletten krachtig in te
7 grijpen tegen de scheefgroei. Ook ge-

- 138 meentebesturen in het volle deel van
 9 ons land hebben, door een kortzichtig
 140 streven zoveel mogelijk bedrijvigheid
 1 binnen hun grenzen te halen, in nauwe
 2 samenwerking met de ondernemers de
 3 chaos bevordert.
 4 Waar de overheid de vrijheid mist
 5 om onafhankelijk een beleid uit te
 6 stippelen, krijgen inspraakprocedures
 7 voor de bevolking helemaal geen kans
 8 om zinvol te functioneren. Zij zijn
 9 er dan ook meer op gericht om voldon-
 150 gen feiten aan de bevolking te ver-
 1 klaren dan op de mogelijkheid een an-
 2 der beleid te voeren. Het protest
 3 hiertegen dient niet alleen gericht
 4 te worden tegen gemeentebesturen, de
 5 planologen of "de grootschaligheid":
 6 allereerst moet de strijd worden aan-
 7 gebonden tegen de economische machten
 8 op de achtergrond.
- 9 De PSP vindt dat een krachtig be-
 160 leid nodig is waarin economische be-
 1 langen ondergeschikt zijn aan het be-
 2 werktelligen van een evenwichtige
 3 verdeling van de schaarse ruimte, en
 4 het werk naar de mensen wordt ge-
 5 bracht. Dit vereist dat elk gebied
 6 een met voldoende voorzieningen toe-
 7 geruste stedelijke verzorgingskern
 8 als centrum heeft en dat er voldoende
 9 recreatiegebied rondom de steden be-
 170 schikbaar is. Doordat iedere streek,
 1 en liefst iedere woonkern, in zijn
 2 eigen werkgelegenheid kan voorzien,
 3 worden forensisme en de aanleg van
 4 omvangrijke verkeersvoorzieningen
 5 overbodig.
- 6 Binnen de steden moet een grotere
 7 bebouwingsdichtheid worden nage-
 8 streefd dan thans bij nieuwbouw ge-
 9 bruikelijk is. Aan de uitbreiding van
 180 stedelijke gebieden moet een grens
 1 worden gesteld, opdat een groene gor-
 2 del rondom de steden in stand kan
 3 blijven. Karakteristieke natuur- en
 4 kultuurlandschappen moeten worden be-
 5 schermd. Daar waar de traditionele
 6 wijze van opvullen van de ruimte
 7 heeft geleid tot een zo chaotische
 8 indeling, dat daardoor het welzijn
 9 van de bewoners wordt aangetast, bij
 190 voorbeeld door overlast van grote en
 1 hinderlijke industrieën en de daarbij
 2 behorende verkeersvoorzieningen, moe-
 3 ten radikale ingrepen alsnog een
 4 evenwichtige spreiding tot stand
 5 brengen.
- 6 Waar en hoe eventuele uitbreiding
 7 van woon- en werkgebieden plaats-
 8 vindt, en hoe de stadsvernieuwing
 9 wordt georganiseerd, moet niet worden
 200 bepaald door het winststreven van
 1 weinigen, maar door het welzijn van
 2 de bevolking. Dit vereist democrati-
 3 sering van de besluitvorming. In een
 4 zo vroeg mogelijk stadium moeten
 5 plannen openbaar worden en behoort de
 6 bevolking te worden uitgenodigd tot
 7 het ontwikkelen en afwegen van alter-
 8 natieven. Het vormen van groepen die
 9 de strijd voor zulke alternatieven
 210 voeren, is belangrijker dan het ver-
 1 fijnen van wettelijke inspraakproce-
 2 dures.
- 3 Daarom wil de PSP:
- 4 1. De grond door vereenvoudigde ont-
 5 eigeningsprocedures in handen van
 6 rijk, provincies en gemeenten,
 7 waarbij het niet is toegestaan
 8 deze door te verkopen aan parti-
 9 kulieren. Alle uitgifte van de
 220 grond door de overheid in huur of
 1 in tijdelijke erfpacht.
 - 2 2. Een vergunningenstelsel waaraan
 3 vestiging of uitbreiding van be-
 4 drijven in industriële concentra-
 5 tiegebieden onderworpen wordt.
 - 6 3. Een nationaal zeehavenbeleid dat
 7 gericht is op een evenwichtige
 8 spreiding van de goederenstromen
 9 over alle havens, rekening hou-
 230 dend met werkgelegenheid en mi-
 1 lieu-eisen.
 - 2 4. Een planwinstheffing, die door
 3 grote bedrijven betaald wordt
 4 waar zij profiteren van ruimte-
 5 lijke-orderingsmaatregelen door
 6 de overheid. Uit deze heffing
 7 worden de nadelen voor kleine be-
 8 drijven van dit orderingsbeleid
 9 en stadsvernieuwing gekompen-
 240 seerd.
 - 1 5. Dichte bebouwing van de steden
 2 door nadruk op het openbaar ver-
 3 voer en het nalaten van ruimte-
 4 vretende voorzieningen voor de
 5 auto. Een verbod op weidewinkels.
 - 6 6. Nieuwe stadswijken die zo zijn
 7 opgezet dat vervreemding door een
 8 te grote schaal, eentonigheid en
 9 het ontbreken van ontmoetings-
 250 plaatsen wordt voorkomen. Bij
 1 stadsvernieuwing kan dit worden
 2 bereikt door gefaseerd te ver-
 3 nieuwen binnen de bestaande
 4 strukturelementen en groot-
 5 scheepse kaalslag te voorkomen.
 - 6 7. Bestrijding van cityvorming,
 7 slaapsteden en forensisme door
 8 een evenwichtige spreiding van de
 9 werkgelegenheid, om zo te komen
 tot een evenwichtiger bevolkings-
 opbouw van alle steden naar leef-
 tijd, opleiding en inkomen.
 - 8 8. Een bouwverbod voor de groene
 9 gordels rondom de grote steden,
 toneinde voldoende recreatieruim-
 te ter beschikking te houden en
 ruimteverslindende sub-urbanisa-
 tie tegen te gaan.
 - 9 9. Betaalbare woningbouw in dorpen
 voor ingezetenen; een verbod op
 de dure bouw voor forensen.
 - 270 10. Voldoende werkgelegenheid, soci-
 1aal-kulturele voorzieningen en
 2 openbaar vervoer tegelijk met het
 3 gereedkomen van nieuwe woongebie-
 4 den.

277	11. Investerings door de overheid en	7	14. Wijzigingen in de Wet op de Ruim-
8	opvoering van de kollektieve	8	tellijke Ordening die uitvoering
9	voorzieningen in gebieden met een	9	van de door de bevolking ontwik-
280	regionale onderontwikkeling. Zo	300	kelde alternatieven beter af-
1	wordt in die gebieden werkgele-	1	dwingbaar maken en overrompeling
2	genheid geschapen en worden zij	2	door spoedprocedures of reeds ge-
3	weer aantrekkelijk als woonge-	3	maakte kosten voorkomen.
4	bied.	4	15. Herziening van de mijnbouwwetge-
5	12. Beschikbaarstelling voor nuttiger	5	ving zodat niet langer de ver-
6	bestemmingen, zoals recreatie,	6	plichting bestaat ontginningskon-
7	van alle terreinen die thans wor-	7	cessies te verlenen die belang-
8	den gebruikt voor militaire doel-	8	rijker bestemmingen doorkruisen.
9	einden of het storten van afval.	9	16. Bevordering van het vormen van
290	13. Behoud van het karakter van de	310	volkskomitees voor controle op de
1	nog overgebleven grotere aanee-	1	ruimtelijke ordening, samenge-
2	gesloten open gebieden (het mid-	2	steld uit vakbeweging, milieu-ak-
3	dengebied van de Randstad, het	3	tiegroepen, huurdersverenigingen
4	rivierengebied). Geen verdere	4	en dergelijke, als tegenwicht
5	uitbreiding van de stedelijke zo-	5	voor de druk van het kapitaal op
6	ne in de Veluwe.	6	het ruimtelijke beleid.

VERKEER

1 Terwijl vroeger privévervoer, an-
 2 ders dan te voet of per fiets, een
 3 luxe was, heeft het met de verschi-
 4 ning van de auto een geweldige vlucht
 5 genomen. Deze ontwikkeling heeft veel
 6 negatieve kanten: onveiligheid, la-
 7 waai, luchtverontreiniging, verspil-
 8 ling van grondstoffen en het opslor-
 9 pen van ruimte door autowegen en par-
 10 keerplaatsen. De kosten voor vervoer
 1 stijgen voortdurend, niet alleen voor
 2 de individuele gebruiker, maar ook
 3 voor de gemeenschap als geheel. Het
 4 openbaar vervoer dreigt te worden te-
 5 ruggedrongen tot een restvoorziening
 6 voor huisvrouwen, kinderen en bejaar-
 7 den. Dit proces wordt versneld door
 8 de ingrepen van achtereenvolgende re-
 9 geringen in het stads- en streekver-
 20 voer, waarbij de minder gebruikte
 1 lijnen worden opgeheven of de rijfre-
 2 kwentie drastisch wordt terugge-
 3 schroefd, terwijl de rittenprijzen
 4 stijgen.

5 Dit is een vicieuze cirkel, want
 6 naarmate de kwaliteit van het open-
 7 baar vervoer daalt en de prijs
 8 stijgt, wordt het voor meer mensen
 9 nodig een auto aan te schaffen, of
 30 wordt het moeilijker de auto te laten
 1 staan. Daardoor wordt het openbaar
 2 vervoer weer minder gebruikt, waarop
 3 weer een aantal lijnen zullen worden
 4 opgeheven, enzovoort. In de meeste
 5 binnensteden wordt het openbaar ver-
 6 voer nu al belemmerd doordat de wegen
 7 voortdurend met auto's verstopt zijn.

8 Openbaar vervoer is een gemeen-
 9 schapsvoorziening die in ieders be-
 40 hoefte moet kunnen voorzien en daarom
 1 voor ieder betaalbaar moet zijn. Dat
 2 maakt het openbaar vervoer ongechikt
 3 als winstobject voor het kapitaal, in
 4 tegenstelling tot de auto. Daardoor
 5 dreigt het openbaar vervoer in de
 6 knel te komen.

7 De PSP vindt dat het openbaar
 8 vervoer zoveel mogelijk bevordert
 9 moet worden, omdat het de veiligste
 50 en zuinigste mogelijkheden biedt.
 1 Daarom moet het openbaar vervoer gra-
 2 tis worden, dat wil zeggen dat de
 3 kaartjes worden afgeschaft en de kos-
 4 ten volledig uit de algemene middelen
 5 worden betaald. Het beleid moet erop
 6 gericht zijn de personenauto overbo-
 7 dig te maken en naarmate dit lukt ook
 8 daadwerkelijk terug te dringen.

- 9 Daarom wil de PSP:
- 60 1. Subsidieregelingen, verkeersre-
 1 gels, wegenplanning en belasting-
 2 wetgeving die het openbaar ver-
 3 voer in elk opzicht voorrang ver-
 4 lenen.
 - 5 2. Openbaar stadsvervoer onder kon-
 6 trele van de gemeenteraad, met
 7 afsluiting van de binnensteden
 8 voor het autoverkeer en in de
 9 grote steden railvervoer op vrije
 70 banen.
 - 1 3. Sneltramnetten in agglomeraties.
 - 2 4. Een nationaal streekvervoerbe-
 3 drijf in nauwe verbinding met de
 4 NS. Het lijnennet en de frekwen-
 5 tie moeten worden vastgesteld
 6 door de betrokken provinciale
 7 staten of gewestraden.
 - 8 5. De NS onder controle van de Twee-
 9 de Kamer. Het spoorwegnet moet
 80 snel en grootscheeps worden uit-
 1 gebreed, onder meer met een lijn
 2 Randstad-Lelystad-Groningen. Ook
 3 de dienstverlening (en dus het
 4 personeelsbestand) moet worden
 5 uitgebreid, en het onderscheid
 6 tussen eerste en tweede klas moet
 7 verdwijnen.
 - 8 6. Snel massavervoer naar recreatie-
 9 gebieden.
 - 90 7. Het goederenverkeer zoveel moge-
 1 lijk via spoorweg of waterweg.
 2 Daarom moeten alle grote indu-
 3 strieën op het spoorwegnet worden

04	aangesloten en mogen geen goede-	8	9. Beperking van de autoproduktie en
5	renstations of -lijnen worden ge-	9	vaststelling van scherpe normen
6	sloten. Vrachtauto's moeten uit	110	voor auto's op het gebied van de
7	steden worden geweerd; hun goede-	1	veiligheid, geluid, uitstoot van
8	ren kunnen aan de stadsrand wor-	2	uitlaatgassen en afmetingen.
9	den overgeladen naar bestelwagens	3	10. Geen uitbreiding van Schiphol en
100	of boten van een gemeentelijk	4	geen tweede nationale luchthaven.
1	vervoerbedrijf.	5	Voor de middellange afstanden moet
2	8. Geen verdere aanleg van autosnel-	6	het spoor als alternatief
3	wegen, uitgezonderd ringwegen om	7	voor de luchtvaart worden ontwik-
4	steden die het verkeer in de stad	8	keld. De interkontinentale lucht-
5	ontlasten en de achtergebleven	9	vaart moet beperkt worden tot en-
6	verbindingen met het noorden en	120	kele vliegvelden in dunbevolkte
7	oosten.	1	delen van Europa.

LANDBOUW

1 Vergeleken bij de industrie en de
2 distributiesektor, is de kapitaals-
3 koncentratie in de agrarische be-
4 drijfstakken tot nu toe achtergeble-
5 ven. De laatste jaren wordt deze ach-
6 terstand in versneld tempo ingehaald.
7 Bij dit proces blijven de boeren in
8 naam zelfstandig, zodat handel en in-
9 dustriekapitaal zich de kosten van
10 grondverwerving en sociale voorzie-
1 ningen besparen. De boeren behouden
2 het bedrijfsrisiko, maar worden door
3 kontrakten met handen en voeten ge-
4 bonden aan de toeleveringsbedrijven
5 en de afnemers. Deze dwingen hen tot
6 dure investeringen, die hen financi-
7 eel volledig afhankelijk maken. In
8 feite zijn veel boeren slechtbetaalde
9 arbeiders met een dubbele afhanke-
20 lijkheid: zij pachten hun land en
1 verkopten hun arbeidskracht, maar be-
2 zitten zelf geen produktiemiddelen.
3 Door de vele kleine bedrijven zijn de
4 inkomsten laag, zelfs bij lange werk-
5 tijden. Er is overproduktie en veel
6 verborgen werkloosheid.

7 Tegenover de prijzen die deze
8 boeren voor hun produkten krijgen,
9 vormen de prijzen in de winkel een
30 schrille tegenstelling. Dit komt
1 doordat de handel in agrarische pro-
2 dukten een monopoliepositie inneemt
3 en daardoor het prijsverschil groot
4 kan houden.

5 Naast de kleine bedrijven bestaan
6 ook agrarische grootbedrijven. Deze
7 zijn op kapitalistische leest ge-
8 schoeid, en de hereboeren die de lei-
9 ding van zulke bedrijven hebben zijn
40 niet anders dan de direkteur van een
1 agrarische onderneming. De arbeiders
2 van deze ondernemingen bestaan voor
3 een deel uit kleine boeren die het
4 zelfstandig niet meer konden bolwer-
5 ken. Het plan Mansholt (zelf een he-
6 reboer) van de Europese Gemeenschap-
7 pen wil de landbouwproblemen oplossen
8 door alleen nog maar zulke kapitalis-
9 tische grootbedrijven te laten be-
50 staan en de andere bedrijven te dwin-
1 gen zich op die manier te kollektivi-
2 seren. In dit verband worden nieuw

3 ontgonnen gronden aan kapitaalkrach-
4 tige zelfstandigen verpacht of zelfs
5 verkocht. De werkloosheid die het ge-
6 volg is van deze "oplossing" wordt
7 niet opgevangen.

8 Het landbouwschap en de verschil-
9 lende produktschappen worden geacht
60 de belangen te behartigen van allen
1 die in de agrarische sektor werken.
2 Maar die belangen zijn zo tegenge-
3 steld dat dat onmogelijk is. In feite
4 behartigen deze "schappen" uitslui-
5 tend de belangen van de agrarische
6 grootbedrijven en van de toeleve-
7 rings- en afnamebedrijven.

8 De PSP vindt dat in de agrarische
9 bedrijfstakken, die voor een groot
70 deel voorzien in de eerste levensbe-
1 hoefte, voedsel, het winstoogmerk
2 geen rol mag spelen. Dit is des te
3 meer onaanvaardbaar omdat daardoor de
4 prijzen voor de konsumenten onnodig
5 hoog zijn, terwijl tegelijk de agra-
6 rische arbeiders bij lange werktijden
7 een laag inkomen verdienen. Grote
8 agrarische bedrijven waar op ratione-
9 le wijze geproduceerd wordt kunnen
80 zowel in het belang zijn van de kon-
1 sument (redelijke prijzen, goede kwa-
2 liteit) als van de producent (rede-
3 lijke arbeidstijd en werkomstandighe-
4 den). Maar dit vereist dat deze be-
5 drijven geen kapitalistisch grootbe-
6 drijf zijn, maar een koöperatie die
7 ontstaat uit de vrijwillige samen-
8 werking van boeren met aangrenzende
9 bedrijven. De tussenhandel in agrari-
90 sche produkten moet in handen komen
1 van zulke koöperaties.

2 Daarom wil de PSP:
3 1. Bevordering van koöperatieve
4 grootbedrijven door subsidies,
5 voorlichting en onderwijs. Deze
6 koöperaties moeten democratisch
7 beheerd worden door allen die in
8 het gezamenlijke bedrijf werken.
9 Nieuwe poldergronden mogen nog
100 uitsluitend in pacht gegeven wor-
1 den aan koöperatieve bedrijven
2 van kleine boeren die elders moe-
3 ten afvloeien.

- 104 2. Een gekoördineerd prijs- en 130
5 marktbeleid dat de bij de land- 1
6 bouw betrokkenen een redelijk in- 2
7 komen garandeert bij een normale 3
8 arbeidstijd. Hierdoor zal de spe- 4
9 kulatie van de tussenhhandel on- 5
110 mogelijk worden en kunnen over- 6
1 schotten worden vermeden. 7
2 3. Opvang van de werkloosheid in de 8
3 agrarische sektor (ook van de 9
4 verborgen werkloosheid) door ar- 140
5 beidstijdverkorting, door ver- 1
6 vroegde pensionering en door ter 2
7 plaatse vervangende werkgelegen- 3
8 heid te scheppen en daarop ge- 4
9 richte opleidingen en omscho- 5
120 lingsprogramma's in te stellen. 6
1 Bij de uitgifte van nieuwe pol- 7
2 dergronden moeten zij die over- 8
3 plaatsing willen voorrang krij- 9
4 gen. 150
5 4. Opheffing van het landbouwschap 1
6 en de verschillende produktschap- 2
7 pen. Hun taken moeten worden 3
8 overgenomen door boeren- en land- 4
9 arbeidersorganisaties, zodat een 5

- werkelijke belangenbehartiging van boeren en landarbeiders mogelijk wordt.
5. De grond in gemeenschapshanden, waarbij de agrarische gronden beheerd worden door groundbanken. Deze moeten de de boeren in de gelegenheid stellen te investeren in de rationalisering van hun produktie. In de groundbanken moeten ook de boeren- en landarbeidersorganisaties vertegenwoordigd zijn.
6. Financiering van de waterschapslasten uit de algemene middelen en opheffing van het meervoudig stemrecht in waterschappen.
7. Geen nieuwe ontginning van landbouwgronden ten koste van natuurgebieden. Behoud van oude kultuurlandschappen met rekreatieve of kulturhistorische waarde door de betrokken boeren met subsidies in staat te stellen hun anders onrendabele bedrijf voort te zetten.

KUNST

- 1 Oorspronkelijk komt de kunst
2 voort uit het volk. Zij is ontstaan
3 uit ambachtelijkheid (onder andere
4 als versiering) en uit een religieuze
5 beleving (onder andere kerkschilderingen). Al heel lang bestonden er
6 daarnaast kunstvormen die als maatschappijkritisch beschouwd kunnen
7 worden. Deze hielden op moralistische
8 of satirische wijze de maatschappij
9 een spiegel voor. Voorbeelden van deze
10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30
1 een vroege strijdkultuur zijn te vinden in sprookjes, in markt- en kermistoneel en in sommige schilderijen.
2 Maar uit deze "kunstvormen voor
3 het volk" ontstond ook een maatschappijbevestigende kunst. Kunstenaars
4 gingen werken voor de heersende klasse en moesten zich voor een groot
5 deel daaraan aanpassen (hofmusici, hofschilders). Deze maatschappijbevestigende kunst heeft in de loop van
6 de tijd de overhand gekregen. De
7 kunst werd teruggedrongen in kultuurgebouwen, en nog slechts een elite
8 die niet hard hoefde te werken kon zich de luxe veroorloven ernaar te
9 gaan kijken.
10 Dit is tot op heden zo gebleven.
11 Ook al hebben tegenwoordig veel meer
12 mensen tijd en geld genoeg om naar de
13 kunst toe te gaan, de traditionele
14 drempels bestaan nog steeds en in de
15 kultuurgebouwen komt slechts een elitepubliek.

- 40 en lelijke muren beschilderen; toneelspelers die hun voorstellingen op
1 straat en in de fabriek geven en die
2 de mensen vermaken en tegelijk laten
3 nadenken over hun eigen situatie;
4 kunstenaars die de amateurkunst willen bevorderen door lessen te geven
5 en materiaal beschikbaar te stellen;
6 filmers die hun films liever vertoond
7 zien in een buurthuis dan in de bioskoop.

- 1 Kunst kost geld, en wel om vier
2 redenen:
3 -- Er zijn scholen nodig waar mensen
4 zich als kunstenaar kunnen bekwaliden.
5 -- Om te werken hebben kunstenaars
6 werkruimten en andere voorzieningen nodig.
7 -- Het werk van de kunstenaar moet
8 vertoond worden, en zo'n vertoning
9 kost geld.
10 -- De kunstenaar heeft recht op inkomsten.
11 Al dat geld wordt maar voor een klein
12 deel betaald door de mensen die de
13 kunstwerken "konsumeren", zoals museum- en schouwburgbezoekers. De rest
14 wordt door de overheid bijgepast in
15 de vorm van subsidies. Maar de laatste jaren is het subsidiebeleid achtergebleven bij de ontwikkelingen.
16 Met name de "vormingskunstenaars" worden met te lage subsidies afgescheept.

- 5 Omdat commercieel werken de kunstenaar dwingt zich aan te passen aan
6 "gangbare ideeën", vormt verkommerialisering een ernstige bedreiging van
7 de kunst. Bovendien leidt verkommer-

- 80 cialiseerde kunst vaak tot menson-
1 waardige werkomstandigheden voor de
2 kunstenaar (te lage lonen of veel te
3 lange werktijden).
- 4 De PSP vindt dat de kunst terug-
5 moet naar het volk. Toch mogen kun-
6 stenaars niet gedwongen zijn om kom-
7 mercieel te werken. Daarom moeten al-
8 le kunstvormen volledig door de over-
9 heid gesubsidieerd worden.
- 90 De gevestigde kunstinstellingen
1 moeten grondig gereorganiseerd wor-
2 den. Deze instellingen moeten gedemo-
3 kratiseerd worden, en alle drempels
4 die ze voor het gewone publiek ontoe-
5 gankelijk maken moeten worden afge-
6 broken.
- 7 Omdat kunst voortkomt uit een
8 ontwikkelingsproces, en het tijd kost
9 voordat nieuwe kunstvormen hun plaats
100 in de maatschappij hebben gevonden,
1 zal er altijd een deel van de kunst
2 zijn dat maar een kleine groep mensen
3 bereikt. Juist voor de kunstenaars
4 die zich met nieuwe kunstvormen be-
5 zighouden ligt er een taak deze zo-
6 veel mogelijk toegankelijk te maken.
- 7 Kunst moet gemaakt en vertoond
8 kunnen worden in een daarvoor geschikte
9 ruimte, zoals konsertzaal of museum.
- 110 Maar ook de kunstenaars die zich tot
1 nu toe in deze kultuurgebouwen hebben
2 teruggetrokken zullen zich bewust
3 moeten worden van hun verantwoorde-
4 lijkheid ten opzichte van de bevol-
5 king. Dit kunnen zij doen door vaker
6 buiten hun vaste vertoningsplaatsen
7 te treden en door hun voorstellingen
8 te begeleiden en zo mogelijk in een
9 maatschappelijk kader te plaatsen.
- 120 Ook de overheid heeft de taak de
1 bevolking op kunstgebied te scholen,
2 bij voorbeeld via het onderwijs. De
3 vormingskunstenaars kunnen een grote
4 rol spelen bij de scholing en aktive-
5 ring van de bevolkingsgroepen die nu
6 niet naar een theater of museum gaan.
7 Dit is een reden te meer om hen te
8 (blijven) subsidiëren. Daarbij gaat
9 het niet alleen om groepen die poli-
130 tiserend werken, maar ook om groepen
1 die alleen kunstvorming als hun taak
2 zien.
- 3 De amateurkunst moet veel meer
4 bevorderd worden. Vele werkloze kun-
5 stenaars kunnen hiervoor worden inge-
6 schakeld. Het bevorderen van de zelf-
7 werkzaamheid van de mensen wordt in
8 de toekomst steeds belangrijker door-
9 dat steeds minder van de beschikbare
140 tijd besteed hoeft te worden aan wer-
1 ken op kantoor of in de fabriek. Maar
2 ook nu is de creatieve zelfwerkzaam-
3 heid al belangrijk, want het vermogen
4 iets te scheppen is een van de meest
5 wezenlijke menselijke eigenschappen.
- 6 Daarom wil de PSP:
- 7 1. Subsidie van kunstproduktie op
8 exploitatiebasis, in plaats van
- 9 per projekt. Hierdoor krijgt de
kunstenaar bestaanszekerheid op
langere termijn en komt hij in
de gelegenheid continuïteit in
zijn produktie te brengen. Ook
kunstenaars die bij hun kunstvorm
afhankelijk zijn van andere kunste-
naars moeten hiervoor in aanmerking
komen. Daarom is het nodig dat
vaste kunstenaarskollektieven ge-
vormd worden, ook in gebieden van
de kunst waar dat tot nu toe on-
gebruikelijk was.
2. Gelegenheid voor iedere kunste-
naar om zich (zonder censuur) te
uiten. Niet-kommerciële initia-
tieven die dit bevorderen, zoals
artotheken en filmhuizen, moeten
voor subsidie in aanmerking ko-
men.
3. Podiumsubsidies voor niet-kosten-
dekkende uitvoeringen en voor-
stellingen. Deze subsidies moeten
per kunstvorm door democratische
organen verdeeld worden die de
subsidievoorwaarden vaststellen
en de naleving daarvan controle-
ren.
4. Democratisering van de raden voor
de kunst en andere overheidsad-
vieslichamen op het gebied van de
cultuur. Hun vergaderingen moete-
openbaar worden en de macht van
de ambtenaren binnen deze instan-
ties moet worden ingeperkt.
5. Terugdringing van de verkommerci-
alisering van de kunst. Subsidie-
fondsen die in handen zijn gege-
ven van kommerciële instellingen
moeten weer door de overheid in
beheer worden genomen. Zo moet
het produktiefonds voor de Neder-
landse speelfilm veranderen in
een produktiefonds voor niet-kom-
merciële speelfilms.
6. Een minimuminkomensregeling voor
alle kunstenaars. Deze regeling
moet uitgevoerd worden door de-
mokratische organen die de voor-
waarden vaststellen en controle-
ren. Kunstwerken die door deze
regeling tot stand komen moeten
zoveel mogelijk aan iedereen ten
goede komen.
7. Uitbreiding van de subsidies voor
vormingskunst en met name strijd-
cultuur.
8. Gratis toegang voor musea, to-
neel, concerten en dergelijke.

WETENSCHAP

- 1 De opkomst van de moderne weten-
2 schap hangt samen met de opkomst van
3 het kapitalisme. Het doel van de we-
4 tenschap, de natuur te begrijpen,
5 bleek een bruikbaar middel om de na-
6 tuur te beheersen en daardoor produk-
7 ten en produktietechnieken te ontwik-
8 kelen. De ondernemers namen daarom

9 wetenschapsmensen in dienst, en de
10 wetenschapper werd arbeider.
1 Met de ontwikkeling van het late-
2 re kapitalisme, die (naast schaalver-
3 groting) wordt gekenmerkt door het
4 ontstaan van een staf met niet alleen
5 beheer- maar ook beleidstaken, moeten
6 nieuwe technieken worden ontwikkeld
7 om de faktor arbeid te beheersen: de
8 sociale wetenschappen bloeien op.

9 Tegenwoordig is het overgrote
20 deel van de wetenschapsbeoefening, zo
1 niet rechtstreeks dan wel via een om-
2 weg, gericht op de doeleinden van de
3 ondernemingen. Economische groei is
4 alleen mogelijk wanneer de wetenschap
5 voortdurend nieuwe produkten of pro-
6 duktietechnieken aandraagt. Ook het
7 zogenaamde fundamentele onderzoek
8 moet in dit licht worden gezien; zo
9 heeft het intensieve onderzoek naar
30 de eigenschappen van elementaire
1 deeltjes nauw te maken met het aanbo-
2 ren van nieuwe energiebronnen.

3 Al staat veel wetenschap in
4 dienst van het maken van winst, die
5 winst wordt werkelijkheid doordat de
6 staat een groot gedeelte betaalt van
7 de steeds hogere kosten voor onder-
8 zoek en ontwikkeling. Dat gebeurt via
9 de universiteiten en hogescholen, via
40 door de overheid betaalde onderzoeks-
1 instellingen als TNO en via onderzoek
2 in bedrijven op staatskontraakt
3 (meestal ook nog met garanties voor
4 afzet op de staatsmarkt) en ontwikke-
5 lingskredieten (waarbij de staat vaak
6 het ondernemersrisiko draagt). Een
7 aanzienlijke bijdrage hiertoe levert
8 het militair onderzoek, dat overigens
9 soms gedaan wordt door onderzoekers
50 die onkundig worden gelaten over de
1 mogelijke toepassingen van hun
2 arbeid. Ook de kosten voor onderzoek
3 en ontwikkeling rechtstreeks door en
4 voor de ondernemingen worden voor
5 bijna de helft door de gemeenschap
6 gedragen, doordat de ondernemer ze
7 van zijn winst mag aftrekken.

8 Door het systeem van patenten
9 vindt een geweldige verspilling
60 plaats. Resultaten van onderzoek kun-
1 nen vaak niet toegepast worden door-
2 dat ondernemingen via een patent een
3 voorsprong op de markt hopen te krij-
4 gen. Tegelijk wordt bij voorbeeld in
5 de geneesmiddelenindustrie meer on-
6 derzoek verricht om patenten van an-
7 deren te omzeilen, dan om nieuwe of
8 verbeterde middelen uit te brengen!
9 Zelfs blijven vindingen tientallen
70 jaren in de kluis liggen, uitsluitend
1 om de marktpositie van een eigen pro-
2 dukt niet aan te tasten of om op het
3 gunstigste ogenblik met een produkt
4 met een "nieuw" snufje uit te komen.

5 Onderzoek dat gericht is op de
6 werkelijke maatschappelijke behoeften
7 levert veelal geen resultaten op

8 waarmee winst kan worden gemaakt.
9 Daardoor komt zulk onderzoek in onze
80 maatschappij in het gedrang. Groepen
1 die in verdrukking komen door het ka-
2 pitalisme, vaak rechtstreeks door
3 toepassingen van wetenschap, kunnen
4 niet als opdrachtgever optreden en
5 een beroep doen op diezelfde weten-
6 schap om nu voor hun belangen onder-
7 zoek te verrichten. Subsidies voor
8 onderzoek zijn afhankelijk van de
9 aangelegde normen voor "wetenschappe-
90 lijkheid". In de praktijk betekent
1 dit: de normen die de grote weten-
2 schappelijke tijdschriften aanleggen
3 voor publikatie, wat langs een omweg
4 toch weer uitkomt op de normen van
5 het kapitaal.

6 Binnen universiteiten vindt hier
7 en daar wel onderzoek plaats ten be-
8 hoeve van onderdrukte groepen. Maar
9 dat onderzoek wordt voortdurend be-
10 dreigd met het argument dat het "niet
1 waardevrij" of zelfs "onwetenschappe-
2 lijk" zou zijn.

3 De overheid streeft naar een or-
4 ganisatie van de wetenschapsbeoeffe-
5 ning waarbij haar invloed op het be-
6 leid wordt vergroot. Zolang de staat
7 de behoeften van de maatschappij ge-
8 lijk stelt aan de behoeften van de
9 ondernemers, valt hieruit weinig
110 goeds te verwachten. Om hierbij een
1 "flexibel" beleid mogelijk te maken,
2 wordt er steeds meer toe overgegaan
3 nog uitsluitend pas afgestudeerden op
4 tijdelijke basis in dienst te nemen.

5 De PSP vindt dat de wetenschap
6 gericht moet worden op de maatschap-
7 pelijke behoeften door haar in dienst
8 te stellen van hen die in onze maat-
9 schappij onderdrukt worden. Op welke
120 gebieden en in welke richting onder-
1 zoek wordt gedaan mag niet bepaald
2 worden door de ondernemersbehoeften,
3 maar moet voortkomen uit een weten-
4 schapsbeleid dat op democratische
5 wijze wordt vastgesteld. De resulta-
6 ten van wetenschappelijk onderzoek,
7 dat geheel of voor een groot deel
8 door de gemeenschap wordt betaald,
9 moeten ook aan de gehele gemeenschap
130 ten goede komen.

1 Daarom wil de PSP:
2 1. Democratisering van alle onder-
3 zoeksinstellingen, zodat alle be-
4 trokkenen samen het onderzoeksbe-
5 leid bepalen. Dit geldt ook voor
6 de bedrijfslaboratoria en -re-
7 searchinstituten.
8 2. Openbaarheid van de subsidienor-
9 men voor wetenschappelijk onder-
10 zoek en van de zittingen van sub-
11 sidieverlenende organen.
12 3. Een nationaal wetenschapsbeleid
13 dat ontworpen wordt door een
14 overkoepelend orgaan dat wordt
15 gekozen in open verkiezingen,

- 146 waarbij alle betrokken onderzoek-
7 kers rechtstreeks hun stem kunnen
8 uitbrengen. De verlening van sub-
9 sidies moet via ditzelfde orgaan
150 worden geregeld.
- 1 4. Oprichting van door de overheid
2 betaalde instituten die onderzoek
3 doen in opdracht van vakbonden,
4 bedrijfsgroepen, buurtgroepen,
5 milieugroepen en dergelijke. Bij
6 de financiering mag "wetenschap-
7 pelijkheid" niet als norm worden
8 gehanteerd.
- 9 5. Opheffing van patenten en niet-
160 erkenning van buitenlandse paten-
1 ten.
- 2 6. Het recht op publikatie van re-
3 sultaten en het uitdragen van
4 standpunten voor alle onderzoek-
5 kers.
- 6 7. Het recht voor onderzoekers te
7 weten wie de opdrachtgever is en
8 waarvoor de onderzoeksresultaten
9 gebruikt zullen worden, en het
170 recht bepaald onderzoek te weige-
1 ren.
- 2 8. Afschaffing van alle militair on-
3 derzoek.
- 4 9. Het recht op vaste aanstellingen
5 voor onderzoekers. Wetenschapsbe-
6 oefening is een baan net als an-
7 dere banen.

EKONOMIE

- 1 Het Nederlandse economische stel-
2 sel is kapitalistisch. Dat betekent
3 dat de ekonomie georganiseerd is rond
4 de privé-eigendom van de produktie-
5 middelen. Deze eigendom is in deze
6 maatschappij heilig verklaard. Voor
7 het gebruik van de produktiemiddelen
8 door de maatschappelijke produktie-
9 krachten strijken de partikuliere be-
10 zitters hoge winsten op. Elke andere
1 Nederlander moet door werken in zijn
2 inkomen voorzien, hetzij rechtstreeks,
3 door zelf te werken, hetzij langs een
4 omweg, doordat de werkenden hem via
5 de sociale voorzieningen een inkomen
6 doen toekomen. Deze stand van zaken
7 heeft tot gevolg dat er niet wordt ge-
8 produceerd om daardoor in de maat-
9 schappelijke behoeften te voorzien,
10 maar om winst te maken. De gevolgen
1 daarvan zijn duidelijk zichtbaar voor
2 iedere Nederlander: milieuvervuiling,
3 slechte kwaliteit van het geproduceer-
4 de (bij voorbeeld woningen), het bij
5 elkaar drijven van mensen op kleine
6 stukjes grondgebied, met als gevolg
7 verstedelijkingsproblemen, regionale
8 werkloosheid, het opjagen van mensen
9 tot steeds grotere prestaties met al-
30 le gevolgen van dien voor hun welzijn.
- 1 Het kapitalistisch stelsel heeft
2 ook gevolgen voor de stabiliteit van
3 de maatschappij. Elke kapitalist
4 streeft zijn eigen doelen na ten kos-
5 te van die van anderen, zonder oog
6 voor maatschappelijke belangen. Dat

7 heeft in het verleden al een groot
8 aantal crises van allerlei aard tot
9 gevolg gehad. Niet alleen puur ekono-
40 mische crises, maar ook milieukrises
1 (denk aan de Rijnmond), honger (India
2 bij voorbeeld), en dergelijke.

3 De PSP vindt dat het economisch be-
4 leid maar één doel mag hebben: het be-
5 vredigen van de maatschappelijke be-
6 hoeften aan goederen en diensten, zon-
7 der dat daarbij de winst en het rende-
8 ment doel op zich zijn. Dat betekent
9 niet dat de PSP tegen winst op zich
50 is, maar dat die winst op maatschappe-
1 lijk aanvaardbare manier moet worden
2 behaald en dat hij niet ten koste mag
3 gaan van andere zaken die maatschappe-
4 lijk van belang zijn. Voor het bevre-
5 digen van die maatschappelijke be-
6 hoeften zijn in het rijke, geïndustri-
7 aliseerde Nederland alle materiële
8 voorwaarden aanwezig. Alleen een soci-
9 alistisch stelsel kan ervoor zorgen
60 dat het ook werkelijk gebeurt.

1 In de door de PSP gewenste maat-
2 schappij speelt de partikuliere eigen-
3 dom van de produktiemiddelen geen en-
4 kele rol meer. Alle produktiemiddelen
5 en grondstoffenvoorraden zijn eigen-
6 dom van de gemeenschap en worden uit
7 naam van die gemeenschap beheerd door
8 de meest direkt betrokkenen, de arbei-
9 ders. Uitgangspunt voor de produktie
70 is een democratisch tot stand gekomen
1 centraal economisch plan, waarin over
2 een bepaalde periode de produktiepri-
3 oriteiten en de verdeling van de pro-
4 duktie worden geregeld.

5 Een socialistisch Nederland als ei-
6 land in een kapitalistische wereld
7 staat gelijk aan economische zelf-
8 moord. Daarom moet de door de PSP ge-
9 wenste verandering in Nederland ge-
80 paard gaan met een verregaande herzie-
1 ning van de economische verhoudingen
2 op wereldschaal in socialistische zin.
3 Deze economische noodzaak is op zich
4 al voldoende reden voor het nastreven
5 van een Nederlandse buitenlandse poli-
6 tiek in die zin, zelfs als daar geen
7 andere redenen voor zouden zijn.

8 De noodzaak van het socialisme is
9 al aanwezig zolang het kapitalisme er
90 is. Toch was er, in Nederland althans,
1 lange tijd maar een kleine groep die
2 die noodzaak inzag. Een belangrijke
3 oorzaak daarvan was het gemak waarmee
4 eisen van structuurveranderingen opzij
5 konden worden geschoven door de alom
6 bestaande hooggespannen verwachtingen
7 van de economische groei. Zolang de
8 groei nog oneindig leek gaf dat een
9 gemakkelijke uitvlucht om voorlopig
100 niet te denken aan herverdeling van de
1 maatschappelijke rijkdom. Immers, ie-
2 dereen zou vroeg of laat wel op een
3 hoger peil komen.

4 Economische groei is geen doel op
5 zich. Een belangrijk maatschappelijk
6 feit van de jaren zeventig is de ont-

- 107 dekking dat de groei eindig is. Ekono- 7
8 mische groei is voorlopig nog een be- 8
9 langrijke noodzaak. De ontwikkeling 9
110 van de Derde Wereld en van de in het 180
1 Westen tot op heden achtergebleven ge- 1
2 bieden, het herstel van het milieu, 2
3 interne en externe demokratisering van 3
4 de maatschappij en haar instellingen 4
5 en de bevolkingsgroei, die ook in Ne- 5
6 derland het nulpunt nog steeds niet 6
7 heeft bereikt, maken alle een vergro- 7
8 ting van de maatschappelijk te verde- 8
9 len produktie-opbrengst nog noodzake- 9
120 lijk, ook als we ervan uitgaan dat het 190
1 reeds bereikte verregaand herverdeeld 1
2 wordt. Maar de uitputting van de 2
3 grondstoffen, de reeds omvangrijke 3
4 aantasting van het milieu en het feit 4
5 dat de negatieve kanten van de *wel-* 5
6 *vaartsgroei* door de *welzijns*groei 6
7 vrijwel niet meer opgevangen kunnen 7
8 worden, maken duidelijk dat de grens 8
9 van de groei in zicht is en dat er se- 9
130 rieuus gedacht moet worden aan de bege- 200
1 leiding van het einde ervan. De filo- 1
2 sofie van de niet-socialistische "her- 2
3 vormers", met inbegrip van de Partij 3
4 van de Arbeid, dat hervormingen zullen 4
5 moeten worden betaald door gewijzigde 5
6 verdeling van nieuwe groei, heeft zijn 6
7 geldigheid verloren. 7
8 Nu de groei zijn einde nadert, 8
9 wordt meer en meer duidelijk dat die 9
140 hervormingen er zowel snel als radi- 210
1 kaal zullen moeten komen. Dat is *bin-* 1
2 *nen* het kapitalisme echter niet moge- 2
3 lijk. Wat binnen het kapitalisme wel 3
4 mogelijk is, is strijd tegen de meest 4
5 ernstige negatieve gevolgen van de e- 5
6 konomische groei en bovenal strijd om 6
7 een zo eerlijk mogelijke verdeling 7
8 van de maatschappelijke welvaart. De 8
9 tweede helft van de jaren '70 zal 9
150 door heel links Nederland in het te- 220
1 ken van die strijd moeten worden ge- 1
2 zet. 2
3
4 Daarom wil de PSP:
5 1. Nationalisatie van de volgende
6 soorten ondernemingen, als eerste
7 stap op weg naar een maatschappij
8 waarin de produktiemiddelen volle-
9 dig in handen van de gemeenschap
160 zijn: 230
1 - banken 1
2 - verzekeringsmaatschappijen 2
3 - beleggingsmaatschappijen 3
4 - pensioenfondsen 4
5 - internationale handelsonderne- 5
6 mingen 6
7 - beheersmaatschappijen van onroer- 7
8 end goed 8
9 - bedrijven voor regionaal, natio- 9
naal en internationaal transport 240
170 - de voornaamste basisindustrieën, 1
1 zoals de zware metaalindustrie, 2
2 de petrochemische industrie en 3
3 de bouw. 4
4 2. De exploitatie van aardolie en 5
5 aardgas, de exploitatie van het 6
6 Groningse magnesium en de eventu- 7
- ele herexploitatie van de steen-
koolvoorraden onder volledige
staatskontrole. Alle baten moeten
aan de gemeenschap toekomen.
Deelneming van partikulieren
vindt alleen plaats waar dat on-
vermijdelijk is en dan alleen in
de vorm van de gunning van uitvoe-
rende werkzaamheden. De zelfde re-
gels gelden voor alle eventuele
toekomstige vondsten van bodem-
schatten. Er wordt geen onder-
scheid gemaakt tussen bodemschat-
ten op het Nederlandse vasteland
en het Nederlandse deel van het
kontinentale plat.
3. Een verscherpt toezicht op de Ne-
derlandse vestiging van multina-
tionale ondernemingen, ook waar
geen overname door de gemeenschap
plaatsvindt. Het optreden van Ne-
derland in de Europese Gemeen-
schappen wordt er mede op gericht
binnen Europa een doeltreffende
supra-nationale anti-trust- en an-
ti-multinationalswetgeving tot
stand te doen komen.
4. Het afbreken van monopolies en o-
ligopolies buiten de sectoren van
de openbare nutsbedrijven (die ui-
teraard gemeenschapseigendom zijn).
Hun bestaan is in strijd met de
maatschappelijke doelstelling van
demokratisering en decentralisatie.
De voordelen van monopolisering,
zoals hogere efficiency door cen-
trale planning, moeten worden op-
gevangen door centrale gedemokra-
tiseerde planning van produktie en
konsumptie.
5. Het gebruik van wettelijke hervor-
mingsmaatregelen als aanzet tot
structuurveranderingen in anti-ka-
pitalistische zin. De volstrekt
onvoldoende maatregelen van opeen-
volgende regeringen die bedoeld
waren om tot enige gematigde maat-
schappijhervorming te komen, maat-
regelen die zielig aandoen in ver-
gelijking met een fundamentele so-
cialistische politiek, dragen toch
allemaal zulke elementen in zich.
Het optreden van de PSP in de
Tweede Kamer is erop gericht deze
elementen (zoals VAD, Wet op de
ondernemingsraden, Wet op de jaar-
rekening, prijswetgeving) te ver-
sterken en te benadrukken. De eer-
ste taak van een toekomstige echt
linkse regering zal zijn deze ele-
menten verder uit te bouwen en te
ontwikkelen.
6. Een versnelde toename van de kol-
lektieve sector, om de voorwaarden
te scheppen voor herziening van de
personele en de funktionele inko-
mensverdeling. Het in evenwicht
houden van het aandeel van de kol-
lektieve en de partikuliere sektor
in het nationaal inkomen is geen
uitgangspunt van een links, maar

248 van een rechts beleid, een beleid
 9 dat de ondernemersbelangen bevoor-
 250 deelt ten koste van die van de ar-
 1 beidersklasse. Zo'n streven wordt
 2 door de PSP dan ook volledig afge-
 3 wezen.
 4 7. Maatregelen op het gebied van o-
 5 penbaarheid en voorschriften ten
 6 aanzien van boekhoudingen, die een
 7 belangrijke steun zijn om de
 8 strijd tegen het kapitalisme te
 9 kunnen voeren. Het gaat vooral om
 260 de volgende maatregelen:
 1 a. Wettelijke regels voor de boek-
 2 houding van partikuliere onder-
 3 nemingen. Een speciaal daartoe
 4 in te stellen afdeling van het
 5 Ministerie van Economische Za-
 6 ken met opsporingsbevoegdheid
 7 ziet toe op de naleving.
 8 b. Volledige openbaarheid van alle
 9 inkomens en tariefstellingen.
 270 c. Openbaarheid van alle boekhoud-
 1 gegevens van ondernemingen. Be-
 2 drijven met een omzet boven een
 3 miljoen gulden zijn verplicht
 4 zelf voor de publikatie van die
 5 gegevens zorg te dragen.
 6 d. Informatiecentra, gespreid over
 7 het land, waar de onder b. en
 8 c. genoemde gegevens ter inzage
 9 liggen.

280 *Krisis*

1 Het kapitalisme roept door zijn
 2 onplanmatig karakter een reeks crises
 3 en recessies op. De zeventiger jaren
 4 zijn getuigen geweest van de ernstig-
 5 ste recessie sinds de Tweede Wereld-
 6 oorlog. De verschijnselen van een re-
 7 cessie zijn eens te meer algemeen be-
 8 kend geworden: stijgende werkloosheid
 9 met een grotere "strukturele kompo-
 290 nent" (dus een grote groep waar de
 1 situatie helemaal hopeloos voor is),
 2 massale kapitaalvlucht, stijgende
 3 kosten van de sociale uitkeringen,
 4 krampachtige reacties van sociaal-de-
 5 mokraten en andere "progressieven",
 6 die enerzijds best beseffen dat elke
 7 opgeloste crisis of recessie de voor-
 8 bode is van een nieuwe, maar wie het
 9 anderzijds aan de politieke moed ont-
 300 breekt om zich openlijk van dit sys-
 1 teem te distancieren en er de oorlog
 2 aan te verklaren.
 3 Ook de andere, duidelijker in het
 4 kader van de klassenstrijd staande
 5 verschijnselen zijn in de Nederlandse
 6 en Europese politiek weer volop te
 7 zien: een massale en onverbloemde
 8 aanval op verkregen rechten van werk-
 9 lozen en andere trekkers van de soci-
 310 ale voorzieningen, een algemene roep
 1 van rechts om meer winst, waarbij dan
 2 het fabeltje de ronde doet als zou
 3 dat hetzelfde zijn als meer werk, het
 4 toegeven aan zware druk van de onder-
 5 nemers om allerlei essentiële over-
 6 heidsvoorzieningen op het gebied van

7 het welzijn af te breken, aantasting
 8 van lonen en salarissen met gelijk-
 9 tijdige verhoging van de prijzen,
 320 vuilspuiterij in de richting van de
 1 vakbeweging alsof die de crisis ver-
 2 oorzaakt heeft en niet de kapitalis-
 3 ten.
 4 De PSP vindt - in tegenstelling
 5 tot de sociaal-demokratie - dat het
 6 kapitalisme niet leefbaar gemaakt
 7 moet worden, maar dat het voor altijd
 8 moet verdwijnen. Krisisbestrijdende
 9 maatregelen moeten dan ook gericht
 330 zijn op het overschrijden van de
 1 grenzen die binnen het kapitalisme
 2 aan het optreden van de overheid, de
 3 vakbeweging, en dergelijke zijn ge-
 4 steld.

5 Daarom wil de PSP:
 6 8. Een crisisbestrijdingsbeleid,
 7 waarbij de volgende punten voorop
 8 staan:
 9 a. Sterke vermindering van de par-
 340 tikuliere macht over kapitaal
 1 en produktiekapaciteit.
 2 b. Handhaving van de omvang en de
 3 kwaliteit van de kollektieve
 4 voorzieningen.
 5 c. Inkomensbeperking van werkers
 6 en niet-werkers alleen in ruil
 7 voor waterdichte garanties dat
 8 de verkregen financieel-ekono-
 9 mische ruimte volledig wordt
 350 gebruikt ten behoeve van de
 1 verbetering van de werkgelegen-
 2 heid en de kollektieve voorzie-
 3 ningen en bovendien het verlies
 4 gekompenseerd wordt door meer
 5 zeggenschap.
 6 d. Het gebruiken van de periode
 7 van werkloosheid om de kwali-
 8 teit van de arbeidskracht door
 9 o.a. grootscheepse scholings-
 360 programma's te verbeteren.
 1 e. Handhaving van de binnenlandse
 2 koopkracht.

Werkloosheid

3 Doordat de kosten van werkloosheid
 4 door de gemeenschap worden gedragen,
 5 is het voor de ondernemers vaak voor-
 6 deliger een bedrijf te sluiten, voor
 7 al levert het nog wel een positieve
 8 bijdrage aan de economie. De belang-
 9 rijkste oorzaak van de werkloosheid is
 370 echter de vervanging van menselijke
 1 arbeid door machines. Niet alleen kan
 2 de gemeenschap als geheel en de indi-
 3 viduele werkloze opdraaien voor de
 4 gevolgen van deze arbeidsuitstoot,
 5 maar van de massale werkloosheid gaat
 6 ook een loondrukkende werking uit.

7 De PSP vindt dat het noodzakelijke
 8 werk eerlijk over de werkende bevol-
 9 king moet worden verdeeld. Het mag
 380 niet zo zijn dat de een wordt opge-
 1 jaagd tot steeds grotere inspannin-
 2 gen, terwijl de ander geen werk kan

383 vinden.
 4 Anti-werkloosheidsprogramma's mo-
 5 gen er niet uit bestaan dat de onder-
 6 nemers winstsubsidies krijgen toege-
 7 stopt in de hoop dat daaruit arbeids-
 8 plaatsen voortvloeien, maar moeten
 9 rechtstreeks gericht worden op het
 390 scheppen en eerlijk verdelen van werk.
 1 In verband met de menselijkheid van
 2 zulke programma's moeten deze, binnen
 3 een centraal plan, op een zo laag mo-
 4 gelijk bestuurlijk niveau worden uit-
 5 gevoerd: door gemeenten en provincies.
 6 Daarom wil de PSP:
 7 9. Werktijdverkorting met behoud van
 8 loon. Want als we met ons allen -
 9 in minder tijd - evenveel produce-
 400 ren, moeten we daarvoor ook met
 1 ons allen evenveel verdienen.
 2 10. Verlaging van de pensioengerech-
 3 tigde leeftijd tot 60 jaar op ba-
 4 sis van vrijwilligheid en met de
 5 mogelijkheid van geleidelijke o-
 6 vergang.
 7 11. Ruimere mogelijkheden op latere
 8 leeftijd een voortgezette of an-
 9 dere beroepsopleiding te volgen.
 410 12. Leerplicht tot 18 jaar, zolang de
 1 mogelijkheden voor latere scholing
 2 onvoldoende zijn.
 3 13. Overname door de overheid van ie-
 4 der bedrijf dat gesloten dreigt te
 5 worden, maar dat bij gewijzigd be-
 6 leid nog levenskansen heeft.
 7 14. Afroeping van de partikuliere ka-
 8 pitaalmarkt ten behoeve van pro-
 9 duktieve investeringen door de o-
 420 verheid.
 1 15. Ruim gebruik van werklozen voor
 2 experimenten op het gebied van sa-
 3 menlevingsopbouw, democratisering,
 4 en dergelijke. Hierbij moeten met
 5 name de initiatieven die van werk-
 6 lozen zelf komen, bij voorbeeld in
 7 de vorm van actiecentra, gestimu-
 8 leerd worden.

Inflatie

9 Naast de werkloosheid is het voor-
 430 naamste kenmerk van de huidige ekono-
 1 mische toestand het hoge inflatietem-
 2 po, wat zich uit in voortdurende
 3 prijsstijgingen. De Nederlandse eko-
 4 nomie is sterk op het buitenland ge-
 5 richt en gebonden aan verdragen van
 6 de Europese Gemeenschappen die het
 7 internationale kapitaal bevoordelen.
 8 Daardoor is een werkelijke aanpak van
 9 de inflatie niet mogelijk wanneer die
 440 tot Nederland beperkt blijft.

1 De PSP vindt dat de inflatiebe-
 2 strijdung geen voorrang mag krijgen
 3 boven werkloosheidsbestrijding. Het
 4 uitgangspunt moet de bescherming zijn
 5 van de lagere inkomens tegen de stij-
 6 gende prijzen.

7 Daarom wil de PSP:
 8 16. Beperking van de beschikbaarheid
 9 van kapitaal op de partikuliere
 450 markt, bij een lage rentevoet.
 1 Aangezien deze twee doelen volgens
 2 de logika van de markteconomie met
 3 elkaar in strijd zijn, moet met
 4 name het laatste door middel van
 5 dwingende voorschriften gebeuren.
 6 17. Volledige prijskompensatie die
 7 maandelijks wordt aangepast.
 8 18. Scherpe prijscontrole, waarbij
 9 prijsstijgingen van grondstoffen
 460 en dergelijke slechts ten dele in
 1 de konsumentenprijzen mogen worden
 2 doorberekend.
 3 19. Bevordering van konsumentenkoop-
 4 raties voor de inkoop van konsump-
 5 tiegoederen, zodat de prijzen laag
 6 gehouden kunnen worden.
 7 20. Het opbreken van monopolie- en
 8 oligopoliebedrijven, omdat deze
 9 op de marktprijzen en de invoer-
 470 prijzen van grondstoffen een veel
 1 te grote invloed hebben.

Regionale onderontwikkeling

3 In Nederland wordt een aantal ge-
 4 bieden sterker getroffen door de re-
 5 cessie dan andere. Niet omdat de ach-
 6 teruitgang daar zoveel sterker is dan
 7 elders, maar omdat deze gebieden al
 8 achter lagen. De activiteit van de
 9 overheid ten aanzien van deze regio's
 480 heeft van oudsher voornamelijk be-
 1 staan uit het bedenken van nieuwe na-
 2 men ervoor en het uitspreken van de
 3 hoop dat de kapitalistische economie
 4 het wel allemaal zou oplossen.

5 Er is tenminste één aanzet die in
 6 de goede richting wijst, namelijk de
 7 oprichting van regionale ontwikke-
 8 lingsmaatschappijen in Groningen en
 9 Limburg. Aan de huidige opzet kleven
 490 echter grote nadelen: de overheersing
 1 van de Rijksoverheid en het partiku-
 2 liere bedrijfsleven en het gebrek aan
 3 eigen fondsen. Daardoor komt het in
 4 vrijwel geen geval tot het zelf op-
 5 richten of overnemen van bedrijven,
 6 de enige blijvende oplossing van deze
 7 regionale problemen.

8 Het spreidingsbeleid van over-
 9 heidsinstellingen houdt de ondemokra-
 500 tische gedwongen verhuizing in van
 1 duizenden ambtenaren. Nergens is nog
 2 de "stuwende" werking aangetoond die
 3 van dit beleid zou uitgaan.

4 In de overloopgemeenten in het
 5 Westen treedt een bijzondere vorm van
 6 onderontwikkeling op. De lange-af-
 7 standspendel betekent daar een flinke
 8 hoeveelheid verborgen regionale werk-
 9 loosheid en door de lange reistijden
 510 een aanslag op de vrije tijd.

1 De PSP vindt dat het werk naar de
 2 mensen moet worden gebracht, en niet
 3 de mensen naar het werk. In gebieden
 4 waar onvoldoende werk is moeten nieu-

- 515 we bedrijven worden opgericht. Daar- 4
6 toe moeten er meer regionale ontwik- 5
7 kelingsmaatschappijen komen die vol- 6
8 doende worden toegerust om een actief 7
9 industrialisatiebeleid te voeren. 8
- 520 Daarom wil de PSP: 550
- 1 21. Aanvulling van de rij regionale 1
2 ontwikkelingsmaatschappijen met 2
3 een maatschappij voor: 3
4 a. oostelijk Overijssel + ooste- 4
5 lijk Gelderland; 5
6 b. West-Brabant en Zeeland; 6
7 c. de kop van Noord-Holland; 7
8 d. het rivierengebied. 8
- 9 22. In alle regionale ontwikkelings- 9
530 maatschappijen en in de NeHem de 560
1 meerderheid van de macht in handen 1
2 van Rijksoverheid en vakbeweging 2
3 gezamenlijk. Daarnaast moeten de 3
4 gemeentelijke en provinciale be- 4
4 sturen en de werkgevers deelnemen. 5
5 23. Het gebruik van de volgende midde- 6
6 len door de ontwikkelingsmaat- 7
7 schappijen ter bevordering van de 8
8 werkgelegenheid en ter verbetering 9
9 van de structuur van de economie: 570
- 540 a. Verbetering van de structuur 1
1 van de aanbodzijde van de arbeids- 2
2 markt door scholing en opleiding 3
3 van werklozen en werkenden. 4
- b. Zo vroegtijdig mogelijke over-
name van bedrijven die gesloten
dreigen te worden, hoewel zij bij
ander beleid nog levenskansen heb-
ben. Deze bedrijven worden door
de ontwikkelingsmaatschappij zelf
voortgezet, zoveel mogelijk onder
zelfbeheer van de werknemers.
- c. Het zelf stichten van produk-
tiebedrijven van voldoende omvang
om economisch zelfstandig voort te
bestaan. Ook deze bedrijven komen
waar mogelijk onder zelfbeheer.
- d. Een ruim gebruik van bestaande
en nog te stichten fondsen voor
experimenten met sociale opbouw-
werkzaamheden door werklozen, pro-
duktie- en konsumptiekoöperaties,
arbeiderszelfbestuur, en derge-
lijke.
24. Een meerderheidsaandeel in het be-
stuur van bedrijven waarvan het
bedrijfsrisiko gedeeltelijk door
de overheid is overgenomen, voor
overheid, vakbonden en werknemers
gezamenlijk.
25. Het meetellen van lange reistijden
bij de arbeidstijd. Dit zal de
vrije tijd beschermen en bedrijven
aanzetten zich bij de mensen te
vestigen.

ARBEID EN INKOMEN

1 Arbeid is het middel waarmee de
2 welvaart en het welzijn van de maat-
3 schappij worden voortgebracht. Het
4 wezenlijke bezwaar tegen het kapita-
5 lisme is dan ook niet dat er gewerkt
6 moet worden, maar heeft betrekking op
7 de wijze waarop beslist wordt hoe er
8 gewerkt wordt, wat er geproduceerd
9 wordt en hoe de opbrengsten van de
10 arbeid worden verdeeld.

1 Het overgrote merendeel van de
2 bevolking voorziet in zijn levenson-
3 derhoud door zijn arbeidskracht te
4 koop aan te bieden. Wanneer de koop,
5 door middel van een arbeidsovereen-
6 komst, gesloten is, is de zeggen-
7 schap over de wijze waarop die ar-
8 beidskracht in het produktieproces
9 moet worden aangewend ten einde. Of
20 die arbeid werkelijk het maatschappe-
1 lijk welzijn ten goede komt onttrekt
2 zich aan de beslissingsmacht van de
3 afzonderlijke werknemers. Het gaat er
4 in deze maatschappij om of die arbeid
5 winst oplevert voor de ondernemer; al
6 het andere is franje.

7 Het streven naar een zo groot mo-
8 gelijke winst bepaalt ook de omstan-
9 digheden waaronder moet worden ge-
30 werkt. Wanneer het voordeliger uit-
1 komt de arbeid op te delen in eenvou-
2 dige handelingen die aan de lopende
3 band kunnen worden verricht, dan ge-
4 beurt dat ook, ongeacht hoe geestdo-
5 dend het is zo'n handeling uren ach-
6 tereen te herhalen. Ontstaan onver-
7 wachte afzetmogelijkheden, dan wordt

8 het werktempo opgejaagd tot de grens
9 van het verdraagbare. Zijn doeltref-
fende veiligheidsmaatregelen duur,
40 dan laten ondernemers hun arbeiders
2 met een gerust hart in een onveilige
3 situatie werken. Pas wanneer bij
4 voorbeeld het ziekteverzuim de winst
5 gaat aantasten, kunnen maatregelen
6 verwacht worden.

7 De kapitalistische maatschappij
8 maakt onderscheid tussen produktieve
9 en onproduktieve arbeid. Daarbij
50 brengt produktieve arbeid materiële
1 welvaart voort — of schijnt dat te
2 doen — terwijl onproduktieve arbeid
3 alle andere soorten arbeid omvat. Be-
4 langrijke zaken als maatschappelijke
5 status of de mate waarin het inkomen
6 van bevolkingsgroepen is gegarandeerd
7 hangen mede van dit onderscheid af.

8 Een veel zinnvoller onderscheid is
9 dat tussen arbeid die wel, en arbeid
60 die niet maatschappelijk *welzijn*
1 voortbrengt. Zo zal de produktie van
2 atoomwapens volgens de kapitalisti-
3 sche definitie produktieve arbeid
4 zijn, terwijl toch niet vol te houden
5 valt dat die arbeid maatschappelijk
6 welzijn voortbrengt. En omgekeerd le-
7 vert arbeid voor de demokratisering
8 van de maatschappij in al haar gele-
9 dingen geen verkoopbare waar op, maar
70 draagt zeker bij tot het maatschappe-
1 lijk welzijn.

2 De PSP vindt dat de arbeid zo moet
3 worden georganiseerd dat alle werk
4 zinvol is en aan de werkenden bevre-
5 diging schenkt. Zinvol werk is ge-

76 richt op de bevrediging van maat-
7 schappelijke behoeften zonder tege-
8 lijk andere maatschappelijke behoef-
9 ten in de weg te staan. Zo kan men
80 volhouden dat de aanleg van autowegen
1 door natuurgebieden in een zekere
2 vervoersbehoefte voorziet, maar tege-
3 lijk wordt de behoefte aan recreatie
4 in de kou gezet.

5 Zinloos of geestdodend werk moet
6 verdwijnen. In de maatschappij als
7 geheel moet de produktie demokra-
8 tisch worden gepland, waardoor de
9 werkenden de bevrediging voor hun
90 arbeid vinden in de uitvoering van
1 hun maatschappelijke opdracht, de
2 verhoging van het maatschappelijk
3 welzijn. Hiertoe moet het beheer
4 van de bedrijven in handen komen
5 van alle betrokken werkers, zodat
6 zij de verantwoordelijkheid voor de
7 uitvoering van die opdracht waar
8 kunnen maken. Ook binnen het be-
9 drijf zal die verantwoordelijkheid
100 zoveel mogelijk moeten worden gede-
1 legoerd naar de afdelingen, en van-
2 daar naar de individuele werkeen-
3 heid.

4 Het zal duidelijk zijn dat deze
5 verantwoordelijkheid en demokrati-
6 sering nooit binnen de beperkingen
7 van het kapitalistisch stelsel zijn
8 te verwezenlijken. Zulke maatregelen
9 kunnen alleen genomen worden als de
110 onderneming een samenwerkingsver-
1 band is van arbeiders, waarbij het
2 kapitaal niets meer is dan een
3 middel om de produktie tot stand te
4 brengen. En dat valt uiteraard niet
5 te verenigen met privé-eigendom van
6 de produktiemiddelen of met een
7 zienswijze waarbij de onderneming
8 als een samenwerkingsverband tussen
9 kapitaal en arbeid wordt beschouwd.

120 Zo blijkt dus duidelijk dat het
1 streven om het kapitalisme te ver-
2 vangen door een stelsel van socia-
3 listisch zelfbeheer niet alleen ge-
4 grond is op het afwijzen van dit sy-
5 steem, maar dat het een wezenlijke
6 voorwaarde is om tot een werkelijk
7 democratische maatschappij te komen.

8 Maar ook in de huidige maatschap-
9 pij moet het begrip produktieve ar-
130 beid gebruikt gaan worden in de zin
1 van zinvolle arbeid: arbeid die
2 maatschappelijk welzijn voortbrengt.
3 Dit heeft uiteraard verreikende ge-
4 volgen, onder meer voor de sociale
5 wetgeving en de toepassing daarvan.

6 De zinvolheid van het werk blijft
7 echter in deze maatschappij beperkt
8 doordat de producent geen verant-
9 woordelijkheid heeft voor de wijze
140 waarop het produkt tot stand komt.
1 Wel zijn er een aantal aanzetten in
2 die richting te vinden, zoals vari-
3 abele werktijden of werkstrukture-
4 ring. Deze kunnen dienen als middel
5 om binnen het bedrijf tot demokrati-

6 sering en decentralisering van ver-
7 antwoordelijkheid te komen. Het ge-
8 vaar is groot dat ze juist gebruikt
9 worden als eenvoudig middel om de
150 uitbuiting van de arbeid te vergro-
1 ten en de werkomstandigheden juist
2 te verslechteren.

3 Het is daarom noodzakelijk dat
4 ondernemingsraad (personeelsraad),
5 vakbeweging en overheid actief en
6 nauwgezet toezien op de toepassing.
7 Daarom wil de PSP:

- 8 1. Uitbreiding van de punten die in
9 de sekundaire arbeidsvoorwaarden
160 worden geregeld met de mate van
1 eigen verantwoordelijkheid, de
2 wijze van gezagsuitoefening in het
3 bedrijf en het voorkomen van dis-
4 kriminatie tussen groepen werkne-
5 mers, zoals kantoor- en produktie-
6 personeel. Het toezicht op de na-
7 leving komt bij de arbeidsinspek-
8 tie, die daartoe voldoende wordt
9 toegerust.
- 170 2. Geen afstand van overheidsaandelen
1 in partikuliere ondernemingen.
2 Plannen om bij voorbeeld DSM op de
3 vrije markt te verkopen moeten on-
4 voorwaardelijk worden afgewezen.
- 5 3. Deling van overheidsaandelen in
6 partikuliere ondernemingen met de
7 werknemers. Wanneer de betekenis
8 van zo'n bedrijf zich over ver-
9 scheidene gewesten uitstrekt moet
180 ook de vakbeweging een stem in het
1 kapittel krijgen. Bovendien moet
2 de rijksoverheid naast interne
3 democratisering ook regionale
4 spreiding van de beslissingsmacht
5 nastreven.
- 6 4. Arbeiderszelfbeheer in alle over-
7 heidsbedrijven.
- 8 5. Afschaffing van het verplichte
9 overleg tussen ondernemingsraad en
190 ondernemer, en wijziging van de
1 Wet op de Ondernemingsraden tot
2 een Wet op de Personeelsraden.
3 Advies van de personeelsraad moet
4 tenminste verplicht worden bij:
5 - vaststelling van de jaarrekening
6 en het jaarverslag;
7 - investeringsbeslissingen die
8 minstens 5 procent van het onder-
9 nemingsvermogen betreffen;
200 - iedere vergroting of verkleining
1 van het vermogen;
2 - wijziging van de verhouding
3 vreemd/eigen vermogen met meer dan
4 vijf procent;
5 - alle kollektieve ontslagen;
6 - uitbreiding van het personeel
7 met meer dan 5 procent;
8 - verplaatsing van vestigingen
9 over meer dan 5 kilometer;
210 - benoeming van nieuwe direktie-
1 leden of kommissarissen;
2 - wijziging van de rechtspersoon
3 van de onderneming;
4 - veranderingen in het artikelen-
5 of dienstenpakket dat de onderne-
6 ming voortbrengt;

- 217 - wijzigingen in de onderlinge
8 verdeling van het personeel met
9 meer dan 10 personeelsleden over
220 de verschillende vestigingen.
- 1 6. Nationalisering zonder vergoeding
2 op verzoek van de personeelsraad
3 van ondernemingen waar de aktivi-
4 teiten van de bedrijfsleiding bij
5 herhaling in strijd zijn met de
6 belangen van het personeel, de
7 maatschappij als geheel of het
8 voortbestaan van de onderneming.
9 In minder ernstige gevallen moet
230 ook ondertoezichtstelling van de
1 overheid mogelijk zijn. De bevoegd-
2 heid tot deze maatregel kan komen
3 te berusten bij ondernemingskamers
4 van de gerechtshoven.
- 5 *Inkomen*
- 6 In de kapitalistische maatschappij
7 die in Nederland nog bestaat is er
8 een rechtstreekse koppeling tussen
9 het al of niet verrichten van arbeid
240 aan de ene kant, en het recht op in-
1 komen — en de hoogte daarvan — aan de
2 andere kant. Wie een menswaardig in-
3 komen wil hebben zal daar hard voor
4 moeten werken, met minder of juist
5 met meer kansen dan zijn medemens.
6 Slechts één groep is van deze dwang
7 uitgezonderd: de bezitters van de
8 produktiemiddelen, de kapitalisten.
9 In het kapitalisme is het bezit hei-
250 lig. Voor het gebruik van het bezit
1 van de kapitalisten moet fors betaald
2 worden, in de vorm van rente en in de
3 vorm van dividend.
4 Het bezit van de produktiemiddelen
5 is uiteindelijk bepalend voor de in-
6 komensverhoudingen. Ruwweg kan ge-
7 steld worden dat in de kapitalisti-
8 maatschappij de hoogte van het inko-
9 men bepaald wordt door de mate van
260 verantwoordelijkheid voor de hoogte
1 van de winst. Alleen zo kan ver-
2 klaard worden dat de verkoper meestal
3 meer verdient dan de arbeider en de
4 tijdschrijver meer dan de machine-
5 bankwerker. De enkele uitzonderingen
6 doen aan deze algemene regel geen af-
7 breuk.
8 De ongelijkheid in de inkomensver-
9 deling is misschien wel het duide-
270 lijkste voorbeeld van onrechtvaardig-
1 heid die uit het kapitalisme voort-
2 vloeit. Het valt voor niemand te ont-
3 kennen dat hier iets goed scheef zit.
4 Enkele zwakke pogingen zijn door de
5 gematigde Nederlandse regeringen in
6 het verleden genomen om tot een zake-
7 re rechtvaardigheid in de inkomens-
8 verdeling te komen: het wettelijk mi-
9 nimumloon en de progressie in het be-
280 lastingstelsel. Daarbij gaat het al-
1 leen om een herverdeling tussen de
2 lagere midden-inkomens en de laagste
3 inkomens. De hogere midden-inkomens
4 en de topinkomens worden niet aange-
5 pakt. Nog altijd houdt de progressie
- 6 in de inkomstenbelasting op bij onge-
7 veer 150.000 gulden, nog altijd ken-
8 nen tal van premieheffingen een maxi-
9 mumgrens, nog altijd komt een groot
290 deel van de belastingopbrengst uit de
1 indirekte belastingen, die naar ver-
2 houding op de laagste inkomens het
3 zwaarste drukken.
4 Slechter nog is het gesteld met de
5 funktionele inkomensverdeling, dat
6 wil zeggen, de verdeling over de hei-
7 de produktiefactoren kapitaal en ar-
8 beid. Het enige vroeger bestaande
9 winstdelingsstelsel, tantièmes, is
300 vrijwel verdwenen. Overigens zat daar
1 geen enkele vorm van zeggenschap voor
2 de werknemers aan vast.
3 De nieuwste poging om deze vorm
4 van verdeling te verbeteren, de VAD,
5 leek er aardig uit te zien. Maar al-
6 leen al het percentage, maximaal 20
7 procent, maakt dat de regeling niet
8 veel voorstelt: op zijn minst had dat
9 toch wel 50 procent moeten zijn.
- 310 De PSP vindt dat het principe
1 moet gelden: loon naar behoefte,
2 werken naar vermogen. Het partiku-
3 lier bezit van de produktiemiddelen
4 moet worden afgeschaft en kan dan
5 ook niet dienen als grondslag van de
6 inkomenspolitiek. Maar evenmin mag
7 daarvoor de prestatie, of de per-
8 soonlijke beoordeling van die pres-
9 tatie voor in de plaats treden: uit-
320 eindelijk is de enige aanvaardbare
1 grondslag voor de inkomensverdeling
2 de behoefte aan besteedbaar inkomen.
3 Het recht op inkomen en de plicht
4 tot arbeid zijn dan gebaseerd op
5 maatschappelijke solidariteit: samen-
6 werken om de samenleving zo zinvol
7 mogelijk in te vullen.
8 Dat is nog een ver verwijderd
9 ideaal, dat ook bij de verwezenlij-
330 king van het socialisme niet een-
1 voudig te bereiken is. In ons huidi-
2 ge maatschappelijk stelsel staat de
3 PSP dan ook het beperktere doel voor
4 van een gegarandeerd minimuminkomen
5 voor iedere burger dat hoog genoeg
6 is om een minumpakket aan wensen
7 vervullen, geldend voor onze maat-
8 schappij. De sociale wetgeving moet
9 erop worden afgestemd deze inkomens-
340 garantie ook te geven aan de groepen
1 die er tot nu toe niet aan toekomen.
2 Daarnaast moet worden gewerkt aan
3 grotere gelijkheid van inkomens.
4 Twee wegen staan daarvoor open: een
5 betere verdeling bij het ontvangen
6 van het inkomen, en een korrektie
7 achteraf via de belastingen. Het
8 eerste verdient de voorkeur, maar
9 stuit op problemen bij de vrije be-
350 roepsbeoefenaren. Daarom blijft voor-
1 lopig ook korrektie achteraf nodig.
- 2 Daarom wil de PSP:
3 1. Onverkorte welvaartsvaste indexe-
4 ring van het minimumloon met

- 355 maandelijks bijstelling. Het
6 pakket waarop de indexcijfers wor-
7 den gebaseerd moet jaarlijks wor-
8 den bijgesteld.
9 2. Alle loonsverhogingen in centen
360 in plaats van procenten, ook de
1 verhogingen inzake prijskompensa-
2 tie.
3 3. Verschuiving van de indirecte be-
4 lastingen (accijnzen, BTW) naar de
5 directe belastingen.
6 4. Versterking van de progressie in
7 het belastingstelsel tot een
8 schijf van 100 procent voor het
9 inkomen boven een ton.
370 5. Afschaffing van maximum-premie-
1 grenzen.
2 6. Maxima aan onkostenvergoedingen.
3 7. Verhoging van de belastingen op
4 arbeidsloos inkomen, zoals divi-
5 dendbelasting, successierecht en
6 vermogensbelasting.

7 Sociale voorzieningen

8 In Nederland doet al jaren de fa-
9 bel de ronde, als zou het Nederlandse
380 stelsel van sociale voorzieningen een
1 van de beste ter wereld zijn. Weinig
2 dingen zijn minder waar. Er zijn lan-
3 den in Europa — niet eens de rijk-
4 ste — waar bij voorbeeld bij ziekte
5 het volledige loon wordt uitgekeerd,
6 de pensioengerechtigde leeftijd 60
7 jaar is voor mannen en voor vrouwen
8 55, voorzieningen voor arbeidsonge-
9 schiktheid en ouderdom voor iedereen
390 gelden, sociale werkplaatsen echte
1 aangepaste werksituaties zijn en niet
2 een soort werkkampen zoals zoveel
3 WSW-werkplaatsen hier; enzovoorts.
4 Dat kan doordat in die landen het
5 hele volk meebetaalt aan de sociale
6 voorzieningen, en niet, zoals in
7 Nederland, alleen één groep en dan
8 nog tot een bepaald maximum inkomen.

9 Wat verder aan het Nederlandse so-
400 ciale stelsel opvalt is dat het een
1 doolhof is van tientallen regelingen
2 en instanties. Bedrijfsverenigingen,
3 Raden van Arbeid, Sociale Verzeke-
4 ringsbank, Pensioenfondsen, Sociale
5 Verzekeringsfondsen, Sociale Dien-
6 sten, Ziekenfondsen, ... (vul zelf
7 maar verder in), allemaal samen vor-
8 men ze een volslagen onoverzichtelijk
9 geheel. Alleen al die onoverzichte-
410 lijkheid werkt op zich kostenverho-
1 gend.

2 Het sociale stelsel van Nederland
3 is verre van volledig of ideaal. De
4 recessie van de jaren zeventig heeft
5 echter zelfs nog voor dit kleine pak-
6 ket een grote bedreiging opgeleverd.
7 Op grote schaal wordt gekort op soci-
8 ale uitkeringen onder het mom van
9 werkloosheidsbestrijding. Reserves
420 van de sociale voorzieningen worden
1 gebruikt om de loonkosten van de
2 werkgevers te drukken. Een grof
3 staaltje van misbruik van sociale

4 voorzieningen, omdat deze reserves
5 gebruikt horen te worden om de uitke-
6 ringen te verhogen of anders de las-
7 ten van de werknemers te verlagen.
8 Een blijvend gevaar voor het soci-
9 ale stelsel is de druk op achtereen-
430 volgende regeringen om grote groepen
1 uitkeringsgerechtigden blijvend hun
2 recht op uitkering te ontnemen of die
3 uitkeringen blijvend te verlagen. Er
4 wordt bewust geprobeerd degenen die
5 door welke oorzaak dan ook niet aan
6 het arbeidsproces kunnen deelnemen
7 het etiket "profiteur" op te plakken
8 en hun een schuldcomplex aan te pra-
9 ten. Kunstmatige tegenstellingen tus-
440 sen "aktieven" en "niet-aktieven"
1 worden in het leven geroepen.
2 "Oneigenlijk gebruik" en "mis-
3 bruik" zijn de leuzen waaronder
4 rechts ten strijde trekt tegen de so-
5 ciale voorzieningen, de verworvenhe-
6 den van de strijd van de arbeiders-
7 beweging.

8 Ongetwijfeld komt oneigenlijk ge-
9 bruik of misbruik van de sociale
450 voorzieningen voor. Het is juist als
1 deze vanuit de solidariteits- en
2 rechtvaardigheidsgedachte bestreden
3 worden. Maar wat is daarbij belang-
4 rijker, de kunstenaars die tengevolge
5 van hun arbeidskontrakten gedwongen
6 zijn enkele maanden per jaar van de
7 sociale wetgeving te leven, de vrouw
8 van een werkloze die zwart bijwerkt,
9 omdat haar man's uitkering domweg be-
460 neden het bestaansminimum ligt, of
1 de praktijken van sommige werkgevers
2 die op onjuiste gronden WAO aanvragen
3 voor werknemers die anders in de WW
4 terecht zouden zijn gekomen — wat hun
5 kansen op werk vergroot zou hebben —,
6 die eerst werknemers ontslaan en dan
7 vette premies opstrijken door ze on-
8 der een andere naam weer in dienst te
9 nemen, die voor de uitvoering van
470 projecten werknemers van ver weg ha-
1 len terwijl er ter plaatse genoeg
2 werklozen rondlopen, of die werk la-
3 ten uitvoeren via de regelingen voor
4 "aanvullend werk" terwijl daarvoor
5 eerst gewone werknemers zijn ontsla-
6 gen?

7 De PSP vindt dat het pakket van
8 sociale voorzieningen aan iedereen
9 die in Nederland verblijft materiële
480 bestaanszekerheid moet verschaffen.
1 Het uitgangspunt van de sociale wet-
2 geving moet de solidariteit zijn tus-
3 sen hen die werken en hen die nog
4 niet of niet meer werken. Daarom moet
5 iedere tegenstelling tussen "aktie-
6 ven" en "niet-aktieven" ten stellig-
7 ste van de hand gewezen worden. Dat
8 geldt des te meer omdat allerlei werk
9 dat geen verkoopbare waar oplevert en
490 dus in de kapitalistische zienswijze
1 niet produktief is, wel degelijk
2 maatschappelijk welzijn kan voort-
3 brengen en dus maatschappelijk ui-

- 494 terst produktief kan zijn. 8 "betaalmeester" optreden tot uit-
- 5 De wirwar van sociale wetten moet 9 sluitend dienstverlenende instel-
- 6 vereenvoudigd worden tot een wel- 540 lingen.
- 7 zijns wet met één uitkerende instel- 1 Op het ogenblik zijn de sociale
- 8 ling en één inkomstenbron. Iedereen 2 wetten zo ingewikkeld, dat het bijna
- 9 heeft daarbij recht op dezelfde uit- 3 ondoenlijk is ze ineens gelijk te
- 500 kering in guldens volgens dezelfde 4 trekken. Als stappen in de goede
- 1 normen — waarbij rekening wordt ge- 5 richting kunnen vast groepen verge-
- 2 houden met persoonlijke omstandighe- 6 lijkbare voorzieningen samen worden
- 3 den die bijzondere lasten met zich 7 genomen.
- 4 brengen — maar iedereen betaalt ook 8
- 5 mee aan alle uitkeringen naar draag- 8 Daarom wil de PSP:
- 6 kracht. 9
- 7 Bij de bestrijding van oneigenlijk 4. Vervanging van de WW en de WWV
- 8 gebruik en misbruik van sociale voor- 550 door één werkloosheidswet met uit-
- 9 zieningen moeten regelrecht bedrog en 1 keringsduur tot de pensioengerech-
- 510 misleiding zonder aanvaardbare reden 2 tigde leeftijd, gelijk aan 100
- 1 worden gestraft, waarbij met name het 3 procent van het laatst ontvangen
- 2 misbruik op grote schaal door werkge- 4 loon, maar minstens even hoog als
- 3 vers moet worden aangepakt. Waar ech- 5 het minimumloon. Het hiervoor be-
- 4 ter sprake is van oneigenlijk gebruik 6 nodigde extra bedrag komt uit de
- 5 doordat het maatschappelijk stelsel 7 algemene middelen en mag geen aan-
- 6 bepaalde groepen niet voldoende bes- 8 leiding tot premiestijging geven.
- 7 staanszekerheid biedt, moet het onei- 9 5. Recht op uitkering van WW/WWV en
- 8 genlijk gebruik worden opgevangen 560 WAO/AAW voor alle voormalige wer-
- 9 door een op die groepen gerichte 1 kers, ongeacht hun geslacht, bur-
- 520 voorziening, zodat een bestaand gat 2 gerlijke staat of arbeidsverleden.
- 1 in de sociale voorzieningen wordt op- 3
- 2 gevuld. 4
- 3 5. Recht op uitkering van WW/WWV en 5
- 4 1. Alle sociale uitkeringen gelijk 6 uitwonende scholieren. Voor hen
- 5 aan een welvaartsvast wettelijk 7 die slechts een gedeeltelijke taak
- 6 minimumloon, zonodig aangevuld 8 aan de studie hebben wordt het
- 7 in verband met kinderen, hoge huur 9 loon naar evenredigheid aangepast.
- 8 en dergelijke. 8 7. Vervanging van AOW, pensioenen en
- 9 2. Eén welzijnswet die de verschil- 9 bijstandsuitkeringen aan bejaarden
- 530 lende sociale wetten omvat, met 1 door één algemene ouderdomsvoor-
- 1 één uitkerende instelling. Dit is 2 ziening. Iedereen moet vanaf de
- 2 uiteraard het beste te verwezen- 3 pensioengerechtigde leeftijd het
- 3 lijken nadat de sociale uitkerin- 4 recht hebben op hetzelfde inkomen,
- 4 gen gelijk getrokken zijn. 5 zonodig aangepast aan bijzondere
- 5 3. Omvorming van de Sociale Diensten 6 lasten. Hiertoe worden de partiku-
- 6 van de gemeenten en instellingen 7 liere pensioenfondsen genationali-
- 7 van maatschappelijk werk die als 8 seerd. Deze voorziening moet wel-
- 580 uit premies, maar uit de algemene 9 vaartsvast en belastingvrij zijn.
- 1 middelen. 1

VROUWEN- BEVRIJDING

1 Nederland is een van de westerse
2 landen waar in de jaren zestig het
3 feminisme weer opleeft. Deze tweede
4 feministische golf — de eerste, die
5 zich met name op het vrouwenkiesrecht
6 richtte, onstond rond de eeuwwisse-
7 ling — is een gevolg van de brede ra-
8 dikalisering die in die jaren plaats-
9 vond. De demokratiseringsakties op
10 universiteit en bedrijf, Provo en
1 Vietnamakties, schiepen een politiek
2 klimaat dat ertoe bijdroeg dat vrou-
3 wen hun positie — ook in de aktie-
4 groepen waarin zij actief waren — ter
5 diskussie gingen stellen.
6 In Nederland maakten *Man Vrouw*
7 *Maatschappij* en *Dolle Mina* in begin
8 '70 een bloeiperiode door, maar ge-
9 leidelijk aan werd wat zij gestart
20 hadden voortgezet in de vorm van

1 vrouwenhuizen, vrouwencafé's, vrou-
2 wentelefoons, opvangcentra voor mis-
3 handelde vrouwen, feministisch-socia-
4 listische groepen, vrouwengroepen in
5 de vakbonden, universiteiten en poli-
6 tieke partijen. In 1973 werd de eer-
7 ste vrouwengroep in de PSP opgericht.
8 De PSP-vrouwen maken deel uit van het
9 feministisch-socialistisch platform,
30 waarin diverse groepen samenwerken.

1 De strijd voor de bevrijding van
2 de vrouw beperkt zich niet tot het
3 opheffen van de rolverdeling tussen
4 vrouw en man of tot het maken van
5 wetten die iedere ongelijkheid tussen
6 vrouw en man verbieden. De eisen van
7 de vrouwenbeweging voor werkgelegen-
8 heid voor vrouwen, betere werkomstan-
9 digheden, meer kollektieve, huishou-
40 den vervangende voorzieningen, zijn
1 gericht tegen het kapitaal en daarom
2 tegen de kapitalistische verhoudin-
3 gen. Slechts wanneer de ondernemers

4 er belang bij hebben, zullen zij be-
5 paalde voorzieningen, zoals kresjes,
6 willen treffen; als het een bedrijf
7 slecht gaat, worden die echter weer
8 ongedaan gemaakt.

9 Het feminisme is ook een deel van
50 de klassenstrijd; wie de bevrijding
1 van de vrouw niet in zijn aktiepro-
2 gramma opneemt en er daadwerkelijk
3 mee aan de gang gaat, is geen revolu-
4 tionair. Het heeft natuurlijk wel een
5 reden dat dit tot heden nauwelijks in
6 de linkse beweging erkend werd. Het
7 seksisme, diskriminatie op grond van
8 geslacht, is niet iets wat even aan
9 de kant geschoven kan worden. Het pa-
60 triarchaat, de feitelijke en ideolo-
1 gische overheersing van mannen over
2 vrouwen, is ouder dan het kapitalis-
3 me; het kapitalisme profiteert ervan.
4 De onderdrukking van de vrouw bestaat
5 eeuwenlang en is geïnfilteerd in
6 kultuur en ideologie. Zowel mannen
7 als vrouwen worden opgevoed in het
8 patriarchaat en het uitbannen daarvan
9 betekent ook een grondige psychische
70 schoonmaak.

1 Zomin de kapitalist zijn bezit
2 vanzelf zal prijsgeven, zomin zal de
3 man zijn voorrechten vanzelf opgeven.
4 Het feminisme richt zich echter niet
5 tegen de mannen als groep, maar tegen
6 de verhouding vrouw/man zoals die in
7 het systeem verankerd is. Omdat de
8 man er uiteindelijk ook belang bij
9 heeft dat deze verhouding verandert,
80 zal hij hier ook aan moeten werken.

1 Het zijn de vrouwen zelf die voor hun
2 bevrijding vechten en dit ook doen.
3 De PSP juicht de huidige ontwik-
4 kelingen in de vrouwenbeweging toe,
5 dat vrouwen zich overal in universi-
6 teit, vakbond, politieke partijen en
7 vrouwenhuizen aan het organiseren
8 zijn. Een autonome vrouwenbeweging
9 betekent niet dat de vrouwen zich te-
90 rugtrekken op een eiland en zich al-
1 leen met hun strijd bezighouden. Want
2 als het feminisme zonder socialisme
3 niet mogelijk is, ligt het voor de
4 hand dat de vrouwen in andere anti-
5 kapitalistische groepen potentiële
6 bondgenoten zien, en daarmee samen-
7 werken of als vrouwengroep erin wer-
8 ken.

9 *Huisvrouwen*

100 De vrouwen kunnen in twee hoofd-
1 groepen worden ingedeeld: huisvrouwen
2 en vrouwen in loondienst (tevens
3 huisvrouwen). Het merendeel van de
4 Nederlandse vrouwen is huisvrouw (on-
5 geveer 70 procent). Het werk van
6 huisvrouwen bestaat vooral uit de re-
7 produktie van de voor het kapitaal
8 meest belangrijke waar: die van de
9 arbeidskracht. Vrouwen reproduceren
110 niet alleen hun eigen arbeidskracht,
1 maar ook die van hun in loondienst
2 werkende mannen en van de volgende

3 generatie loonafhankelijken. Haar
4 werk is opgenomen in de arbeidskracht
5 van de man. Huishoudelijke arbeid
6 lijkt los te staan van de verhouding
7 kapitaal - arbeid, omdat de bijdrage
8 die huisvrouwen leveren niet recht-
9 streeks in onderhandelingen met de
120 ondernemer geruild wordt tegen een
1 loon. Als de man zijn arbeidskracht
2 aanbiedt, verkoopt hij tegelijk het
3 werk van zijn vrouw.

4 Omdat huisvrouwen hun arbeids-
5 kracht dus niet per uur verhuren en
6 er niet rechtstreeks winst op hun
7 werk gemaakt kan worden, zal het de
8 ondernemers een zorg zijn hoelang ze
9 over haar werk doet en hoe ineffici-
130 ent het gebeurt, als ze het maar
1 doet. Dat huisvrouwen niet met elkaar
2 samenwerken is zelfs in het belang
3 van de ondernemers, want dat betekent
4 dat er veel meer moet worden uitgege-
5 ven aan huishoudelijke apparaten, in-
6 dividuele vrijetijdsbesteding en der-
7 gelijke.

8 De PSP vindt dat er goede en be-
9 taalbare voorzieningen moeten komen
140 die het de huisvrouw mogelijk maken
1 uit haar isolement te treden.

2 Daarom wil de PSP:

- 3 1. Gratis kresjes.
- 4 2. Goedkope eethuizen.
- 5 3. Goedkope wasserijen.

6 Het bevorderen van *vrijwilligers-*
7 *werk* wordt ook wel genoemd als moge-
8 lijkheid om huisvrouwen uit hun iso-
9 lement te halen. Voor individuele
150 vrouwen kan dit een begin zijn van
1 hun eigen bevrijding, maar in een
2 groter verband zien we de nadelen.
3 Door juist huisvrouwen aan te trekken
4 voor allerlei vormen van vrijwilli-
5 gerswerk, wordt verborgen dat er ei-
6 genlijk veel meer geld uitgetrokken
7 zou moeten worden voor de welzijns-
8 sektor en het onderwijs. Bovendien
9 verzwakken de vrijwilligers de posi-
160 tie van de vrouwen die hetzelfde werk
1 tegen betaling moeten doen omdat zij
2 in hun eigen levensonderhoud en dat
3 van hun kinderen moeten voorzien. Op-
4 nieuw wordt bevestigd dat vrouwen in
5 hun ondergeschikte positie nog steeds
6 geen rechten kunnen doen gelden op
7 werk en gelijke beloning.

8 *Vrouwen in loondienst*

9 Voor de vrouwen in loondienst
170 (ongeveer 30 procent) geldt meestal
1 dat zij naast hun betaalde baan de
2 zorg voor het gezin hebben. De posi-
3 tie van de vrouw binnen het gezin
4 vormt de basis voor de positie van de
5 vrouw binnen de maatschappij. Doordat
6 de bestemming van de vrouw binnen het
7 gezin wordt gezien, wordt haar werk
8 daarbuiten al gauw als tijdelijk en

9 niet belangrijk afgedaan. Op deze
180 ideologie stoelt het feit dat vrou-
1 wenwerk minder beloond wordt en dat
2 vrouwen dit nemen. Het werk dat vrou-
3 wen buitenshuis verrichten ligt
4 meestal in het verlengde van het
5 huishoudelijke werk. We zien dan ook
6 dat de vrouwelijke beroepsbevolking
7 veel meer dan de mannelijke opeenge-
8 hoopt is in een beperkt aantal beroe-
9 pen, vooral in het onderwijs, de ver-
190 zorgende en dienstverlenende beroepen
1 en de lagere administratieve en indu-
2 striële beroepen.

3 De overheid zou als grootste
4 werkgever het voorbeeld kunnen geven
5 door haar vrouwelijke werknemers in
6 bovenstaande beroepen in hogere loon-
7 schalen onder te brengen, aan hen mo-
8 gelijkheden tot scholing en vorming
9 te bieden, hun promotiemogelijkheden
200 te verruimen en in sectoren waarin
1 bijna geen vrouwen werken positieve
2 diskriminatie toe te passen om de
3 achterstand in te halen.

4 De PSP vindt dat alle vrouwen en
5 mannen recht op werk hebben. Aanslui-
6 tend op de huidige behoefte aan part-
7 time-arbeid moet de mogelijkheid tot
8 parttime-arbeid voor vrouwen en man-
9 nen worden uitgebreid, met dezelfde
210 sociale zekerheden en rechten als
1 voor een volledige dagtaak gelden.
2 De PSP streeft ernaar dat de arbeid
3 beter verdeeld wordt onder iedereen,
4 wat een werktijdverkorting mogelijk
5 maakt. Het is noodzakelijk dat er
6 kollektieve voorzieningen komen die
7 uitzonderingen in werktijden voor
8 vrouwen overbodig maken.

9 Alle achterstanden van de vrouw
220 op het gebied van de belastingen en
1 de sociale zekerheid moeten snel weg-
2 gewerkt worden.

3 Daarom wil de PSP:
4 4. Registratie van alle vrouwelijke
5 werknemers door de Gewestelijke
6 ArbeidsBureaus, ook als ze part-
7 time werk zoeken.
8 5. Uitbreiding van de zes weken
9 zwangerschapsverlof tot zes maan-
230 den.
1 6. Verlof bij ziekte van de kinde-
2 ren, op te nemen door een van de
3 ouders.
4 7. Zelfstandig recht op AOW voor de
5 gehuwde vrouw, geen diskriminatie
6 bij RWW- en bijstandsuitkeringen,
7 gelijke invoering van de AAW voor
8 vrouwen en mannen.

9 De PSP vindt verder dat het on-
240 derwijs en de vorming een bijdrage
1 kunnen leveren tot het doorbreken van
2 rolpatronen en het scheppen van voor-
3 waarden die tot de bevrijding van de
4 vrouw bijdragen; dat plaatselijke
5 plannen gericht op emancipatie van
6 volwassen vrouwen grote prioriteit

7 moeten krijgen in het subsidiebeleid;
8 dat de seksuele voorlichting op de
9 scholen nog steeds niet voldoende in
250 het lespakket is opgenomen en dat de
1 abortusproblematiek te lang een
2 speelbal is geweest van de partijpo-
3 litiek.

4 Daarom wil de PSP:
5 8. Geen aparte huishoudscholen, maar
6 huishoudelijke vakken voor ieder-
7 een.
8 9. Overblijfsgelegenheden op de scho-
9 len.
260 10. Dezelfde schooltijden en school-
1 vakanties voor verschillende
2 scholen in één gebied.
3 11. Het stimuleren van initiatieven
4 en experimenten met moeder-mavo's
5 en open school waarbij de leer-
6 stof afgestemd wordt op de erva-
7 ring van de bezoekers.
8 12. Gelijke toegankelijkheid van alle
9 beroepsopleidingen voor meisjes
270 en jongens.
1 13. Voldoende subsidies zonder voor-
2 waarden voor vrouwenhuizen, vrou-
3 wentelefoons, opvangcentra voor
4 mishandelde vrouwen en stichting
5 ombudsvrouw.
6 14. Verplichte seksuele voorlichting
7 vanaf de kleuterschool.
8 15. Alle voorbehoedmiddelen in het
9 ziekenfondspakket.
280 16. Abortus uit het wetboek van
1 strafrecht.
2 17. Abortus in het ziekenfondspakket.
3 18. Beslissing over abortus bij de
4 vrouw zelf, zonder toetsing van
5 deze beslissing door de arts of
6 door een commissie.

1 ONDERWIJS

2 In iedere maatschappijvorm staat
3 het onderwijs in dienst van de behoef-
4 ten van de maatschappij. Sinds de in-
5 dustrialisatie en de ver doorgevoerde
6 scheiding tussen hoofd- en handarbeid
7 voorziet een steeds uitgebreider stel-
8 sel van onderwijs in de behoeften van
9 het bedrijfsleven aan geschikte ar-
50 beidskrachten.

1 In een kapitalistische maatschap-
2 pij, die berust op de ongelijkheid
3 van de mensen, dient het onderwijs
4 als zeef: ieder wordt gesorteerd en
5 krijgt zijn plaats toegewezen. Vroe-
6 ger waren kinderen uit de bezittende
7 klasse bij voorbaat voorbestemd voor
8 het verwerven van de hoogste diplo-
9 ma's, ongeacht hun capaciteiten, en
20 werd aan anderen vrijwel elke moge-
1 lijkheid onthouden om dezelfde resul-
2 taten te bereiken. Tegenwoordig zijn,
3 mede door de strijd van de arbeiders-
4 beweging, de opleidingskansen in
5 theorie veel gelijk geworden. Of
6 men op een hoge of op een lage
7 plaats terecht komt, hangt echter nog
8 steeds in sterke mate af van voorop-

9 leiding, beroep, huisvesting en inko-
30 men van de ouders.

1 Onnodige kwaliteitsverschillen en
2 verdeeldheid in het onderwijs dragen
3 bij tot het bestendigen van klasse-
4 verschillen. In het basisonderwijs
5 verschilt de kwaliteit per buurt;
6 scholen in arbeidersbuurten leiden
7 niet op voor de hoogste vormen van
8 voortgezet onderwijs. Een groot deel
9 van de leerlingen van het basisonder-
40 wijs kan door de te grote klassen het
1 tempo niet bijhouden, en wordt daarom
2 ten onrechte verwezen naar het *bui-
3 tengewoon onderwijs*, dat maar voor
4 een veel beperkter groep leerlingen
5 echt noodzakelijk is. Na het twaalfde
6 levensjaar vindt een opdeling plaats,
7 uiteenlopend van Lager Beroeps Onder-
8 wijs tot gymnasium. Deze voorbarige
9 opdeling belemmert de doorstromings-
50 kansen, en wordt meer bepaald door de
1 verwachtingen van de ouders dan door
2 de intelligentie van het kind.

3 Voor zover er thans pogingen wor-
4 den gedaan om de kloof tussen de ver-
5 schillende vormen van voortgezet on-
6 derwijs te overbruggen, leidt dit door
7 centrale financiële normen vaak tot
8 scholengemeenschappen van een zo gro-
9 te omvang dat elke overzichtelijkheid
60 verloren gaat.

1 De uitgaven zijn nog lang niet
2 voldoende om iedere ontvanger van on-
3 derwijs de beste mogelijkheden te ge-
4 ven. Na een tijdelijke groei van de
5 onderwijsuitgaven is het overheidsbe-
6 leid er echter op gericht deze uitga-
7 ven juist in te dammen. Hierdoor
8 blijven de klassen onverantwoord
9 groot, wordt de leermiddelenvoorzie-
70 ning overgelaten aan elkaar bekunkur-
1 rerende commerciële bedrijven en wor-
2 den veel onderwijs-instellingen ge-
3 huisvest in verouderde gebouwen
4 of slecht bruikbare noodgebouwen. Nu
5 door de daling van het geboortecijfer
6 het aantal leerlingen afneemt leidt
7 dat niet tot kleinere klassen, maar
8 tot een toenemende werkloosheid voor
9 onderwijzend personeel. Bovendien
80 wordt geprobeerd het aantal oplei-
1 dingsmogelijkheden voor de hoogstge-
2 kwalificeerde beroepen te beperken
3 door een studentenstop voor Hoger Be-
4 roeps Onderwijs en Universiteit en
5 verschraving van deze opleidingen tot
6 datgene wat nodig is om beroepsge-
7 richte "vakidioten" op te leiden. Ook
8 de verhoogde school- en collegegelden
9 maken deze opleidingen ontoegankelijk-
90 ker en wakkeren de neiging aan om
1 snel diploma's te behalen zonder af-
2 geleid te worden door onderzoek en
3 aktie.

4 Het onderwijs is lange tijd door
5 de beheerders van de onderwijsinstel-
6 lingen gebruikt om de leerlingen be-
7 houdzucht en onderdanigheid aan on-
8 dernemers en geestelijkheid aan te
9 leren. Het bedrijfsleven, dat behoef-

100 te heeft aan zo goedkoop mogelijke
1 arbeidskrachten die zich zonder mor-
2 ren laten uitbuiten, heeft een ster-
3 ke greep op het technisch onderwijs,
4 mede doordat de gemeenten tot de mam-
5 moetwet geen scholen voor deze vorm
6 van onderwijs mochten oprichten. De
7 konfessionele politici en kerkelijke
8 leiders hebben hun invloed over gro-
9 te delen van de bevolking bestendigd
110 door de verzuiling van het onderwijs.

1 Het bestaan van verschillende onder-
wijs-netten naast elkaar heeft geleid
3 tot een ondoelmatige ruimtelijke
4 spreiding van scholen, een gebrek aan
5 koördinatie en geldverspilling.

6 Daarnaast handhaaft het onderwijs
7 de rolverdeling tussen vrouwen en
8 mannen en wakkert het konkurrentie-
9 zucht en prestatiedrang aan.

120 Ideologieën die het voortbestaan
1 van het kapitalisme rechtvaardigen,
2 worden ook nu nog overgedragen op de
3 leerlingen. Een kritische houding
4 wordt binnen dit onderwijs alleen ge-
5 waardeerd zolang de bestaande maat-
6 schappelijke structuur daardoor niet
7 wordt bedreigd. De nieuwste methode
8 om het onderwijs onder controle van
9 de machthebbers te brengen, is de po-
130 ging om een deel ervan in te lijven
1 bij het militaire apparaat. Wie zich
2 als vrijwilliger verbindt tot dienst-
3 neming, kan zonder hoge studiekosten
4 vakgerichte diploma's behalen.

5 Binnen het onderwijs worden ech-
6 ter overal tegenkrachten opgeroepen
7 die zich niet storen aan de grenzen
8 van de traditionele zuilen. Gevers
9 en ontvangers van onderwijs komen in
9 beweging, met het doel het onderwijs
140 in dienst te stellen van de behoeften
1 van de grote meerderheid in plaats
2 van die van de machthebbers. Onder-
3 wijskundige vernieuwingen die vroeger
4 beperkt bleven tot afwijkende scholen
5 voor kinderen van idealistische in-
6 tellectuelen, vinden nu algemener in-
7 gang.

8 Dit alles wordt mogelijk door-
9 dat de ontwikkeling van de produktie
150 het onderwijs noodzaakt tot groei.
1 Omdat een hoogontwikkelde industrie-
2 ele maatschappij niet kan funktione-
3 ren met uitsluitend onmondigen, ont-
4 staat er een toenemende behoefte aan
5 geschoold kaders die in staat zijn
6 snel van funktie te veranderen. Daar-
7 door heeft het onderwijs velen de mo-
8 gelijkheid gegeven kennis aan te le-
9 ren die daarna op een andere wijze
160 kan worden aangewend dan waarvoor hij
1 was bedoeld.

2 Zolang het kapitalisme voortbe-
3 staat, zal er binnen het onderwijs
4 een voortdurende strijd plaatsvinden
5 tussen enerzijds de pogingen om het
6 onderwijs te onderwerpen aan de on-
7 dernemers en de kosten er van te be-
8 perken, en anderzijds het onderwijs-

9	verzet, dat het onderwijs probeert te	8	arbeidersmilieus voor het voorko-
170	bevrijden van de beperkingen die de	9	men en inhalen van achterstanden
1	huidige maatschappij oplegt.	240	in taal en kennis, zowel bij het
		1	basisonderwijs als bij het voort-
2	De PSP vindt dat de strijd voor	2	gezet onderwijs.
3	een vernieuwing van het onderwijs,	3	3. Instelling van schoolbegelei-
4	gericht op een zo goed mogelijke ont-	4	dingsdiensten die, in samenwer-
5	wikkeling van zo veel mogelijk mensen,	5	king met alle betrokkenen in de
6	alle steun verdient. Aan het onder-	6	school, projectsgewijze onder-
7	wijs mag best een zeer groot deel van	7	steunend werken in plaats van
8	het nationaal inkomen besteed worden,	8	kontrollerend.
9	opdat de best mogelijke voorzieningen	9	4. Instelling van gratis kresjes en
180	gratis kunnen worden geleverd.	250	peuterscholen voor kinderen tot
1	Teneinde een zo breed mogelijke	1	het vierde levensjaar, niet al-
2	opleiding voor iedereen te bewerk-	2	leen om de moeders te ontlasten
3	stelligen, moeten alle 4- tot 16-ja-	3	van huishoudelijke taken maar ook
4	rigen onverdeeld eenzelfde onderwijs-	4	om reeds in een vroeg stadium
5	pakket volgen, waartoe kleuterschool,	5	taalarmoede te overwinnen en ie-
6	basisschool en eventueel middenschool	6	der een gelijk uitgangspunt te
7	kunnen worden samengevoegd. Binnen	7	geven.
8	dit onderwijs moeten leren en arbeid	8	5. Een jaarlijkse vermindering van
9	tot een geheel samengesmeed worden,	9	de klassegrootte tot overal het
190	door zowel intellectuele als tech-	260	aantal van 15 leerlingen is be-
1	nische vaardigheden in het leerpro-	1	reikt.
2	gramma op te nemen. Alle overbodige	2	6. Een sterke vermindering van de
3	scheidingen tussen de leerlingen, zo-	3	salarisverschillen tussen leer-
4	als indelingen naar zuilen en ge-	4	krachten bij kleuteronderwijs,
5	slachten, worden opgeheven. Voor zo-	5	basisonderwijs, voortgezet onder-
6	ver het onderwijs klassikaal wordt	6	wijs, hoger onderwijs en weten-
7	gegeven, mag de klassegrootte die van	7	schappelijk onderwijs.
8	15 leerlingen niet overschrijden.	8	7. Een nationaal centrum voor onder-
9	Daardoor kan een deel van de thans	9	zoek en ontwikkeling van leer-
200	nog naar het buitengewoon onderwijs	270	middelen, opgezet als coöperatie
1	verwezen leerlingen gewoon onderwijs	1	van overheid, onderwijsvakbonden
2	volgen.	2	en andere onderwijs-organisaties,
3	Na het doorlopen van deze school	3	dat een monopolie krijgt op de
4	heeft ieder recht op een bercepsge-	4	leermiddelenproduktie. Hierbij
5	richte of wetenschappelijke vervolg-	5	moet voortdurend nauw overlegd
6	opleiding, hetzij onmiddellijk aan-	6	worden met alle betrokkenen.
7	sluitend, hetzij na een korte of lan-	7	8. Oprichting van zoveel mogelijk
8	ge onderbreking. Bij het volgen van	8	kleine maar brede scholengemeen-
9	deze gratis vervolgopleidingen zal	9	schappen die onderwijspakketten
210	een studieloon moeten voorzien in de	280	aanbieden vanaf Lager Beroeps On-
1	kosten van het levensonderhoud, waar-	1	derwijs tot gymnasium, als stap
2	door een tijdelijke vrijstelling van	2	op weg naar de algemen invoering
3	loonarbeid mogelijk wordt. Deze re-	3	van de middenschool. Waar een
4	geling maakt een levenslang leerrecht	4	brede scholengemeenschap nog niet
5	mogelijk en vermindert de scheiding	5	mogelijk is dienen ontwikkelingen
6	tussen een leerperiode en een ar-	6	als Voorbereidend Wetenschappelijk
7	beidsperiode.	7	Onderwijs en samensmelting van
8	Naast deze externe democratisie-	8	lager technisch onderwijs met
9	ring (een zo groot mogelijke toegan-	9	huishoudonderwijs bevorderd te
220	kelijkheid) is ook een interne demo-	290	worden.
1	kratisering van het onderwijs nodig.	1	9. Boven de leerplichtige leeftijd
2	Het gezamenlijk beslissen van alle	2	behoudt ieder het recht om zijn
3	betrokkenen moet in de plaats komen	3	arbeid enige jaren te onderbre-
4	van een autoritaire leiding die van	4	ken om terug te keren naar het
5	boven af de gang van zaken bepaalt.	5	onderwijs voor een vervolgoplei-
6	Het onderwijs moet worden gericht op	6	ding. Bij verwezenlijking van
7	inzicht voor allen in het maatschap-	7	dit levenslange leerrecht kan de
8	pelijk gebeuren in plaats van op on-	8	leerplichtige leeftijd gesteld
9	derworpenheid, terwijl concurrentie-	9	worden op 16 jaar.
230	zucht en prestatiedrang dienen te	300	10. Zolang het levenslange leerrecht
1	worden vervangen door solidariteit en	1	ontbreekt zijn de volgende nood-
2	samenwerking	2	maatregelen nodig: ouder-MAVO's,
		3	open scholen en leerplicht tot
3	Daarom wil de PSP:	4	18 jaar.
4	1. Opheffing van de verzuiling door	5	11. Afschaffing van zittenblijven,
5	het bevorderen van samenwerkings-	6	diploma's en titels.
6	scholen.	7	12. Afschaffing van alle school- en
7	2. Extra hulp voor leerlingen uit	8	kollegegelden; recht op studie-

- 9 loon na de leerplichtige leeftijd.
- 310 13. Geen studentenstops of verscherpte selectiekriteria, die erop gericht zijn de opleiding voor de hoogstbetaalde beroepen schaars te maken.
14. Vervulling van de partiële leerplicht voor werkende jongeren op zo'n manier dat niet de eisen van het bedrijf maar hun ontwikkeling centraal staat. De werkgever moet het volledige loon over de onderwijsdagen doorbetalen.
15. Verbod van nevenfuncties in dienst van het bedrijfsleven voor het wetenschappelijk personeel van universiteiten en hogescholen.
16. Opvoering van de nieuwbouw van scholen teneinde te beschikken over voldoende aan moderne eisen aangepaste blijvende schoolgebouwen.
17. Algehele democratisering van het onderwijs, zodat iedere betrokkene de gelegenheid krijgt om de eigen leeromgeving mee vorm te geven. In het voortgezet onderwijs ligt het hoogste gezag bij een raad waarin de ontvangers van onderwijs tenminste de helft van de zetels bezetten. Bij het samenstellen van universitaire bestuursorganen geldt het principe: een-man-een-stem.
18. Volledige vrijheid van meningsuiting op de scholen en het samenstellen en verspreiden van een schoolkrant mogen niet worden onderworpen aan ingrepen van de schoolleiding.

SOCIALISTISCHE DEMOKRATIE

- Demokratie betekent letterlijk: *volksmacht of volksregering*. In de praktijk zijn het echter de machthebbers die voorschrijven wat het volk onder democratie moet verstaan. Zij stellen de grenzen van die democratie vast, al moeten ze daarbij soms tegemoetkomingen doen aan het verzet vanuit de bevolking. De manier waarop de politieke besluitvorming in een land plaatsvindt, heeft alles te maken met de bezitsverhoudingen in de economie. Als alle mensen in economisch opzicht gelijk zijn, in een klassenloze maatschappij dus, is er ook een gelijke zeggenschap van allen mogelijk.
- Gelijkheid is een voorwaarde voor democratie. Waar echter een kleine groep ondernemers de produktiemiddelen bezit en beheerst, bestaat geen gelijkheid. Die minderheid zal dan zijn voorrechten tot elke prijs verdedigen tegenover de verlangens van de meerderheid. Waar de machthebbers door een vorm van democratie hun macht dreigen te verliezen, werpen ze hun democratisch masker af om met behulp van hun militaire apparaat een sterke staat of zelfs een openlijk fascistische diktatuur in te stellen.
- In een kapitalistische maatschappij hebben alleen de grote ondernemers zeggenschap over de economie. Regeringen die nalaten aan de afschaffing van het kapitalisme mee te werken, zijn — of ze dat willen of niet — van hen afhankelijk, doordat zij de economie en daarmee de hele maatschappij kunnen ontwrichten. Binnen de bedrijven bestaat helemaal geen democratie. De domme macht van het kapitaalbezit is daar het enige wat geldt. Ondernemingsraden en andere van boven af opgelegde vormen van "medezeggenschap" zijn bedoeld om de arbeiders medeverantwoordelijk te maken en rustig te houden, zonder dat zij werkelijk de macht hebben het bedrijfsbeleid te bepalen.
- De meerderheid van de beroepsbevolking, die genoodzaakt is om in zijn levensonderhoud te voorzien door zijn arbeidskracht en daarmee een kwart van zijn tijd te verkopen aan een ondernemer, verliest elke zeggenschap over zijn arbeid. Democratie is onverenigbaar met kapitalisme. Zolang het privé-bezit van de voornaamste produktiemiddelen niet wordt opgeheven, heerst er een diktatuur van het kapitaal. Strijd voor democratie is daarom vooral een strijd tegen deze diktatuur en voor een socialistische klassenloze maatschappij.
- Toch wordt in de kapitalistische landen van West-Europa, waaronder Nederland, ieder van jongs af aan geleerd dat er democratie bestaat. Twijfelen aan deze democratie geldt als heiligschennis, en kan leiden tot vervolging en het weren uit vele beroepen. Men noemt zulke landen democratisch omdat er een parlementair politiek stelsel bestaat. In de heersende opvatting wordt onder democratie iets verstaan dat zich kenmerkt door vastgelegde spelregels voor het nemen van politieke besluiten, in plaats van door de inhoud van die besluiten en de machtsverhoudingen in de maatschappij. Democratie zou dan betekenen dat er een parlement bestaat, waarvoor eens per 4 tot 7 jaar verkiezingen worden gehouden waaraan meer dan één politieke partij mag deelnemen. Dat parlement kan veel of weinig zeggenschap over de regering hebben, het kan openstaan voor alle partijen of voor slechts enkele door de regering toegelaten partijen, en het kan worden gekozen langs de weg van evenredige vertegenwoordiging of door middel van een distriktenstelsel dat de opkomst van nieuwe en veranderingsgezinde partijen belemmert.
- Deze vorm van democratie gaat er-

8 van uit dat de massa van de bevolking
9 maar moet vertrouwen op de wijsheid
100 van een klein aantal gekozen beroeps-
1 controleurs, die hun macht weer over-
2 dragen aan een regering. Regeerders
3 en controleurs worden bij voorbaat
4 geacht het beste met de mensen voor
5 te hebben, zodat ieder op hen behoort
6 te vertrouwen. Als deze kleine, niet
7 tussentijds terugroepbare, afvaardig-
8 ging in meerderheid een voldongen
9 feit schept, neemt men maar aan dat
110 dus ook de meerderheid van de bevol-
1 king het daar wel mee eens zal zijn
2 en wordt elk verzet ertegen als "on-
3 democratisch" afgeschilderd.

4 Het is een bazendemocratie, waar-
5 in beroepspolitici die alles bij het
6 oude willen laten concurreren om het
7 verwerven van zoveel mogelijk parle-
8 mentszetels. De wetgeving isoleert
9 de afgevaardigden zelfs van hun par-
120 tij, doordat ze niet teruggeroepen
1 kunnen worden en last en ruggespraak
2 verboden zijn. Het zal duidelijk zijn
3 dat deze politici zich weinig hoeven
4 aan te trekken van de bevolking, die
5 zelf dan ook nauwelijks aan deze vorm
6 van democratie van pas komt. De enige
7 wettelijke betrokkenheid is het recht
8 af en toe een stemhokjes in te vullen.
9 Daarbij denkt de kiezer op een bepaal-
130 de partij met een bepaald programma
1 te stemmen, maar of de afgevaardigde
2 die hij op een zetel helpt zich ook
3 aan dat programma zal houden, moet
4 hij maar afwachten.
5 Voor het verwerven van zetels zijn
6 vrijwel alle manipulatiemiddelen toe-
7 gestaan, zoals reclame-effekten, ge-
8 legenheidsstunts, kiesstelselgeknoei,
9 het breken van verkiezingsbeloften,
140 het innemen van onduidelijke stand-
1 punten, het tegen elkaar ophitsen van
2 bevolkingsgroepen en het roepen om
3 een sterke man.

4 In sommige landen wordt deze ver-
5 tegenwoordigende vorm van democratie
6 aangevuld met referendums, om tussen-
7 tijds de kiezers te raadplegen over
8 beleidsonderdelen. Omdat de kiezers
9 echter nauwelijks invloed hebben op
150 de vraagstelling en niet door onder-
1 ling beraad gezamenlijk tot hun kon-
2 klusies komen, biedt deze aanvulling
3 van de parlementaire democratie geen
4 enkele garantie voor een grotere
5 volksmacht. Net als de verkiezing van
6 parlementariërs kan zo'n referendum
7 voorwerp van manipulatie worden. Hoe-
8 wel het soms kan bijdragen tot een
9 iets grotere mate van democratie, kan
160 het leiden tot een verdere beperking,
1 zoals in het Gaullistische model van
2 de sterke staat in Frankrijk is ge-
3 bleken. Alle vormen van parlementaire
4 democratie blijken dan ook uitstekend
5 te kunnen samengaan met de diktatuur
6 van het kapitaal.

7 Ook binnen de arbeidersbeweging
8 is in ruime mate het misverstand ver-

9 breed dat democratie en een parlemen-
170 tair stelsel hetzelfde zijn. Dit is
1 mede een erfenis van de strijd voor
2 het algemeen kiesrecht die de arbei-
3 dersbeweging aan het begin van de
4 twintigste eeuw terecht heeft gevoerd.
5 Toen werden de nationale parlementen,
6 die in de 19e eeuw dienst deden als
7 een door de koning toegestaan over-
8 legorgaan tussen konserveratieve adel
9 (grondbezitters) en liberale bourge-
180 oisie (fabrieksbezitters en handela-
1 ren) om hun macht en voorrechten over
2 de hoofden van de bevolking heen te
3 handhaven, opengesteld voor vertegen-
4 woordigers van arbeiderspartijen.
5 De hoop om het parlementarisme zoda-
6 nig te kunnen demokratiseren dat het
7 zou kunnen worden benut voor de snel-
8 le opbouw van een echte democratie
9 voor het hele volk, ging echter niet
190 in vervulling.

1 De arbeidersklasse bracht haar meer-
2 derheid niet altijd tot gelding in
3 linkse verkiezingsmeerderheden, voor-
4 al daar waar konfessionele middenpar-
5 tijen de meest achtergebleven delen
6 van de arbeidersklasse wisten te on-
7 derwerpen aan de belangen van het ka-
8 pitaal en middenstand. Zelfs waar
9 zo'n linkse meerderheid wel tot stand
200 kwam (bij voorbeeld in Skandinavië en
4 Groot-Brittannië en in veel gemeen-
5 te- en provinciebesturen in verschil-
6 lende landen, waaronder Nederland)
7 heeft dat nog niet kunnen leiden tot
8 de opbouw van een socialistische de-
9 mocratie, omdat links ingekapseld
210 raakte in parlementaire spelregels en
1 gevestigde machtsverhoudingen. Boven-
2 dien nam met de verschuiving naar
3 links de invloed van de parlementen
4 af, doordat ze nauwelijks nieuwe be-
5 voegdheden erbij kregen, terwijl ou-
6 de bevoegdheden werden overgedragen
7 naar uitvoerende besturen en een
8 steeds onoverzichtelijker ambtelijk
9 apparaat.

220 De rechterzijde heeft sinds de
1 invoering van het algemeen kiesrecht
2 voortdurend geprobeerd het voor de
3 heersende klasse niet meer geheel be-
4 trouwbare parlement uit te hollen tot
5 een zinloze randversiering (sterke
6 staat) of zelfs geheel af te schaffen
7 (fascistische diktatuur), ten gunste
8 van de rechtstreekse machtsuitoefe-
9 ning door grootkapitaal, leger en
230 technokratisch staatsgezag. Voortdu-
1 rend klinkt de roep om een efficiën-
2 ter bestuur, dat zou moeten worden
3 bereikt door centralisatie en stroom-
4 lijning die de reeds geringe zeggen-
5 schap van de bevolking nog verder
6 verminderen. Nieuwe bestuurslagen,
7 zoals agglomeratiebesturen en EEG,
8 zijn niet eens meer opgezet met een
9 rechtstreeks gekozen parlementair or-
240 gaan, maar vanuit overleg tussen da-
1 gelijkse besturen.

2 Socialisten mogen er niet van
3 uitgaan dat het meedoen aan het par-
4 lementaire stelsel zal leiden tot de
5 vestiging van een socialistische de-
6 mokratie. Toch kan men in de verdere
7 socialistische strijd aan het bestaan
8 van het parlementaire stelsel niet
9 voorbijgaan. Het moet worden verde-
250 digd tegen stelsels die nog minder

1 democratie waarborgen. Socialisten
2 moeten parlementaire organen benutten
3 als hulpmiddel voor anti-kapitalis-
4 tische bewustmaking, propaganda voor
5 socialistische oplossingen, onder-
6 steuning van buitenparlementaire be-
7 langensstrijd en machtsvorming, wet-
8 geving ten voordele van de arbeiders-
9 klasse, aantonen van de tekortkomin-
260 gen van het parlementairisme en alle

1 andere taken die in de socialistische
2 strijd passen.
3 Deelneming door socialisten aan
4 parlementaire lichamen mag nooit be-
5 tekenen dat men daardoor instemt met
6 de doelstellingen en opvattingen van
7 de in die organen zetelende rechtse
8 meerderheid. Boykot van parlementair
9 werk door socialisten is in het alge-
270 meen niet zinvol, omdat dit de propa-
1 gandamogelijkheden en daardoor de
2 strijd verzwakt. Dit geldt ook voor
3 het bereiken van diegenen die sinds
4 de afschaffing van de opkomstplicht
5 uit moedeloosheid niet meer naar de
6 stembus komen.

7 Een verkeerd gebruik van parle-
8 mentair werk, zoals het aangaan van
9 compromissen met rechts om daarmee
280 een aandeel te krijgen in het beheer
1 van de kapitalistische staat, is ech-
2 ter nog veel schadelijker dan een
3 boykot. Ook een linkse meerderheid
4 die alleen bestaat in kamerzetels en
5 die niet werkelijk leeft binnen de
6 arbeidersbeweging, zal steeds genood-
7 zaakt zijn te kapituleren voor de
8 druk van de meest effectieve buiten-
9 parlementaire pressiegroep die er be-
290 staat, het grootkapitaal.

1 De PSP vindt dat de karikatuur
2 van volksmacht die parlementaire de-
3 mokratie wordt genoemd, vervangen
4 moet worden door een maximale demo-
5 kratie, waarin de beslissingen door
6 de betrokkenen zelf gezamenlijk wor-
7 den genomen in plaats van door bui-
8 tenstaanders over hen. Zij kiest voor
9 een democratie van onder op. Haar
300 keuze voor een republiek is niet die
1 voor een burgerlijke staat met een
2 gekozen in plaats van een erfelijk
3 staatshoofd, maar gericht op een so-
4 cialistische radenrepubliek, het oude
5 ideaal van uiteenlopende socialisti-
6 sche stromingen van anarchistisch tot
7 marxistisch. Daarin bestaat een di-
8 rekte democratie die is samengesteld
9 uit volksvergaderingen van alle be-
310 trokkenen. Zij kiezen afgevaardigden
1 naar raden voor centrale beslissingen.

2 Deze afgevaardigden zijn direkt te-
3 rugroepbaar. De kandidaten daarvoor
4 dienen niet geleverd te worden door
5 partijen die een verkiezingscirkus
6 opvoeren, maar moeten naar voren ko-
7 men vanuit een actief deelnemen aan
8 organisatievormen op het desbetreffen-
9 de werkt terrein en hun inzet voor de
320 belangen van alle betrokkenen.

1 Deze direkte democratie heeft
2 niet alleen betrekking op het bestu-
3 ren van gebieden, maar dient ook voor
4 bedrijven te gelden. De rol van een
5 socialistische partij in zo'n stelsel
6 is niet het verdelen van baantjes
7 (kiesvereniging), maar die van een
8 kaderorganisatie binnen de arbeiders-
9 beweging die politieke ideeën ontwik-
330 kelt, actie voert, door middel van
1 scholing de ervaringen van de arbei-
2 dersbeweging overdraagt en daarmee
3 samenhang brengt in de aanpak van
4 maatschappelijke vraagstukken.

5 Onder het burgerlijke parlemen-
6 taire stelsel zijn nu al aanzetten
7 tot direkte democratie te zien. Buurt-
8 aktiegroepen, bedrijfsledengroepen
9 van de vakbonden, stakings- en bezet-
340 tingskomitees, en dergelijke vormen
1 een voorafspiegeling van het toekom-
2 stige socialistische zelfbeheer.
3 Reeds in hun onvolmaakte vorm onder
4 kapitalistische verhoudingen betrek-
5 ken zulke organen alle geïnteresseer-
6 de deelnemers aan het desbetreffende
7 werkt terrein in een democratische
8 stellingname, zodat zij meestal re-
9 presentatiever zijn voor wat er wer-
350 kelijk leeft onder de bevolking dan
1 de parlementaire organen die de be-
2 volking heten te vertegenwoordigen.
3 Zij tonen aan dat democratie niet als
4 gunst is te krijgen maar als recht
5 moet worden genomen. Zij zijn het be-
6 gin van de tegenmacht die kan over-
7 gaan in de dubbele macht van arbeid
8 en kapitaal, die nodig is voor de o-
9 vergang naar het socialisme. Na deze
360 overgang moeten zij uitgroeien tot de
1 beslissende organen van de socialis-
2 tische democratie.

3 Het heeft geen zin pasklare mo-
4 dellen in elkaar te knutselen om al-
5 le details van de socialistische de-
6 mokratie in een radenrepubliek te re-
7 gelen en alle vraagstukken die zich
8 daarbij kunnen voordoen vooraf op te
9 lossen. Die nieuwe vormen van demo-
370 kratie zullen van onderop moeten
1 groeien uit experimenten in de prak-
2 tijk en kunnen niet door een partij
3 worden voorgeschreven.

4 Socialisten moeten het parlemen-
5 taire stelsel gebruiken om de strijd
6 voor hun doelstellingen te ondersteu-
7 nen, maar moeten daarnaast hun eigen
8 vormen van democratie ontwikkelen en
9 horen in de eerste plaats een buiten-
380 parlementaire beweging te zijn. De

- 1 PSP zal overal, ook in het parlemen-
2 taire werk, opkomen voor ontwikke-
3 lingen die de democratische machts-
4 vorming aan de basis stimuleren en
5 beschermen.
- 9 De PSP streeft naar parlementaire
390 meerderheden van de arbeiderspartijen,
1 vooral om daarmee de beste kansen te
2 scheppen voor de aanzetten tot direk-
3 te democratie aan de basis, die be-
4 schermd moeten worden tegen de aan-
5 vallen van rechts. Deze meerderheid
6 moet voortkomen uit de werfkracht die
7 gezamenlijk links door het opkomen
8 voor maatschappelijke veranderingen
9 uitoeft op niet-stemmers, vlottende
400 kiezers, konfessionele vakbondsleden
1 en anderen die tot nu toe rechts
2 stemden, en nieuwe kiesgerechtigden.
3 Een linkse Kamer-meerderheid mag niet
4 het gevolg zijn van gesleutel aan het
5 kiesstelsel van de evenredige verte-
6 genwoordiging, omdat dit resultaten
7 oplevert die strijdig zijn met de wil
8 van de kiezers en de politieke ver-
9 scheidenheid binnen de linkerzijde.
- 410 Hoe de PSP de bijdrage ziet die
1 een linkse parlementaire meerderheid
2 zou kunnen leveren aan de overname
3 van de politieke en economische macht
4 door de meerderheid van de bevolking,
5 die thans nog behoort tot de onder-
6 liggende klassen, heeft zij in 1975
7 vastgelegd in het kongresstuk "De PSP
8 en de regeringsmacht." Binnen het
9 parlementaire stelsel zal de PSP die
420 ontwikkelingen steunen die een stap
1 voorwaarts betekenen naar een socia-
2 listische democratie en die de be-
3 staande beperkte vormen van demokra-
4 tie beschermen tegen uitholling door
5 rechts.
- 6 Daarom wil de PSP:
- 7 1. Verplichting tot last en rugge-
8 spraak met hun partij voor alle
9 parlementaire vertegenwoordigers.
- 430 2. Op de lijsten bij verkiezingen
1 alleen vermelding van de partij-
2 en, niet van kandidaten. De ze-
3 tels behoren toe aan de partijen,
4 die uitmaken wie de zetels zullen
5 bezetten en die hun afgevaardig-
6 den desgewenst tussentijds kunnen
7 vervangen.
- 8 3. Afschaffing van de Eerste Kamer
9 en verdubbeling van het zeteltal
440 van de Tweede Kamer, die volledig
1 op grondslag van evenredige ver-
2 tegenwoordiging zonder kiesdrem-
3 pel gekozen moet worden.
- 4 4. Afschaffing of tenminste verkie-
5 zing van de functies van staats-
6 hoofd, provinciaal kommissaris en
7 burgemeester.
- 8 5. In elk opzicht dezelfde rechten
9 voor niet-Nederlanders die in Ne-
450 derland wonen als voor Nederlan-
1 ders, dus ook het actief en pas-
2 sief kiesrecht.
- 3 6. Decentralisatie van bestuursbe-
4 voegdheden naar een zo laag moge-
5 lijk niveau. Bij gemeentelijke en
6 provinciale grenswijzigingen en
7 herindeling dienen samenhang, de-
8 centralisatie en schaalverklei-
9 ning het uitgangspunt te zijn.
- 460 7. Opheffing van alle geheime diens-
1 ten, zoals de BVD en de PID.
- 2 8. Een parlementair onderzoek wan-
3 neer 10 procent van de Tweede Ka-
4 mer dit verlangt.
- 5 9. Een maximale informatie en open-
6 baarheid over bestuursbeslissin-
7 gen en het vooraf ter discussie
8 stellen van verschillende keuze-
9 mogelijkheden.
- 470 10. Geen registratie van de bevolking
1 met behulp van centrale persoons-
2 nummers.
- 3 11. Overdracht van bevoegdheden door
4 parlementaire organen aan organen
5 die uit de aktie van de bevolking
6 voortkomen, bij voorbeeld door
7 gemeenteraden aan buurtgroepen
8 die hun buurt in zelfbeheer nemen.
- 9 12. Voldoende financiële ruimte voor
480 de lagere bestuursorganen om hun
1 taak naar behoren te vervullen.

MILIEU

- 1 De mens is een onderdeel van de
2 natuur. In engere zin verstaat men
3 onder "natuur" alleen datgene wat
4 niet rechtstreeks het produkt van
5 menselijke arbeid is. Het leven zoals
6 wij dat kennen bestaat dankzij een
7 samenspel van veel systemen. Door de
8 wisselwerking van deze systemen ont-
9 staat een natuurlijk evenwicht dat de
10 omstandigheden schept waaronder leven
1 kan bestaan. Van dit ingewikkelde
2 proces begrijpen wij maar een klein
3 gedeelte. Bij verstoring van die sys-
4 temen kan het oorspronkelijke even-
5 wicht zich herstellen, maar als de
6 verstoring een bepaalde drempel over-
7 schrijdt ontstaat een nieuw evenwicht
8 dat geheel anders van aard kan zijn.
- 9 Voor de menselijke produktie, die
20 het aanzien bepaalt van de maatschap-
1 pij, vormt de natuur de onmisbare
2 grondslag. Het kan voor iemand die
3 omgeven is door kultuurprodukten mis-
4 schien lijken dat de mens zich een
5 zekere onafhankelijkheid van de na-
6 tuur heeft overwonnen, maar dat is
7 dan schijn: tegenover een betrekke-
8 lijke beheersing van de natuur staat
9 een veel diepere afhankelijkheid.
- 31 Door zijn produktie oefent de
2 mens invloed uit op zijn milieu, dat
3 wil zeggen, op de natuur die hem om-
4 ringt en waarvan hij afhankelijk is.
5 Deze invloed betekent een zekere ver-
6 storing van het milieu, die echter
7 normaal gesproken door datzelfde mi-
8 lieu kan worden opgevangen. Maar de
9 huidige wijze van produceren, die on-
40 gebreideld en chaotisch is, leidt tot
1 een steeds zwaardere belasting van

2 het milieu en een verspilling van
3 grondstoffen.
4 Nederland is met zijn hoge bevol-
5 kingsdichtheid en zijn ligging aan de
6 delta van een aantal rivieren in
7 West-Europa een uitverkoren land voor
8 kapitalistische beleggers en staat
9 daardoor bij uitstek bloot aan de ge-
10 varen van lucht-, bodem-, water- en
11 landschapsbederf. Het natuurlijke,
12 onbebouwde gedeelte van Nederland
13 wordt voortdurend kleiner, omdat er
14 steeds weer nieuwe terreinen nodig
15 zijn voor wonen, werken, recreëren en
16 het verkeer daartussen.

17 De lozing van industriële afval-
18 stoffen en het gebruik van bestrij-
19 dingsmiddelen tegen insecten, onkruid
20 en schimmels grijpen in de voedsel-
21 ketens in en kunnen bij de vernietig-
22 ing van een bepaalde soort rampzali-
23 ge gevolgen hebben. Door de ontleding
24 van zulke stoffen of door combinatie-
25 werking kunnen onbekende en onver-
26 wachte nevenwerkingen ontstaan. Ande-
27 re stoffen zijn praktisch onafbreek-
28 baar en hopen zich op tot ontoelaat-
29 bare concentraties. Iedere plant- of
30 diersoort die verdwijnt betekent bo-
31 vendien een onherstelbaar verlies aan
32 erfelijk materiaal. Onder de inmid-
33 dels uitgestorven of niet meer te
34 redden soorten zijn er ongetwijfeld
35 enkele die van grote waarde hadden
36 kunnen zijn bij de ontwikkeling van
37 nieuwe teeltsoorten of op andere,
38 nog onvermoede wijze.

39 Niet de voortschrijdende techniek,
40 maar het kapitalisme zelf, is de oor-
41 zaak van een voortdurende ondermij-
42 ning en dreigende vernietiging van
43 deze bron van rijkdom, de natuur.
44 Want vanuit kapitalistisch standpunt
45 telt alleen de winst die de afzonder-
46 lijke ondernemingen maken, en niet
47 het verlies dat wij daardoor gezamen-
48 lijk lijden. Winst wordt gemeten in
49 geld, en milieuwaarden zijn niet in
50 geld uit te drukken. Nog wel in geld
51 te meten zijn het verlies aan arbeids-
52 kracht door aantasting van de gezond-
53 heid ten gevolge van milieurampen en
54 de kosten voor het treffen van maat-
55 regelen om het verpest milieu op te
56 lappen. Dat zijn nu juist kosten
57 waarvoor de gemeenschap kan opdraaien.

58 Milieuactivisten wordt soms tegen-
59 geworpen dat het allemaal nog wel
60 meevalt, alsof we pas in beweging
61 zouden mogen komen *nadat* er grote
62 aantallen slachtoffers zijn gevallen,
63 en dat terwijl een vergaande milieu-
64 aantasting zich niet meteen als mi-
65 lieuramp hoeft te uiten. Een andere
66 vaak gehoorde tegenwerping is dat mi-
67 lieueisen de werkgelegenheid bedreig-
68 en. Deze tegenstelling tussen werk-
69 gelegenheid en een schoon milieu is
70 om verschillende redenen vals. In de
71 eerste plaats gaat het er niet om de

2 produktie af te schaffen, maar om tot
3 andere produktiemethoden te komen. Er
4 is op voorhand geen reden om aan te
5 nemen dat de ontwikkeling en toepas-
6 sing van methoden die het milieu min-
7 der in gevaar brengen aanzienlijke
8 arbeidsbesparing zal geven. Maar al
9 was dat zo, dan betekent dat de moge-
10 lijkheid de arbeidstijd aanzienlijk
11 te verkorten en meer werk te geven
12 in al die gebieden van het bestaan
13 die zoveel minder het milieu belasten:
14 vorming, onderwijs, verzorging, kunst
15 en ontspanning.

16 In een aantal provincies wordt mi-
17 lieubelasting geheven. Deze versluis-
18 de aard van het probleem. De milieu-
19 belasting wordt aangewend om zuive-
20 ringsinstallaties te bouwen. Deze in-
21 stallaties zuiveren wel het vuil uit
22 dat biologisch afbreekbaar is, maar
23 dat tegenwoordig in zo grote hoeveel-
24 heden wordt geloosd dat de natuurlijke
25 systemen daarbij het loodje leggen.
26 Maar de biologisch niet afbreekbare
27 giften, juist de gevaarlijkste, kun-
28 nen deze installaties niet aan. De
29 gewone huishoudens moeten milieube-
30 lasting betalen alsof hun bijdrage
31 tot de aantasting van het milieu ver-
32 gelijkbaar zou zijn met de aantasting
33 die het gevolg is van de huidige pro-
34 duktiewijze en alsof zij daarop af-
35 zonderlijk invloed kunnen uitoefenen.
36 Voor de ondernemers werkt de milieu-
37 belasting als een afkoopsom: voor een
38 som geld kopen zij het recht ons mi-
39 lieu te vervuilen.

40 De PSP vindt dat de rooibouw op
41 onze gezamenlijke rijkdommen een halt
42 moet worden toegeroepen. Daarvoor is
43 nodig dat niet langer de winst be-
44 paalt hoe en hoeveel geproduceerd
45 wordt, maar de behoefte. Pas wanneer
46 de produktiemiddelen in handen van
47 de gemeenschap zijn, wordt het moge-
48 lijk langs democratische weg de pro-
49 duktie te richten op zinvolle en
50 vooral duurzame gebruiksgoederen. Bo-
51 vendien is de grond in gemeenschaps-
52 handen voorwaarde voor een goed na-
53 tuurbeheer.

54 Maar we mogen dat niet berustend
55 afwachten: juist daarom is het nu
56 noodzakelijk produktiemethoden te ei-
57 sen die niet het milieu verontreinig-
58 en en grondstoffen verspillen. In de
59 akties voor het milieu kan de huidige
60 wijze van produceren aan de kaak wor-
61 den gesteld en kan de kapitalistische
62 oorsprong daarvan worden blootgelegd.
63 Door goed gevoerde milieu-akties kun-
64 nen bovendien natuurgebieden gered
65 worden die anders onherroepelijk ten
66 prooi waren gevallen aan de eisen
67 van het kapitaal.

68 Een belangrijke bijdrage tot de
69 oplossing van het milieuvraagstuk en
70 het zuinig gebruik van grondstoffen
71 kan geleverd worden door de produktie

- 2 te richten op de duurzaamheid van ge-
3 bruiksvoorwerpen. Dit is in strijd
4 met het kapitalistisch streven een
5 voortdurende afzet te verzekeren. Ei-
6 sen in deze richting zullen dan ook
7 alleen door harde akties worden ver-
8 wezenlijkt. Het is daarom hoog tijd
9 dat de konsumenten zich organiseren
190 om produkten met onnodig korte le-
1 vensduur te boycotten en via inkoop-
2 koöperaties nog alleen die produkten
3 te kopen die op een aanvaardbare ma-
4 nier worden geproduceerd.
- 5 Daarom wil de PSP:
- 6 1. Een zorgvuldig behoud van be-
7 staande natuurgebieden. Het ruim-
8 telijke-orderingsbeleid moet zeer
9 zuinig omspringen met de ruimte
200 voor wonen, werken en verkeer en
1 voldoende ruimte voor de natuur
2 overhouden.
- 3 2. Behoud van het overgebleven deel
4 van het IJsselmeer. Geen inpolde-
5 ring van de Markerwaard.
- 6 3. Bescherming van de Waddenzee als
7 een van de belangrijkste natuur-
8 gebieden in Europa. De bestaande
9 vervuiling moet worden terugge-
210 drongen. In de Waddenzee en de
1 Eems/Dollard mag alleen via zui-
2 veringsinstallaties geloosd wor-
3 den. Gas en olieboringen in de
4 Waddenzee moeten worden verboden.
- 5 4. Geen verdere ontbossing van het
6 toch al bosarme Nederland. Het
7 bosgebied moet drie maal zo groot
8 worden. Hergebruik van alle af-
9 valhout voor de vezelplaatindus-
220 trie en kringloopverwerking van
1 alle oud papier kunnen de ont-
2 bossing voor de hout- en papier-
3 industrie opvangen.
- 4 5. Geen ontginning van de zeebodem,
5 zolang de gevolgen voor het zee-
6 milieu niet zijn onderzocht en de
7 noodzaak niet is aangetoond. Het
8 aanleggen van "industrie-eilanden"
9 moet worden afgewezen.
- 230 6. Beroepsprocedures tegen voorge-
1 nomen plannen die voor iedereen
2 open staan - in het bijzonder
3 voor natuurorganisaties en aktie-
4 komitees - en die tot en met de
5 kroon gaan. Alle informatie moet
6 vrij toegankelijk zijn.
- 7 7. Een verbod zonder ontheffingsmo-
8 gelijkheden op de lozing van bio-
9 logisch niet afbreekbare stoffen.
- 240 8. Meer zuiveringsinstallaties die
1 ook fosfaten verwijderen en slib
2 verwerken.
- 3 9. Vergunningen voor het lozen van
4 wel afbreekbare stoffen uitslui-
5 tend via het rijk en de provin-
6 cies. Geen delegatie van bevoegd-
7 heden op dit gebied aan de onkon-
8 troleerbare en weinig demokra-
9 tische waterschappen en zuive-
250 ringsschappen, die in hun bestu-
1 ren een sterke vertegenwoordiging
- 2 van de "grote vervuilers" hebben.
- 3 10. Geen milieubelasting voor parti-
4 kuliere huishoudens. De zuivering
5 van huishoudelijk afvalwater moet
6 bekostigd worden uit de algemene
7 middelen en uit de instelling van
8 een heffing op sterk vervuilende
9 produkten.
- 260 11. Een verbod op alle dieptelozingen.
- 1 12. Regionale installaties, door de
2 overheid te stichten, waar vloei-
3 bare biologisch niet-afbreekbare
4 stoffen tegen kostprijs onschade-
5 lijk worden gemaakt.
- 6 13. Een verbod op de lozing van warm-
7 te op grote schaal in oppervlak-
8 tewater (thermische vervuiling),
9 waarvan het gevaar de laatste ja-
270 ren door het voortdurend uitbre-
1 ken van botulisme duidelijk is
2 gebleken. Koelwatercircuits moe-
3 ten gesloten zijn en niet aan het
4 oppervlaktewater warmte afstaan.
5 In stedelijke gebieden kan de
6 vrijkomende warmte voor stadsver-
7 warming worden gebruikt.
- 8 14. Voorrang voor methoden van elek-
9 triciteitsopwekking die weinig warm-
280 te afstaan. Kerncentrales zijn
1 alleen al uit oogpunt van ther-
2 mische vervuiling onaanvaardbaar.
- 3 15. Toepassing van bestrijdingsmid-
4 delen in het milieu uitsluitend
5 door nieuw op te richten provin-
6 ciale bestrijdingsdiensten. Uit-
7 gangspunt moet zijn de aangetoon-
8 de onschadelijkheid voor het mi-
9 lieu en de absolute noodzaak van
290 het gebruik. De werking op de
1 mens en de gevolgen voor het mi-
2 lieu moeten uitgebreid en stel-
3 selmatig worden onderzocht.
- 4 16. Een verbod op het gebruik van
5 kwaliteitsgrondwater voor koel-
6 en spoeldeoelinden, en terug-
7 dringing van bronbemalingen door
8 een vergunningenstelsel voor wa-
9 terwinning door partikulierieren.
300 Aanleg van een industriewaternet
1 met verplicht gebruik door de
2 aangeslotenen voor alle toepas-
3 singen die geen kwaliteitswater
4 vereisen.
- 5 17. Wijziging van het waterleiding-
6 besluit in die zin dat kankerver-
7 wekkende stoffen niet in aantoon-
8 bare hoeveelheden mogen voorko-
9 men.
- 310 18. Uitsluitend bovengrondse opslag
1 van radioactief afval, die vol-
2 ledig beveiligd en voortdurend
3 gekontroleerd wordt.
- 4 19. Gesorteerde verwerking van huis-
5 houdelijk afval, die voor het op-
6 halen al voorgesorteerd is in
7 groenteafval, oud papier, metalen,
8 glas en overige afval.
- 9 20. Gemeentelijke reparatiediensten
320 die afgedankte meubelen en huis-
1 houdapparaten zo mogelijk her-
2 stellen en tegen kostprijs verko-

3 pen. Hetzelfde geldt voor nog
4 bruikbare onderdelen.
5 21. Aandacht voor milieu- en schaar-
6 steproblemen in het onderwijs, en
7 goede objectieve voorlichting aan
8 de bevolking.
9 22. Bindende internationale regelin-
330 gen tegen grensoverschrijdende
1 vervuiling. Vooral het gebruik
2 van de Rijn als vuilnisvat van
3 Europa moet op de krachtigst mo-
4 gelijke wijze bestreden worden.
5 Wanneer niet op korte termijn be-
6 vredigende regelingen van kracht
7 worden, moet Nederland uit de
8 Europese Gemeenschappen treden.

VOLKSHUISVESTING

1 De volkshuisvesting is bij uit-
2 stek een gebied, waarin zich de chaos
3 en ontoereikendheid van het kapita-
4 lisme weerspiegelt. Dit komt doordat
5 de bouw en exploitatie van woningen
6 nog altijd een voorwerp is van het
7 partikuliere winststreven.

8 De verslechtering van de laatste
9 jaren kan niet los worden gezien van
10 de toenemende inflatie en stijging
1 van de rentevoet waardoor ook de
2 stichtingskosten van nieuwe woningen
3 sterk stijgen, van de overproduktie
4 in de duurdere woningbouwsectoren en
5 van de met dit alles samenhangende
6 onwil van het beleggerskapitaal om in
7 de woningbouw, zeker in de relatief
8 minder lukratieve woningbouw, te in-
9 vesteren.

20 Grote delen van de bevolking zijn
1 afhankelijk van de gesubsidieerde wo-
2 ningwetbouw; het is echter deze sek-
3 tor die steeds meer onbetaalbaar
4 wordt voor de lage inkomensgroepen.

5 De PSP vindt dat het bewonen van
6 een goed huis in een leefbare omge-
7 ving voor iedereen een recht behoort
8 te zijn. Huisvesting moet een onder-
9 deel worden van een uitgebreid voor-
30 zieningenpakket, waardoor gratis wo-
1 nen mogelijk wordt. Zolang dit nog
2 niet is gerealiseerd moet iedereen
3 goede huisvesting tegen een betaal-
4 bare huur kunnen krijgen. Daarvoor is
5 van belang om de stichtingskosten van
6 woningen te verlagen.

7 Daarom wil de PSP:

8 1. Het oprichten van bouwbedrijven
9 in gemeenschapshanden waardoor de
40 mogelijkheid wordt geschapen te-
1 gen kostprijs te produceren.
2 Bovendien zal de thans als gevolg
3 van de ineenslopende 'woningbouw-
4 markt' optredende kapitaalvernietig-
5 ing worden afgeremd en wordt
6 de mogelijkheid geboden om het
7 onderzoek naar verbeterde bouw-
8 methoden af te stemmen op de be-
9 hoeften die er op dit gebied be-
50 staan. Wanneer op korte termijn
1 de oprichting van bouwbedrijven

2 in gemeenschapshanden niet moge-
3 lijk is, moet er in ieder geval
4 gestreefd worden naar zo veel mo-
5 gelijk zeggenschap van de over-
6 heid in het bouwbedrijf.
7 2. Bevordering van de bouw van wo-
8 ningwetwoningen met voorrang op
9 de bouw in de partikuliere sektor.
60 3. Het instellen van een woningbouw-
1 fonds voor de financiering. Dit
2 fonds moet gevoed worden uit de
3 belastingen op de winsten van
4 ondernemingen en banken. Hierdoor
5 kunnen de voorschotten voor de
6 woningwetbouw renteloos verstrekt
7 worden.
8 4. Afschaffing van het BTW-tarief op
9 de woningwetbouw.
70 5. Het verhinderen van speculatie
1 met bouwgronden.

2 De PSP vindt dat:

3 Het woningbezit in gemeenschapshanden
4 moet komen, waardoor een eind kan
5 worden gemaakt aan speculatie, huur-
6 opdrijving, en dergelijke.
7 Een uitzondering kan worden gemaakt
8 voor het woningbezit dat dient voor
9 zelfbewoning, mits gebonden aan voor-
80 waarden waardoor speculatie en be-
1 voordeling ten opzichte van huurders
2 voorkomen wordt.

3 Nauw verbonden met het huisvestings-
4 beleid is de *huurpolitiek*. De diverse
5 regeringen hebben hun woningbouw en
6 huurbeleid steeds afgestemd op de
7 behoeften van de kapitaalverschaffers
8 en de grote woningbezitters. Waar het
9 vraag- en aanbodmechanisme dit maar
90 enigszins toeliet is de zogenaamde
1 huurliberalisatie ingevoerd. Waar men
2 dit nog niet mogelijk achtte, heeft
3 men getracht de huren van vóór- en
4 vlak na oorlogse woningen te 'harmoni-
5 seren': eerst via de wet-Huurharmoni-
6 satie later via het systeem van de
7 zogenaamde kwaliteitshuren.

8 In al deze gevallen hebben deze
9 maatregelen geleid tot forse huurver-
100 hogingen en in de geliberaliseerde
1 gebieden bovendien tot sterk vermin-
2 derde huurbescherming.

3 Wanneer de woningproduktie wordt
4 losgekoppeld van het kapitalistische
5 machts- en winstmechanisme ontstaan
6 er voorwaarden voor een geheel andere
7 huurpolitiek.

8 De PSP zal zich tegen iedere
9 huurverhogingsronde verzetten zolang
110 het volkshuisvestingsbeleid niet in-
1 grijpend in socialistische zin ver-
2 andert.

3 Daarom wil de PSP:

4 6. Afschaffing van de huurliberali-
5 satie en harmonisatie.
6 7. Onmiddellijke huurstop.

7 De huidige *huursubsidieregelingen*
8 bieden slechts in een zeer beperkt
9 aantal gevallen uitkomst. Voorts is

120 gebleken dat men in het kader van een
1 bezuinigingspolitiek maar al te gauw
2 in deze regelingen gaat snoeien.
3 De PSP vindt dat individuele
4 huursubsidies niet als uitgangspunt
5 mogen dienen om de als gevolg van
6 kapitalistische prijsopdrijving ont-
7 stane excessen bij te sturen. Uite-
8 raard betekent dit niet een onver-
9 schillige opstelling ten aanzien van
130 maatregelen die een gunstige invloed
1 hebben op de huurprijzen van met na-
2 me de laagste inkomensgroepen.

3 Daarom wil de PSP:
4 8. Uitbreiding en optrekking van de
5 individuele huursubsidie.

6 Als middel om de belangen van de
7 huurders te behartigen, wil de PSP de
8 oprichting van huurdersverenigingen
9 stimuleren, onder andere door het ge-
140 ven van technische hulp en juridische,
1 economische en politieke achtergrond-
2 informatie.

3 Het streven naar 'doorstroming'
4 van goedkope naar duurdere woningen,
5 voor zover bedoeld om de hogere in-
6 komensgroepen te bewegen duurdere
7 woningen te betrekken, draagt bij tot
8 getto-vorming, dat wil zeggen dat de
9 oudste en slechtste woonbuurten ten-
150 slotte alleen bewoond zullen worden
1 door de allerlaagste inkomensgroepen.
2 Op deze wijze wordt bovendien bereikt
3 dat de altijd al bestaande gelaagd-
4 heid binnen de arbeidersklasse (hand-
5 en hoofd-arbeiders, lagere- en mid-
6 dengroep) nog meer wordt geaksentu-
7 eerd, hetgeen de onderlinge verdeeld-
8 heid slechts kan versterken.

9 In tegenstelling tot een derge-
160 lijke op doorstroming gericht beleid
1 vindt de PSP dat, zolang het wonen
2 nog geen kosteloze zaak is, de woon-
3 kosten een zo laag mogelijk, vast,
4 maar progressief berekend percentage
5 van het inkomen moeten uitmaken,
6 waarbij geen onderscheid mag worden
7 gemaakt tussen huurders en eigenaar-
8 bewoners. Zolang het woningbestand
9 in kwalitatief opzicht veel verschil-
170 len vertoont zal het voorlopig nood-
1 zakelijk zijn om de hoogte van de
2 woonheffing aan de woonkwaliteit te
3 koppelen.

4 Het gevaar dat de hogere inkomens-
5 groepen ook dan nog de mooiste en
6 grootste woningen zullen betrekken
7 kan worden ondervangen door woning-
8 distributie in te voeren voor alle
9 woningen.

180 Daarom wil de PSP:
1 9. Volledige woningdistributie aan
2 de hand van democratisch vast te
3 stellen en te controleren regels.
4 10. Verbod van woning- en kamerburo's.
5 Voorzover aan woningbemiddeling
6 behoefte bestaat moet de overheid
7 deze taak op zich nemen.

8 Bepalend voor het proces van
9 *stadsvernieuwing* zijn de veranderin-
190 gen die in de stadscentra en de
1 daaraan grenzende oude woonwijken
2 plaatsvinden. Veelal vindt er groot-
3 scheepse kaalslag plaats, waar niet
4 zelden economische belangen aan ten
5 grondslag liggen. (Hoog-Catharijne-
6 Utrecht, Metro-Amsterdam, Zuidplein-
7 Rotterdam). Soms vindt er ook reha-
8 bilitatie plaats maar ook dan moet
9 worden geconstateerd dat de oorspron-
200 kelijke bewoners, soms letterlijk,
1 worden verdreven en niet terugkeren.
2 De PSP vindt dat herstel of hand-
3 having van de woonfunctie van oude
4 wijken voorop dient te staan. Het be-
5 drijfsleven moet, voorzover het over-
6 last oplevert en zich al te sterk
7 uitbreidt, zoveel mogelijk uit de
8 binnensteden en woonwijken geweerd
9 worden.

210 Verder vindt de PSP dat de re-
1 novatie en rehabilitatie van oude
2 woonwijken en/of vervangende nieuw-
3 bouw meer gestimuleerd moet worden.

4 Versnelling van het tempo van de-
5 ze vorm van stadsvernieuwing, die me-
6 de de werkgelegenheid bevordert, moet
7 echter uitdrukkelijk samengaan met
8 volledige zeggenschap van de betrok-
9 ken bewoners.

220 De PSP vindt ook dat op het ge-
1 bied van de stadsvernieuwing uitscha-
2 keling van het partikuliere bedrijfs-
3 leven nodig is; niet alleen waar het
4 de voorbereiding, maar ook waar het
5 de uitvoering van stadsvernieuwings-
6 projecten betreft, moet de overheid
7 volledige zeggenschap houden.

8 Hierdoor wordt het ook mogelijk
9 om meer dan thans het geval is de so-
230 ciale aspecten in overweging te nemen.
1 Onder de huidige omstandigheden lig-
2 gen aan besluiten over renovatie of
3 kaalslag en de wijze van uitvoering
4 daarvan hoofdzakelijk economische
5 overwegingen ten grondslag. Er die-
6 nen in alle gevallen duidelijke
7 procedures te komen, welke door de
8 bewoners worden vastgesteld, die zo-
9 wel bij de voorbereiding als uit-
240 voering van stadsvernieuwingspro-
1 jecten de belangen van de betrokken
2 bewoners garanderen: voorlichting,
3 beslissingsrecht, sociale begelei-
4 ding enz. Op deze wijze wordt be-
5 reikt dat renovatie en rehabilitatie
6 het resultaat zijn van democratische
7 besluitvormingsprocessen in plaats
8 van het resultaat van een financi-
9 ele optel- en aftreksom.

250 Voorzover de huidige stadsver-
1 nieuwingssubsidies ontoereikend zijn
2 om een terugkeer van de oorspronke-
3 lijke bewoners te garanderen zullen
4 deze regelingen verbeterd moeten
5 worden en moeten nieuwe subsidiemo-
6 gelijkheden geschapen worden.

7 Daarom wil de PSP:

- 8 11. Onmiddellijke uitbreiding en op-
9 trekking van de krotopruijnings-
260 en renovatiepremies.
1 12. Verhoging van de onderhoudssub-
2 sidies voor woningbouwkorpora-
3 ties.
4 13. Uitbreiding van het wettelijke
5 pakket maatregelen die de eige-
6 naars van woningen dwingen om
7 hun woningen te onderhouden.

8 Zolang de overheid toestaat dat
9 woonruimte in een tijd van woning-
270 nood leegstaat is het kraken van de-
1 ze woningen gerechtvaardigd.

2 Daarom wil de PSP:
3 14. Intrekking van de anti-kraakwet
4 en wettelijke maatregelen tegen
5 onnodige leegstand.

6 Verder vindt de PSP dat er maat-
7 regelen moeten worden getroffen
8 waardoor in overeenstemming met de
9 wensen van de betrokken bewoners on-
280 middellijke uitvoering kan worden
1 gegeven aan de bouw van kleine
2 woonwagenvormen en woonvormen. Hoe-
3 wel de nog steeds heersende woning-
4 nood snelle *bouw van woningen* ge-
5 biedt, er in nieuwe wijken veelvor-
6 mig gebouwd moet worden; er zullen
7 wijken met huizen moeten ontstaan
8 waarin de mensen een eigen indenti-
9 teit kunnen hebben.

290 Naast de huizen die gebouwd
1 worden voor echtparen met kinderen,
2 bejaarden en lichamelijk gehandi-
3 capten, moet er in de woningbouw
4 veel meer gerekend worden met diver-
5 se vormen van samenwonen. Bij de
6 woningdistributie moet rekening wor-
7 den gehouden met alleenstaanden,
8 vrienden- en vriendinnenparen, zelf-
9 standig wonende jongeren enz.

300 Woonvormen met centrale voor-
1 zieningen zoals kinderopvang, cen-
2 trale keukens, wasserij, hobby- en
3 ontmoetingsruimten, waardoor de vrouw
4 haar recht op arbeid kan realiseren
5 en menselijke contacten bevordert
6 worden, moeten bij planning van de
7 wijken de voorkeur krijgen. Er zal
8 op ruimere schaal moeten worden
9 geëxperimenteerd met nieuwe bouw-
310 en woonvormen.

1 Voorts heeft de overheid de
2 taak menswaardige woonruimte voor
3 buitenlandse werknemers te scheppen,
4 waarbij men er op zal moeten toe-
5 zien dat er geen concentratie
6 plaatsvindt van minderheden die be-
7 lemmerend werkt voor hun integratie.
8 Het ministerie van sociale zaken
9 moet controle uitoefenen op bestaan-
320 de huisvesting en in het bijzonder
1 op de naleving van de door haar ge-
2 stelde eisen bij logementen.

3 De werkgevers moeten de huisves-
4 ting van de in hun dienst werkende
5 buitenlandse werknemers zelf beta-

6 len.

7 Tenslotte vindt de PSP dat:
8 Aktiegroepen van bewoners en wo-
9 ningzoekenden noodzakelijk zijn om
330 bovengenoemde eisen af te dwingen
1 Uit deze groepen kunnen de leden ge-
2 vonden worden voor commissies voor
3 woningverdeling, huuradviezen, wo-
4 ningvordering, en dergelijke.

GEZONDHEIDSZORG

1 Een zieke die rijk is kan een be-
2 tere verzorging krijgen dan iemand die
3 weinig geld heeft: verpleging op klas-
4 se en onbegrensde inschakeling van
5 specialisten. De meesten die in een
6 ziekenhuis moeten worden opgenomen
7 liggen daar alleen als "medisch geval";
8 ook al krijgen zij een goede medische
9 behandeling, met hun gevoelens wordt
10 weinig rekening gehouden, en ook niet
1 met hun behoefte aan menselijk contact,
2 wellicht des te sterker doordat ze
3 pijn of verdriet hebben of in verwar-
4 ring en beangst zijn door wat er met
5 hen gebeurt of gaat gebeuren. Doktoren
6 praten in onbegrijpelijke termen over
7 het hoofd van de patiënt heen en zeg-
8 gen dan dat het allemaal wel goed komt;
9 verpleegsters vermanen de zieke "flink"
20 te zijn.

1 De dood wordt in deze maatschappij
2 verdrongen, weggestopt, ontkend. Dit
3 leidt er soms toe dat medische hande-
4 lingen niet meer gericht zijn op een
5 menswaardig bestaan van de patiënt,
6 maar nog uitsluitend op een zolang mo-
7 gelijk voortduren van het leven, ten
8 koste van wat dan ook.

9 De gezondheidszorg is duur. Daar-
10 bij spelen de hoge inkomens van artsen
1 en vooral specialisten een rol, maar
2 ook de hoge prijzen van medicijnen en
3 van medische apparaten. Het inkomen
4 van artsen wordt vaak verdedigd door
5 te wijzen op hun lange en ongeregelde
6 werktijden, zonder daarbij te vermel-
7 den dat dat inkomen mogelijk en die
8 werktijden nodig zijn door een artsen-
9 tekort dat met studentenstops in stand
40 wordt gehouden. Het is ook niet bevor-
1 derlijk voor de volksgezondheid wan-
2 neer artsen overwerkt zijn en geen
3 tijd hebben om nieuwe ontwikkelingen
4 bij te houden.

5 Onafzienbare rijen nieuwe genees-
6 middelen met dure fantasienamen worden
7 via keiharde reclamekampanjes aan de
8 artsen voorgehouden als *de* oplossing
9 voor al hun problemen. Geef uw lastige
50 patiënt met die vage klachten *Desensi-*
1 *tol+*, en u hebt geen kind meer aan
2 hem. Dit gebeurt terwijl in werkelijk-
3 heid de werking vaak onvoldoende be-
4 kend is of niet noemenswaard verschilt
5 van die van een veel goedkoper genees-
6 middel.

7 Ziekenhuizen vormen een dankbaar
8 — want weinig konjunkturgevoelig —
9 afzetgebied voor de fabrikanten van

60	medische apparaten. Deze worden tech-	130	Daarom wil de PSP:
1	nisch steeds ingewikkelder en daarmee	1	1. Een algemene volksverzekering voor
2	duurder, zonder dat daarmee ook altijd	2	alle kosten op gezondheidsgebied.
3	de werking beter wordt. Bovendien	3	Het onderscheid tussen partikulie-
4	wordt niet nagegaan of wellicht een	4	re en fondspatiënten moet verdwij-
5	andere bestemming van hetzelfde geld	5	nen, evenals de klasseverpleging
6	binnen de gezondheidszorg veel meer	6	in ziekenhuizen.
7	resultaat zou afwerpen.	7	2. Gezondheidscentra in iedere ge-
8	Helemaal rechteloos is de patiënt	8	meente en stadswijk, bemand door
9	in een psychiatrische inrichting. Wie	9	een team van huisartsen, verpleeg-
70	gek is wordt in deze maatschappij als	140	sters, tandartsen, oogartsen en
1	griezelig en gevaarlijk beschouwd en	1	andere poliklinisch te raadplegen
2	daarom opgeborgen in gestichten waar	2	specialisten.
3	soms middeleeuwse toestanden heersen.	3	3. Samenvoeging van ziekenhuizen,
4	In werkelijkheid zijn heel wat mensen	4	verpleegtehuizen en verzorgingste-
5	in zulke inrichtingen niet gekker dan	5	huizen, met een goede ruimtelijke
6	vele anderen die — terecht — loslopen.	6	spreiding zodat ieder gebied over
7	Psychiatrische patiënten zijn in de	7	een eigen algemeen ziekenhuis be-
8	eerste plaats mensen die niet de ver-	8	schikt. Een wettelijk kader moet
9	antwoordelijkheden of conflicten aan-	9	deze instellingen uit de sfeer
80	kunnen die op hen afkomen en die hun	150	van winstbijjag en regentendom ha-
1	problemen of angsten niet voldoende	1	len. Onnodige beperkingen in de
2	de baas kunnen binnen het gedrag dat	2	bezoekregelingen en andere regels
3	in deze maatschappij als "normaal"	3	die geen medisch belang dienen,
4	wordt beschouwd. Het is veelzeggend	4	moeten worden afgeschaft.
5	dat de diagnose "psychose" (ofte wel:	5	4. Kosteloze tandheelkundige verzor-
6	hopeloos geval) duidelijk vaker ge-	6	ging. Het saneringsstelsel voor
7	steld wordt bij patienten uit maat-	7	fondspatiënten is een grof schan-
8	schappelijk lager milieu. Anderen zijn	8	daal en moet eerder vandaag dan
9	alleen maar "neurotisch" en kunnen nog	9	morgen worden afgeschaft.
90	door aanpassing gered worden.	160	5. Democratisering van de verschil-
1	De PSP vindt dat de gezondheids-	1	lende instellingen van gezond-
2	zorg zich onbeperkt tot iedereen hoort	2	heidszorg. Dit houdt onder meer in:
3	uit te strekken, ongeacht het inkomen.	3	a. Het vastleggen van de rechten
4	De beste weg daartoe is alle voorzie-	4	van patiënten in ziekenhuizen,
5	ningen en diensten op gezondheidsge-	5	verzorgingstehuizen en psychi-
6	bied via een nationaal wettelijk kader	6	atrische inrichtingen. Onvrij-
7	in gemeenschapshanden te brengen, waar-	7	willige opname voor langer dan
8	bij de kosten uit de algemene middelen	8	een week mag alleen op bevel
9	worden betaald.	9	van de rechter. In geen geval
100	De toegang tot de gezondheidszorg	170	mag een behandeling worden toe-
1	mag geen drempels kennen. In alle ge-	1	gepast tegen de uitdrukkelijke
2	meenten en wijken van grote steden	2	wil van de betrokkene.
3	moeten gezondheidscentra komen waar	3	b. Wettelijke bevoegdheden voor
4	iedereen zonder bijzondere regelingen	4	patiënten-groepen en andere
5	terecht kan met alle problemen op ge-	5	vormen van vertegenwoordiging.
6	zondheidsgebied. Voor alle niet-uit-	6	c. Medebestuur in gezondheidscen-
7	zonderlijke behandelingen moet een pa-	7	tra door vertegenwoordigers van
8	tiënt in zijn eigen regio in een zie-	8	de bevolking.
9	kenhuis kunnen worden opgenomen.	9	d. Artsen en specialisten in ge-
110	Veel meer aandacht moet worden be-	180	zondheidscentra en ziekenhuizen
1	steed aan het voorkomen of tijdig her-	1	in loondienst, net als de ande-
2	kennen van ziekten. Dit vereist aller-	2	re medewerkers. Bij het werken
3	eerst een betere voorlichting: om ge-	3	in teamverband moeten medici en
4	zond te leven moet je weten wat wel en	4	niet-medici als gelijkwaardig
5	wat niet gezond is, en wie niet bij	5	worden beschouwd.
6	zichzelf de verschijnselen herkent die	6	6. Opheffing van de studentenstops
7	een doktersbezoek gewenst maken, zal	7	voor medicijnen en tandheelkunde.
8	ook niet naar zijn huisarts gaan. Ver-	8	7. Nationalisering van de geneesmid-
9	trouwdheid met ziekte en dood moet een	9	delenindustrie en de industrie op
120	vanzelfsprekendheid zijn.	190	het gebied van medische appara-
1	Openheid en een goede voorlichting	1	tuur. Prijsbeperking van ingevoer-
2	is ook noodzakelijk opdat de patiënt	2	de geneesmiddelen.
3	kan meedenken bij de afweging tussen	3	8. Aanpassing van de opleiding van
4	de ernst van zijn kwaal en het risico	4	artsen en geneeskundig personeel
5	dat nu eenmaal aan iedere medische	5	aan de maatschappelijke betekenis
6	handeling is verbonden. De beslissing	6	van hun beroepsuitoefening.
7	over wat er met zijn lichaam gaat ge-	7	9. Bevolkingsonderzoek naar ziekten
8	beuren, hoort uiteindelijk door de	8	die bij vroegtijdige herkenning
9	patiënt te worden genomen.	9	een aanzienlijk betere kans op ge-
		200	nezing geven, zoals hart- en

1	vaatziekten en kanker.	1	ven voor geestelijk gehandicapten.
2	10. Maatregelen die de volksgezondheid	2	De overheid moet voldoende geld
3	bevorderen, zoals:	3	beschikbaar stellen om alle kazer-
4	a. Een verbod op reclame voor ni-	4	ne-achtige gestichten te vervangen
5	kotine, alcohol en andere mid-	5	door gezinsvervangende tehuizen op
6	delen - ook geneesmiddelen -	6	kleine schaal. Deze moeten ook als
7	die schadelijk kunnen zijn. Geen	7	dagverblijf kunnen dienen.
8	strafbaarstelling van het ge-	8	13. De wettelijke mogelijkheden tot
9	bruik van genotmiddelen, maar	9	vrijwillige euthanasie. De eer-
210	een goede voorlichting en een	240	bied voor het leven mag niet zo
1	gemakkelijk toegankelijke bege-	1	worden uitgelegd dat iemand tegen
2	leiding ter ontslaving.	2	zijn uitdrukkelijke wil gedwongen
3	b. Voorlichting over voeding en de	3	wordt tot een niet langer mens-
4	kalorische waarde te vermelden.	4	waardig bestaan.
5	In alle gelegenheden moet ook	5	14. De beslissing over abortus bij de
6	voedsel met een verantwoorde	6	vrouw, zoals de beslissing over
7	voedingswaarde tegen redelijke	7	alle medische behandelingen uit-
8	prijzen verkrijgbaar zijn.	8	eindelijk bij de ontvanger moeten
9	c. Bevordering van de sportbeoefe-	9	liggen.
220	ning door de bouw van voldoende	250	15. Een vrij gebruik van organen van
1	goed uitgeruste sporthallen en	1	overledenen voor transplantatie-
2	de aanleg van voldoende sport-	2	doeleinden, tenzij uit een op het
3	terreinen. Amateursverenigingen	3	lichaam gedragen verklaring
4	moeten zoveel subsidie ontvan-	4	blijkt dat de betrokkene zich
5	gen dat de kontributie geen be-	5	daartegen verzette.
6	lemmering kan betekenen.	6	16. Verplichte voorzieningen voor ge-
7	11. Op de praktijk gerichte aandacht	7	handicapten, zoals drempelloze
8	voor gezondheidszorg bij het ba-	8	toegang, in alle openbare gebou-
9	sisonderwijs.	9	wen en gebouwen boven een bepaal-
230	12. Een zo normaal mogelijk gezinsle-	260	de omvang.

MEDIA

1 Te lang zijn de media - kranten
2 en tijdschriften, radio en televisie-
3 in handen geweest van een elite van
4 uitgevers en diensthoofden. De kwali-
5 teit van de inhoud wordt voornamelijk
6 bepaalt door het streven naar winst
7 of ledental. Binnen deze marges doen
8 sommige journalisten en programmama-
9 kers wel pogingen om de media te ge-
10 bruiken voor het weerbaar maken van
1 de bevolking, maar helaas worden de-
2 ze pogingen al te vaak gedwarsboomd
3 door de verminderde advertentie-om-
4 zet of de lage kijk- en luistercij-
5 fers.

6 De laatste jaren vindt een toene-
7 mende monopolisering plaats in dag-
8 en weekbladpers. Het aantal zelfstan-
9 dige dagbladondernemingen is de laat-
20 ste twintig jaar gehalveerd van 55
1 naar 29. De monopolisering blijkt nog
2 sterker uit de verdubbeling van het
3 marktaandeel van de vier grootste
4 dagbladondernemingen, namelijk van 26
5 naar 53 procent, dus meer dan de
6 helft van de alle oplagen samen. De
7 oorzaak hiervan is dat uitgeverijen
8 de toegenomen kosten voor het uitge-
9 ven van een blad hebben trachten op
30 te vangen door het aandeel van de ad-
1 vertentie-opbrengsten in de bedrijfs-
2 kosten te verhogen. Voor adverteer-
3 ders zijn de bladen met een groot
4 dekkingpercentage voordeliger dan
5 bladen die een minder grote dekking
6 hebben. Daar zullen zij eerder hun
7 advertentie in plaatsen. Grotere bla-
8 den krijgen dus meer middelen, waar-

9 door zij en hun marktaandeel kunnen
40 vergroten, en de rationalisering van
1 hun produktie kunnen doorvoeren. Op
2 een gegeven moment vallen de kleinere
3 bladen uit de boot en moeten zich of
4 opheffen of aansluiten bij een gigant.
5 Deze ontwikkeling is door de invoer-
6 ring van de STER-reclame versneld.

7 Naast de uitdunning van de zelf-
8 standige, onafhankelijke pers heeft
9 de invloed van adverteerders nog een
50 ander kwalijk gevolg. Ter vergroting
1 van hun marktaandeel zal de krant al-
2 les doen om zijn lezers te behagen,
3 zoals het bevestigen van vooroordelen
4 of het plaatsen van sensatieverhalen.
5 Het is al zover, dat bepaalde bladen
6 onderzoek doen naar de verhouding
7 tussen het redaktionele onderwerp en
8 de naastliggende advertentiepagina.
9 Zij lokken adverteerders door de re-
60 daktionele onderwerpen daarop af te
1 stemmen: veel sport, intieme informa-
2 tie uit het leven van de "sterren",
3 en dergelijke. De monopolisering
4 leidt dus tot de "vertrossing" van de
5 pers: informatie afgestemd op de voor-
6 oordelen van de kleurloze gemiddelden,
7 zonder kritische uitschieters. De
8 pers werkt dan systeem-bevestigend,
9 en speelt geen rol bij het weerbaar
70 maken van de burger.

1 Dezelfde ontwikkelingen zien we
2 bij de omroepen: de diktatuur van de
3 kleurloze middelmatigheid. Ook hier
4 is sprake van monopolisering, maar
5 dan met het ledental als oorzaak, in
6 plaats van de winst. Gelukkig worden
7 de kapitalistische wetten van vraag
8 en aanbod van zendtijd enigszins ge-

9 remd door de minister van CRM via de
80 bepalingen in de Omroepwet. Hieraan
1 is het te danken dat Nederland niet
2 zit opgescheept met één omroep AVRO/
3 TROS. Ook hier vinden we het dingen
4 naar de gunst der leden, met als ge-
5 volg de bekende vertrassing.

6 Onder de huidige kapitalistische
7 verhoudingen ontwikkelen de media
8 zich steeds duidelijker tot systeem-
9 bevestigers, in plaats van voorop te
90 lopen bij de verandering van de maatschappij. Om het simpel te zeggen:
1 zij staan er borg voor dat arbeiders
2 zonder opstandige gevoelens de vol-
3 gende dag weer aan de slag gaan door
4 hun wezenlijke informatie te onthou-
5 den of door hun de mogelijkheid te
6 geven zich te vereenzelvigen met TV-
7 helden en zich zo te vervreemden van
8 de maatschappelijke werkelijkheid.
9

100 De PSP vindt het een eis van de-
1 mokratie dat iedereen recht heeft op
2 goede informatie over alles wat van
3 maatschappelijk belang is. Daarvoor
4 is de veelgeprezen "pluriformiteit",
5 een veelzijdige informatiestroom naar
6 de burgers toe, niet voldoende. Het
7 is weliswaar een dringende noodzaak
8 dat de vertrassing wordt stopgezet,
9 maar een werkelijke democratie ver-
eist een democratische toegang tot de
110 media en de mogelijkheid democratisch
1 invloed uit te oefenen op de keuze
2 van de onderwerpen waarover informa-
3 tie wordt verstrekt en de manier
4 waarop dit gebeurt. "Pluriformiteit"
5 en "vrijheid van meningsuiting" blij-
6 ven loze kreten zolang getalskriteria
7 het beleid dikteren, in plaats van
8 democratische beleidsvorming.
9

120 Voor kranten en tijdschriften
1 moet bedrijfsvoering mogelijk zijn
2 zonder afhankelijkheid van adverteer-
3 ders of andere commerciële belangen.
4 Zoals nu al de zendtijd voor radio en
5 TV een publiek goed zijn, zo moet ook
6 de gedrukte informatievoorziening een
7 publiek goed zijn dat uit de algemene
8 middelen wordt bekostigd. Drukkerij-
9 en moeten in gemeenschapshanden komen
130 en door het personeel in opdracht van
1 de gemeenschap worden beheerd.

2 Bij radio en TV zijn de mogelijk-
3 heden voor democratisering in aanleg
4 al aanwezig. De omroepen zijn name-
5 lijk verenigingen waarvan iedereen
6 lid kan worden. Dit is veel beter dan
7 een nationale staatsomroep, die in
8 een kapitalistische maatschappij ge-
9 bruikt kan worden als instrument van
140 de machthebbers. Maar in werkelijk-
1 heid is er van democratie in de zui-
2 len geen sprake: de leden zijn
3 slechts abonnees op een programmagids.
4 Daarom moet het lidmaatschap los
5 staan van het wel of niet abonnee
6 zijn. Zendgemachtigd kunnen alleen
7 omroepen zijn met een democratische
8 structuur.

Daarom wil de PSP:

- 150 1. Omvorming van het bedrijfsfonds
1 voor de pers tot een subsidie-
2 fonds. Voor subsidie komen alle
3 bladen in aanmerking die een de-
4 mokratisch statuut hebben. Zo'n
5 statuut moet de zeggenschap ga-
6 randeren van de redactie, het o-
7 verige personeel en de abonnees.
8 De maximale abonnementsprijs en
9 het aanvullend subsidie hangen
160 volgens een wettelijke regeling
1 af van omvang en oplage. Het
2 fonds wordt gevoed uit de algeme-
3 ne middelen en, zolang deze re-
4 klame niet is afgeschaft, uit de
5 toeslag op de STER-reklame en een
6 toeslag op de advertentie-inkom-
7 sten van bladen.
- 8 2. Afschaffing van de kijk- en luis-
9 tergelden.
- 170 3. Ontkoppeling van het lidmaatschap
1 van de omroepen en het abonnement
2 op een programmagids.
- 3 4. Wijziging van de omroepwet, zodat
4 de omroepen een democratisch sta-
5 tuut moeten hebben om zendtijd te
6 krijgen.
- 7 5. Een schijvenstelsel voor de zend-
8 tijdverdeling, in plaats van het
9 huidige stelsel van drempels en
180 statussen. Het feit dat een klei-
1 ne wijziging in ledental een gro-
2 te statusverandering kan betekenen,
3 werkt alleen maar krampachtige
4 reclame in de hand.
- 5 6. Afschaffing van de bepaling dat
6 omroepen een "totaalprogramma"
7 moeten brengen.
- 8 7. Geen STER-reklame. Commerciële
9 zenders moeten verboden blijven.
- 190 8. Kabelnetten alleen in gemeen-
1 schapshanden. Alle pogingen tot
2 commerciële exploitatie van ka-
3 bels moeten fel bestreden worden.
4 De mogelijkheden van kabelomroep
5 moeten gebruikt worden voor
6 plaatselijke programma's.
- 7 9. Instelling van een Media Plan-
8 Bureau dat onderzoek doet naar
9 zaken als het effect van bepaal-
200 de programma's, de mogelijkheden
1 tot een minder eenzijdig gericht
2 gebruik van de media en de levens-
3 vatbaarheid van nieuwe bladen.
4 Dit onderzoek moet in de plaats
5 komen van het kijk- en luister-
6 onderzoek en de nationale dagbla-
7 denonderzoeken, die alleen maar
8 getallen en statistieken geven
9 waarop geen beleid valt te base-
210 ren.

REKREATIE

1 de strijd voor de verkorting
2 van de arbeidsdag en de toegenomen
3 werkloosheid draagt bij tot meer
4 vrijetijdsbesteding. De rekreatieve
5 voorzieningen houden lang geen gelijke
6 tred met deze ontwikkeling. In
7 plaats van zich inhoudelijk hieraan
8 aan te passen, zien we slechts een
9 uitbreiding in omvang van de oude aanvulling
10 op het brood: de spelen. Het
1 gevolg hiervan is het bekende beeld
2 van het weekeinde, overvolle wegen,
3 massaale tijdelijke rekreatie aan
4 stranden en op voetbalvelden, en dergelijke.
5 De prijzenwillekeur bij toeristische
6 attracties maakt voor vele
7 gezinnen het dagje uit tot een bijna
8 onbetaalbare luxe.

9 Evenals het kapitalistische
10 winstbejag de oorzaak is van de ruimtelijke
1 scheiding van wonen en werken,
2 is het de oorzaak van de ruimtelijke
3 scheiding van wonen en rekreëren. Op
4 de dure grond kan men toch geen volkstuintjes
5 of iets dergelijks laten aanleggen.
6 Naast de ruimtelijke scheiding
7 brengt de kapitalistische produktiewijze
8 ook inhoudelijk een scheiding
9 aan tussen werken en rekreëren. Omdat
10 het onder de huidige verhoudingen
1 voor grote groepen van de bevolking
2 onmogelijk is om werk te doen waarbij
3 men zijn mogelijkheden zinvol gebruikt
4 en ontwikkelt, spelen de "spelen" de
5 rol van geestelijke reproductie van
6 de arbeidskracht: geestelijk weer vullende
7 doende bij komen om de arbeid te kunnen
8 voortzetten.

9 De PSP vindt dat de rekreatieve
10 voorzieningen zich moeten richten op
1 de ontwikkeling van de mogelijkheden
2 van de mens, of het nu gaat om sport,
3 creatieve beleving of algemene ontwikkeling.
4 Zij moeten voor iedereen in
5 gelijke mate toegankelijk zijn.

6 Een zo goed mogelijke ontwikkeling
7 van de mensen is ook van belang,
8 omdat deze de voorwaarden helpt scheppen
9 voor een vrije socialistische samenleving.
10 De bevrijding van de mens
1 betekent ook de bevrijding van geestelijke
2 oogkleppen, van iedere vorm
3 van opgedrongen misvorming.

4 Aan de ruimtelijke scheiding tussen
5 wonen en rekreëren moet een einde
6 komen. In iedere buurt of wijk
7 moeten voorzieningen op dit gebied
8 aanwezig zijn. Voor de begeleiding
9 van de verschillende activiteiten
10 dient voldoende opgeleid personeel
1 beschikbaar te zijn, evenals het nodige
2 materiaal.

3 De natuur moet vrij toegankelijk
4 zijn voor iedereen. Het openbaar
5 verkeer hoort te voorzien in goede
6 bindingen met natuurgebieden die
7 geschikt zijn voor rekreatie op grote
8 schaal.

- 9 Daarom wil de PSP:
- 70 1. Gemeenschappelijke centra voor
1 creatieve activiteiten in iedere
2 woonwijk.
 - 3 2. Uitbreiding van groenvoorzieningen,
4 volkstuinen, sportvelden,
5 zwembaden en speelplaatsen tot
6 iedere woonwijk en inpassing
7 daarvan in bestaande nieuwbouwplannen.
 - 8 3. Behoud van bestaande volkstuinen.
9 In geen geval mogen volkstuinen
10 wijken voor andere plannen, als
1 niet gelijkwaardige nieuwe ruimte
2 wordt aangeboden tegen volledige
3 schadeloosstelling.
 - 4 4. Een prijsbeschikking om aan de
5 prijzenwillekeur bij toeristische
6 attracties en campings een einde
7 te maken.
 - 8 5. Beschikbaarstelling voor rekreatie
9 van alle nu nog militaire
10 terreinen.
 - 1 6. Gratis toegang tot de nationale
2 parken.
 - 3 7. Geen auto's in natuurgebieden.
4 Bij de ingangen worden witte
5 fietsen beschikbaar gesteld.
 - 6 8. Ook bij NS-stations: gratis
7 beschikbaarstelling van fietsen,
8 uitsluitend tegen een waarborgsom.
 - 9 9. Een wettelijke regeling om de
10 willekeur tegen te gaan van gemeenten
1 en campingbazen ten aanzien
2 van kampegels, die zich
3 vaak zelfs bemoeien met wat er
4 binnen tenten of vakantiehuysjes
5 plaatsvindt.
 - 6 10. Alle bibliotheken gratis.
 - 7 11. Subsidies voor actieve rekreatie
8 in sportverenigingen.
 - 9 12. Gratis toegang tot de zwembaden.
10 Alle zwembaden horen ook op zondagen
1 open te zijn.

WELZIJNSWERK

1 In een op ongelijkheid gebaseerde
2 maatschappij zullen altijd groepen zo
3 in de knel komen dat zij niet meer
4 bruikbaar zijn voor het in stand houden
5 van die maatschappij. Het kapitalisme
6 kent een tegenstelling tussen enerzijds
7 het streven van de afzonderlijke
8 ondernemers de arbeidskosten te drukken
9 en hun gezamenlijke streven de staatsuitgaven
1 laag te houden, en anderzijds de maatschappelijke
2 behoefte aan het behoud van arbeidskracht.

3 Het welzijnswerk is gegroeid uit
4 de liefdadigheid, gericht op groepen
5 die in de maatschappij uit de boot
6 zijn gevallen. Dit verklaart de nog
7 altijd sterke verzuiling, de onoverzienbare
8 chaos en het regentendom op dit gebied.
9 Het welzijnswerk dient als smeermiddel
1 voor de ergste wrijvingen en als oplapmiddel
2 van de arbeidskracht. Wegens het belang van
3 deze taken voor de ongestoorde voort-

5 zetting van de huidige maatschappij
6 heeft de staat het welzijnswerk meer
7 en meer aan zich getrokken. Ook het
8 partikuliere welzijnswerk bestaat
9 dankzij de subsidies van de over-
30 heid.

1 De sterke specialisatie, de
2 scheiding tussen beleidsbepalers en
3 uitvoerders, het behandelen van de
4 individuele problemen van de cliënt
5 zonder daar de maatschappelijke ach-
6 tergronden bij te betrekken waaruit
7 die problemen voortvloeien, dit alles
8 leidt er toe dat welzijnswerk vaak de
9 maatschappelijke werkelijkheid meer
40 versluiert dan blootlegt, dat de be-
1 wustwording eerder wordt belemmerd
2 dan bevorderd, en dat protesten in
3 goede, dat wil zeggen onschadelijke,
4 banen worden geleid.

5 Naast het officiële welzijnswerk
6 via de gevestigde instellingen komen
7 nieuwe vormen van hulpverlening van
8 de grond die zich niet langer tot
9 doel stellen de cliënten aan de ei-
50 sen van deze maatschappij aan te
1 passen, maar hen willen bijstaan om
2 tot een strijd bare houding te komen,
3 zodat zij weigeren over zich te laten
4 lopen en zelf kunnen opkomen voor hun
5 rechten. Om te kunnen blijven draaien
6 zijn ook deze vormen van subsidie af-
7 hankelijk, zodat ze voortdurend be-
8 dreigd worden met inkapseling.

9 Ook welzijnswerkers in de geves-
60 tigde instellingen proberen de ruimte
1 die hun beroepsuitoefening biedt te
2 gebruiken om onderdrukte groepen te
3 helpen voor hun belangen te vechten.
4 Maar hun onvoldoende rechtspositie en
5 de ondemokratische structuur van de
6 meeste welzijnswerkinstellingen per-
7 ken deze mogelijkheden sterk in.

8 In een tijd van economische ach-
9 teruitgang worden in het kapitalisme
70 de gevolgen afgewenteld op de onder-
1 liggende groeperingen. Dit doet de be-
2 hoefte aan welzijnsvoorzieningen toe-
3 nemen. Tegelijk komt de overheid
4 juist onder sterke druk van de onder-
5 nemers te staan om te bezuinigen.
6 Geld voor de ene voorziening gaat
7 daardoor ten koste van de andere. Be-
8 staand welzijnswerk wordt afgestoten.
9 Het jeugd- en jongerenwerk krijgt
80 niet voldoende geld om de prijsstij-
1 gingen bij te houden, laat staan om
2 tot noodzakelijke uitbreiding van
3 jongerencentra en klubhuizen te ko-
4 men. Opeengevallen plaatsen in de
5 maatschappelijke dienstverlening wor-
6 den of niet meer opgevuld, of worden
7 bezet door werklozen via de sociale
8 voorzieningen, de W.S.W., de regeling
9 Tijdelijke Arbeids-Plaatsen of de In-
90 terimregeling jeugdige werklozen. Dit
1 gaat ten koste van formatieplaatsen
2 met een rechtspositie en arbeidsvoor-
3 waarden.

4 De decentralisering van het wel-
5 zijnswerk onder deze omstandigheden

6 vormt een grote bedreiging. Door het
7 rijk wordt onvoldoende geld beschik-
8 baar gesteld, en de verdeling van het
9 te weinige geld wordt overgelaten aan
100 de willekeur van de plaatselijke,
1 vaak rechtse autoriteiten.

2 De PSP vindt dat goede welzijns-
3 voorzieningen een recht zijn voor
4 iedereen, geen liefdadigheid voor
5 'kansarme' groepen. Onder de huidige
6 omstandigheden is uitbreiding van de-
7 ze voorzieningen dringend noodzake-
8 lijk. De keuze tussen welvaart en
9 welzijn die ons wordt voorgehouden
110 moet als vals van de hand gewezen
1 worden: als, zoals nu, het aantal ar-
2 beidsplaatsen in de materiële produk-
3 tiesector is teruggelopen, geeft dit
4 ruimte tot het scheppen van nieuw
5 werk in de niet-materiële sfeer.

6 Het welzijnswerk, gericht op be-
7 wustmaking en het zich organiseren
8 van onderdrukte groeperingen, moet
9 alle ruimte krijgen. Alleen al om die
120 reden is democratisering van de wel-
1 zijnsinstellingen noodzakelijk. Dege-
2 nen die het 'vuile werk' mogen opknep-
3 pen moeten ook zelf betrokken zijn
4 bij het beleid. Dat geldt ook voor de
5 groepen aan wie hulp wordt verleend:
6 uiteindelijk moet iedereen het recht
7 hebben zelf de vormen van hulp mee te
8 helpen bepalen. Alle starre regelin-
9 gen die geen ruimte laten voor nieuwe
130 ontwikkelingen, voor aktiegroepen-
1 werk of voor vormen van hulpverlening
2 die buiten de gevestigde instellingen
3 om groeien, zijn uit den boze.

4 Decentralisering kan een goede
5 zaak zijn, maar alleen wanneer het
6 recht van de bevolking op voldoende
7 welzijnsvoorzieningen vastligt en
8 niet door een gebrek aan middelen be-
9 perkt kan worden.

140 Daarom wil de PSP:

- 1 1. Een kaderwet die aan bevolking en
2 werkers het recht toekent op wel-
3 zijnsvoorzieningen als buurtwerk,
4 jeugdwerk, peuterspeelzalen, bi-
5 bliotheken en vormingswerk.
- 6 2. Uitbreiding van het aantal arbeids-
7 plaatsen in het welzijnswerk via
8 gegarandeerde formatieplaatsen.
- 9 3. Verbetering van de rechtspositie
150 van welzijnswerkers.
- 1 4. Democratisering van alle welzijns-
2 instellingen en het betrekken bij
3 het beleid van de groepen op wie
4 de instelling zich richt. Een de-
5 mokratische structuur moet voor-
6 waarde zijn voor subsidieverle-
7 ning.
- 8 5. Subsidies voor nieuwe vormen van
9 hulpverlening zonder politieke
160 voorwaarden of andere pogingen tot
1 inkapseling.
- 2 6. Opbouwwerkers verbonden aan buurt-
3 huizen of wijkcentra, zonder poli-
4 tieke controle van bovenaf.

7. Een brede opleiding voor welzijns-
werk met veel aandacht voor de
praktijk en de mogelijkheid van
vervolgopleidingen

ENERGIE

De energievoorziening neemt een
steeds belangrijker plaats in binnen
deze maatschappij. Steeds meer licha-
melijke arbeid wordt vervangen door
mechanische handelingen, en de mate-
riële welvaart is gebaseerd op een
gebruik op grote schaal van goedkope
energie. Het is daarom niet verwon-
derlijk dat juist in deze sector de
machtsconcentratie van het grootka-
pitaal al ver gevorderd is, en nog
steeds verder gaat. Was deze concen-
tratie in de oliesector al sinds het
eind van de 19e eeuw een feit, in de
60er jaren begonnen de olieconcerns
actief de beheersing van andere bron-
nen (steenkool, uranium) na te stre-
ven. Energie kan als een sleutelsek-
tor worden beschouwd, en macht over
deze sektor geeft ook veel macht in
andere sectoren van de economie die
hiervan afhankelijk zijn.

De technologische revolutie
brengt de mens veel goede dingen. Ar-
beidsverlichting, verbetering van de
volksgezondheid en verbetering van de
materiële welvaart zijn slechts enke-
le voorbeelden. Aan de andere kant
brengt deze technologische revolutie,
omdat ze plaatsvindt binnen een kapi-
talistisch produktiesysteem, ook veel
verspilling met zich mee. Dit komt
omdat de aard en omvang van de pro-
duktie niet worden bepaald door alle
betrokkenen, met inachtneming van
kriteria met betrekking tot de nood-
zakelijkheid, wenselijkheid en mi-
lieuveiligheid van de produktie en
een evenwichtige verdeling van de
welvaart over de wereld. Ze wordt
daarentegen bepaald door het winstmo-
tief en het streven naar een zo groot
mogelijk marktaandeel van partikulie-
re ondernemingen. Daardoor ontstaat
keer op keer een konflikt tussen het
nut van de produktie voor de onderne-
ming en de maatschappelijke gevolgen
van die produktie. De economische
groei, die gerelateerd is aan de
technologische ontwikkeling in een
kapitalistische kontekst, geeft ook
een groei van de energiesector te
zien, en wel een grotere dan gemid-
delde groei. De sociale en ruimtelij-
ke infrastructuur van deze samenle-
ving wordt steeds afhankelijker van
een hoog energieverbruik. Hierin
schuilt het gevaar van een steeds
grotere afhankelijkheid van de mono-
polies die de energiemarkt beheersen.
De "oliekrisis" heeft ons hiervan al
een voorproefje gegeven.
De energieopwekking vindt in Ne-
derland voor nagenoeg 100% plaats

door middel van verbranding van
steenkool, olie en aardgas, en de
splijting van uranium. Al deze ener-
giebronnen zijn in eindige hoeveelheden
aanwezig: steenkool nog voor ge-
ruime tijd, de andere voor korte tijd.
Naast de dreigende uitputting brengen
deze vormen van energieopwekking ook
gevaaren mee voor ons, onze omgeving
en ons nageslacht.

Thermische verontreiniging (het
opwarmen van water en lucht) heeft
een nadelige invloed op het milieu,
omdat biologische evenwichten ver-
stoord worden. (denk aan botulisme).

Thermische verontreiniging komt voor
bij verbranding van alle fossiele
brandstoffen, en bij kernenergie nog
iets meer. Ook brengen deze vormen
van energieopwekking schadelijke
stoffen in het milieu. Hierbij moet
een onderscheid gemaakt worden tussen
fossiele brandstoffen en kernenergie.
Het eerste levert in betrekkelijke
grote hoeveelheden gevaren op voor de
bewoners van de stedelijke gebieden,
waar energieopwekking uit fossiele
bronnen plaatsvindt. Over de gevaren
voor een verstoring van de evenwicht-
tige samenstelling van de atmosfeer
en van het klimaat bij uitstoot van
grote hoeveelheden afvalstoffen op
lange termijn bestaan ernstige ver-
moedens. Kernenergie levert al bij
geringe toepassing bedreigingen op
voor mens en milieu over een zeer
lange periode. Het vrijkomen van ra-
dioactieve straling en afvalstoffen
en de opslag van het afval dat niet
is vrijgekomen zijn onopgeloste pro-
blemen. De militaire toepassing van
de "vreedzame" kernenergie vormt een
ernstige bedreiging van de wereldvre-
de. Allemaal redenen om te werken aan
een beleidsombuiging op het gebied
van de energievoorziening.

Bezuiniging is één aspect van
de oplossing. Verspilling scheiden
van nuttig gebruik, en er tegen op-
treden. Dit kan op lange termijn door
het veranderen van de sociale en
ruimtelijke infrastructuur, zoals
het verminderen van de scheiding wo-
nen-werken, terugdringen van het au-
togebruik, enzovoort. Op korte ter-
min is het beteugelen van de pro-
duktie van overbodige verpakking en
apparaten die meer energie opslorpen
dan nodig is. Verder kan de isolatie
van gebouwen verbeterd worden.

Een decentrale elektriciteits-
voorziening kan verlies van energie
bij het transport beperken.

Het ontwikkelen van de "stroom-
bronnen" is een tweede aspect. Deze
stroombronnen zijn de alternatieven
voor de eindige fossiele brandstoffen.
Voorbeelden zijn zonne-energie, wind-
energie en getijden-energie. De geva-
ren voor ons milieu van de fossiele
brandstoffen en kernenergie zijn hier

6 nauwelijks aanwezig, terwijl de bron-
7 nen onuitputtelijk zijn.

8 Zijn de stroombronnen in de tijd
9 onuitputtelijk, het op te wekken ver-
140 mogen is aan beperkingen onderhevig:
1 namelijk de mogelijkheden om natuur-
2 lijke energiebronnen af te tappen.

3 Naast technologisch onderzoek vereist
4 dit veel investeringen. Daarom zullen
5 fossiele brandstoffen bescheiden ge-
6 bruikt moeten worden zolang de kloof
7 tussen het energiegebruik en de
8 stroombronopwekking nog niet door be-
9 zuiniging op het gebied, energiebe-
150 sparende technologie, en de ontwikke-
1 ling van nieuwe stroombronnen is ge-
2 dicht. Kernenergie is voor een af-
3 zienbare termijn onaanvaardbaar.

4 Waarom willen bedrijfsleven en o-
5 verheid hun energiebeleid niet wezen-
6 lijk herzien? Vooral de olieconcerns
7 zijn bezig om een zo groot mogelijk
8 aandeel in de grondstoffen, transport
9 en distributie te krijgen. Zo kopen
160 ze behalve oliebronnen ook aardgas-
1 velden en steenkool- en uraniummij-
2 nen op, en investeren op grote schaal
3 in speurwerk naar nieuwe vindplaatsen.
4 Het transport en de distributie is al
5 grotendeels in hun handen, deels in
6 samenwerking met de overheden van
7 de staten waarin zij werkzaam zijn.
8 Het is duidelijk dat al deze aktivi-
9 teiten in de energievoorziening een
170 hoge winst voor hen opleveren. Men
1 spreekt hier van superwinsten, omdat
2 men door vergaande samenwerking tus-
3 sen de olieconcerns tot prijzen komt
4 die ver boven de prijzen liggen die
5 op de vrije markt tot stand zouden
6 komen.

7 Omdat de technologie van de ener-
8 gievoorziening in een richting is
9 ontwikkeld waardoor zij steeds inge-
180 wikkelder en grootschaliger is gewor-
1 den, zijn er steeds grotere investe-
2 ringen nodig, die pas na langere tijd
3 winst opleveren. Alleen de grootste
4 bedrijven kunnen zich daarom nog op
5 een concurrerende manier met energie
6 bezig houden. Daardoor ziet men een
7 steeds verdergaande machtskoncentra-
8 tie, vooral op het gebied van de
9 technologie. Deze machtskoncentratie
190 geeft de mogelijkheid prijzen te dik-
1 teren en de energievoorziening als
2 politiek of economisch machtsmiddel
3 te gebruiken. De ontwikkeling van de
4 stroombronenergie heeft minder moge-
5 lijkheden in zich om een dergelijke
6 machtskoncentratie te verkrijgen en
7 te bestendigen, omdat de technologie
8 eenvoudiger kan zijn. Omdat de
9 "stroombronnen" niet afhankelijk zijn
200 van een beperkt aantal vindplaatsen
1 kan men het transport moeilijk mono-
2 poliseren. Dit alles maakt investeren
3 in stroombronenergievoorziening on-
4 aantrekkelijk voor het grootkapitaal.

5 In de energievoorziening is spra-
6 ke van een dienstverlening van de o-
7 verheid aan de energiegiiganten. De

8 staat stimuleert door staatsdeelneming
9 investeringen om naar aardgas en olie
210 te zoeken zonder dat de bedrijven
1 bang hoeven te zijn voor hun winst-
2 aandeel. De staat sloot de steenkolen-
3 mijnen in Zuid-Limburg zodat de
4 marktpositie van olie en kernenergie
5 verstevigd kan worden. De staat pompt
6 geld in onrendabele research (Kalkar,
7 RCN) voor kernenergie, en stelt de
8 resultaten aan het bedrijfsleven zon-
9 der tegenprestatie ter beschikking.
220 Dit geld wordt vooral opgebracht
1 door de kleinverbruiker van energie,
2 onder andere door de degressieve ta-
3 riefenstelsels voor elektriciteit en
4 aardgas en het Algemeen Energie Fonds
5 (voorheen Kalkarfonds). Terwijl voor-
6 al de grootverbruikers (met name de
7 petro-chemische en metallurgische
8 industrie), die hun energie voor een
9 zeer lage prijs krijgen, het meeste
230 profijt hebben van de resultaten.

1 De PSP vindt dat er een nieuw
2 nationaal energieplan moet komen met
3 de volgende uitgangspunten:
4 energiebezuiniging in de produktie
5 door de wat en hoe er geproduceerd
6 wordt te toetsen aan criteria met be-
7 trekking tot onmisbaarheid, wense-
8 lijkheid, milieuveiligheid en een e-
9 venwichtige verdeling van de welvaart
240 over de wereld. Gezien de eindigheid
1 en de schadelijke gevolgen van het
2 gebruik van fossiele brandstoffen
3 moet de overgang naar energie uit
4 "stroombronnen" bevorderd worden.
5 Onderzocht moet worden of intussen
6 het gebruik van steenkool, onder an-
7 dere door vergassingsmethodes, een
8 grotere rol kan spelen gezien de ge-
9 varen voor het milieu en voor oor-
250 logstoepassing moet de ontwikkeling
1 van kernsplitsing en kernfusie stop-
2 gezet worden.

3 De energievoorziening moet gede-
4 centraliseerd worden voorzover dat
5 energiebesparing en democratische
6 besluitvorming ten goede komt.

7 Daarom wil de PSP:

- 8 1. Stopzetting van het Kalkar-pro-
9 jekt, de kerncentrales in Dode-
260 waard en Borssele en de UCN-fa-
1 briek in Almelo. Geen nieuwe
2 kerncentrales in Nederland.
- 3 2. Verzet tegen de kernenergieplan-
4 nen van met name West-Duitsland
5 en België.
- 6 3. De haken van aardgas- en oliewin-
7 ning in Nederland aan de gemeen-
8 schap ten goede laten komen.
- 9 4. Afschaffing van het energie-ta-
270 riefenstelsel waarbij grootver-
1 bruik voordeliger is dan klein-
2 verbruik.
- 3 5. Steun aan initiatieven om
4 "stroombronnen" te ontwikkelen.
5 Het oprichten van gemeenschaps-
6 instellingen die zich hiermee be-
7 zig houden.

HET MILITAIRE APPARAAT

1 Het Nederlandse leger en de Ne-
2 derlandse wapenindustrie moeten be-
3 zien worden in het kader van de NAVO.
4 De oprichting in '49 en het bestaan
5 van de NAVO wordt ten onrechte ver-
6 dedigd met de suggestie dat de Sov-
7 jet-Unie agressieve plannen zou heb-
8 ben. In wezen is de NAVO de politiek-
9 militaire bevestiging van de geslaag-
10 de poging Westeuropa binnen de kapi-
11 talistische wereld en de Amerikaanse
12 invloedsfeer te houden. De NAVO-le-
13 gers zijn dan ook bestemd voor het
14 tegenhouden van socialistische ont-
15 wikkelingen in de westerse landen
16 zelf. En voor het neerslaan van so-
17 ciale revoluties binnen hun imperia-
18 listische invloedsferen in de zgn
19 derde wereld, waartoe de NAVO-landen
20 al 37 keer optraden.

1 Dat de NAVO zelfs de burgerlijke
2 democratie en vrijheden niet verde-
3 digt, is niet alleen aannemelijk door
4 de vooraanstaande rol die Hitler-of-
5 ficieren vervullen, maar blijkt door-
6 dat Portugal en Griekenland onder een
7 fascistisch bewind als normaal NAVO-
8 lid funktioneerden. In Griekenland
9 voltrok de machtsgreep van de kolo-
10 nels in '67 zich volgens NAVO-plan;
11 dit soort plannen, waarin o.a. het
12 recht van de V.S. tot ingrijpen in
13 voor haar belangen gevaarlijke ont-
14 wikkelingen is vastgelegd, bestaan
15 voor alle NAVO-landen. Ze sluiten
16 nauw aan op de overal bestaande wet-
17 ten op de noodtoestand.

1 De bewapeningspolitiek van de
2 NAVO heeft een wapenwedloop met de
3 Sovjet-Unie en haar bondgenoten die
4 in '55 het Warschau-pakt oprichtten
5 veroorzaakt. Dit leidt tot nog steeds
6 toenemende bewapeningsuitgaven en tot
7 een toenemend gevaar voor vrede en
8 veiligheid in de wereld.

1 Deze wedloop is achtereenvolgens
2 verdedigd met de argumenten dat een
3 militair overwicht op een later
4 machtsevenwicht met de Sovjet-Unie
5 nodig was. Feitelijk is de poging een
6 militaire voorsprong te behouden
7 nooit opgegeven: de wapenwedloop is
8 door geen akkoord geremd en deze po-
9 litiek zal iedere ontwapeningskonfe-
10 rentie en afspraak zonder blijvend
11 resultaat maken. De SALT betekende
12 het maken van afspraken om de kwanti-
13 teit van minder ontwikkelde wapensys-
14 temen te beperken om ruimte te schep-
15 pen voor de ontwikkeling van meer
16 ontwikkelde. Op dit moment is het
17 streven naar een zo grote perfectie
18 van het richten van raketkoppen met
19 atoomlading dat het weer zinvol zou
20 worden één eerste klap uit te delen.
1 Telkens opnieuw blijkt dat de theorie
2 van 'het vredebevorderende machts-

8 evenwicht' slechts een alibi voor een
9 verdergaande wapenwedloop is.

70 Een groot deel van de kapitalis-
1 tische economie is van de wapenwed-
2 loop afhankelijk. De zekerheid van de
3 afzet van wapensystemen heeft een
4 dempende invloed op de conjunktuur-
5 schommelingen in de economie en maakt
6 het mogelijk om anders voor partiku-
7 liere bedrijven niet-rendabele re-
8 search te bekostigen.

9 Tussen de toppen van industriële
80 ondernemingen, het leger en ministe-
1 ries van defensie is vanuit hun we-
2 derzijdse belangen een nauwe ver-
3 strengeling opgetreden: het zgn Mili-
4 tair-Industrieel-Komplex. Dit door de
5 aard van het militaire bedrijf onkon-
6 troleerbaar complex zorgt voor een
7 doorlopende toename van de bewape-
8 ningswedloop tussen oost en west.
9 Daarnaast wordt de derde wereld
90 steeds meer een geliefd afzetterrein
1 voor de wapenindustrie, waartoe de
2 zgn ontwikkelingshulp wordt aange-
3 wend. Het Midden-Oosten is ook hier-
4 door letterlijk tot een brandhaard
5 geworden.

6 Dit geldt in nog sterkere mate
7 voor het zgn Nucleair Industrieel
8 Komplex, dat iedere illusie om de
9 kernwapenverspreiding te beperken on-
10 mogelijk maakt. Met name de landen
1 die (potentieel) in oorlogskonflik-
2 ten betrokken zijn of worden krijgen
3 de beschikking over atoomwapens:
4 Zuid-Afrika, Israël, Brazilië, West-
5 Duitsland.

6 De toenemende macht van de mili-
7 taire toppen op het buitenlands be-
8 leid versterkt de tendens van de V.S.
9 en de Sovjet-Unie om de wereld in in-
10 vloedsferen te verdelen. Het volk van
1 Tsjecho-Slowakije werd hiervan in '68
2 het slachtoffer, terwijl de volkeren
3 van zuidelijk Afrika hun vrijheid
4 niet alleen op de binnenlandse onder-
5 drukkers maar op de hele NAVO moeten
6 bevechten.

7 De intern onderdrukkende functie
8 van het leger is met de opgang van de
9 klassenstrijd in Westeuropa meer cen-
10 traal komen te staan. Dit blijkt in
11 Nederland b.v. door de oefeningen van
12 bepaalde eenheden in 'relbestrijding'
1 en sluit aan bij de ontwikkeling van
2 zgn terreurbrigades van de politie.

3 Daartegenover staat de ontwikke-
4 ling van een krachtige soldatenbewe-
5 ging, m.n. de vakbond VVDM en de so-
6 cialistische Bond Van Dienstplichti-
7 ge militairen (BVD), die is gevormd
8 in de strijd tegen de onderdrukking
9 van de soldaten. Hierdoor kan het
10 leger minder inzetbaar worden voor
11 interventie in de sociale strijd ten
12 gunste van de heersende klasse. De
13 dienstweigeraarsbeweging (VD) stelt
14 het militarisme steeds meer ter dis-
15 kussie.

8 De ontwikkeling van de wapentech-
 9 nologie, de opleiding van reibestrij-
 140 dingseenheden en het onbetrouwbaar
 1 worden van dienstplichtigen leiden
 2 tot de wens de dienstplichtigen te
 3 vervangen door vrijwilligers. Gepro-
 4 beerd wordt hiertoe een systeem van
 5 'dienstvervulling naar keuze' in te
 6 voeren en om dienstplichtigen jonger
 7 op te roepen met afschaffing van het
 8 studie-uitstel. Een en ander moet
 9 leiden tot verzwakking van de solda-
 150 tenbeweging en het vergroten van het
 1 aantal jongeren dat hun opleiding als
 2 'vrijwilliger' in het leger krijgt.

3 De PSP vindt dat een strategie
 4 die gericht is op de bestrijding van
 5 het leger als instrument van de heer-
 6 sende klasse en op vergroting van de
 7 vrijheid en veiligheid in de wereld
 8 de volgende uitgangspunten heeft:

9 Ontbinding van de militaire
 160 machtsblokken. Nederland moet zich
 1 losmaken uit de NAVO en op korte ter-
 2 mijn iedere verdere integratie wat
 3 betreft wapensystemen en troepenon-
 4 derdelen met andere NAVO-landen tegen
 5 te gaan.

6 Het Militair-Industrieel-Komplex
 7 moet ontmaskerd worden en voor de Ne-
 8 derlandse industrie moeten opdrachten
 9 komen in de plaats van de militaire
 170 opdrachten die nu verstrekt worden.

1 Democratie machtsvorming van
 2 de soldaten middels hun strijdorgani-
 3 saties kan een steeds belangrijker
 4 rem op het gebruik van het leger ten
 5 gunste van de heersende klasse in ei-
 6 gen land en in de derde wereld bete-
 7 kenen. Iedere ontwikkeling naar een
 8 beroeps- en vrijwilligersleger moet
 9 bestreden worden, het aandeel van de
 180 dienstplichtigen in het leger moet
 1 vergroot worden.

2 Voor zover er vrijheden tegenover
 3 binnenlandse en buitenlandse (VS,

4 Westduitsland) anti-demokratische
 5 krachten verdedigd moeten worden,
 6 moet dit door een geweldloze massa-
 7 beweging geschieden. De vorming
 8 hiervan moet de kapitalistische staat
 9 geen rol spelen omdat anders geweld-
 190 loze defensie dezelfde ideologische
 1 en misschien ook praktische rol tegen-
 2 over het socialisme zou vervullen als
 3 het huidige defensieapparaat. Geweld-
 4 loze strijdvormen moeten ontwikkeld
 5 worden als onderdeel van de klassen-
 6 strijd omdat het de arbeiders-
 7 klasse is die de democratische vrijheden
 8 moet verdedigen en uitbreiden.

9 Daarom wil de PSP:

- 200 1. Nederland uit de NAVO, de NAVO uit
 1 Nederland.
- 2 2. Verwijdering van alle buitenlandse
 3 troepen en bases uit Nederland.
- 4 3. Sluiting van Afcant.
- 5 4. Verwijdering van alle kernwapens
 6 uit Nederland.
- 7 5. Geen wapenleveranties.
- 8 6. Geen uitbreiding van militaire
 9 oefenterreinen en vliegbases.
- 210 7. Afbraak van de bewapeningsuitgaven.
- 1 8. Strijd tegen de Europese kernmacht en
 2 de atoombewapening van West-Duitsland.
- 3 9. Vervanging van de BB door een niet-mi-
 4 litaire rampenorganisatie.
- 5 10. Geen reibestrijdingseenheden en anti-
 6 terreurbrigades bij de politie.
- 7 11. Geen stap in de richting van een
 8 vrijwilligersleger.
- 9 12. Volledige vrijheid om in plaats van mi-
 220 litaire dienst zelf gekozen alternati-
 1 eve dienst te verrichten zonder extra
 2 dienstdtijd
- 3 13. Vrijheid van organisatie, menings-
 4 uiting en staking voor militairen.
- 5 14. Afschaffing van het militair tuchtrecht.
- 6 15. Vrije keuze van het tijdstip van op-
 7 komst tussen 18 en 27 jaar.
- 8 16. Wedde van dienstplichtigen optrekken
 9 naar het niveau van beroeps.
- 230 17. Dienstdtijdverkorting tot 6 maanden.